

І. ДУБИНСЬКИЙ

Про війну прийдешніх днів

„Війна невідлучна від капіталізму“
(VI Конгрес Комінтерну)

І. НЕМИНУЧИСТЬ ВІЙНИ

1 - е серпня 1930 року, більш ніж коли - будь, стало бойовим днем міжнародного пролетаріату. Більш ніж коли - будь, капіталісти всіх країн лагодяться до війни проти СРСР.

Одна з основних ланок цього готування—Лондонська морська конференція, що лише допомагала дальшому збільшенню озброєнь, і мала на меті обміркувати пляни спрямовані проти СРСР. Не дарма VI конгрес відмітив у своїх тезах: «Розбросня» імперіялістів є ніщо інше, як посереднє, або пряме готування до війни».

Дальша ланка підготування до війни проти Радянського Союзу — плян Бріанів про створення пан - Європи, за яким укладалося не так боротьбу з Америкою, як із СРСР. Ще дальша ланка — всесвітнє пацитування буржуазії про «релігійну нагілку в СРСР» і підготовка анти - радянського «хрестового» походу, яка особливо посилилася в зв'язку з запровадженням на базі суцільної колективізації ліквідації глитаїв, як кляси. З ліквідацією глитаїв, імперіялісти позбавляються тієї підпори, на яку вони сподівалися, укладаючи свої пляни майбутніх анти - радянських походів.

Якщо до цього ми ще додамо посилену чинність англійської «Інтеліжанс Сервіз», французького Генштабу, роботу шкідників за вказівками Пуанкаре, „демпінгову“ кампанію, генеральські мандрівки та мандрівка Фляндена по столицях Європи, імперіялізацію і юнігізацію Німеччини, каролізацію Румунії, фашизацію Фінляндії, справу Кутепова, замах на Варшавське Повпредство,— то тоді, більш ніж коли - будь, стане образ усього імперіялістичного готування війни проти СРСР.

Війна впливає із суті імперіялізму. За капіталістичною системою, війну розуміється не лише підчас війни, але й за миру. Якщо «війна — це політика з іншими засобами», то й політика — це війна, що провадиться своїми засобами.

«Знаряддя миру» — Ліга націй становить знаряддя гегемонів імперіялізму, щоб виправдати їхню загарбність, пригнітити колонії, утворити воясині коаліції одних держав проти одних, і всіх їх разом проти Радянського Союзу.

Швидка концентрація, раціоналізація виробництва, реалізація нових винаходів, технічне зростання промисловости дали величезне збільшення фабричної продукції. Третій період, як відомо, крім іншого, характеризується піднесенням економіки капіталізму понад довоєнний рівень.

Велетенські запаси товарів потребують ринку збуту. Але внутрішній ринок країн капіталізму не може спожити всієї продукції не тому, що всі потреби

основної маси споживачів — трудящих — робітників і селян задоволено, а тому, що наслідком політики капіталістів, яка змагається дезагрізувати власну країну і капіталістичної раціоналізації, купівна спроможність трудящих мас дійшла до краю. А зараз колоніальні й півколоніальні країни стали й самі на шлях розвитку національної промисловости. Чимало товарів, що довозилося їх перше з метрополії та інших країн, тепер виробляє національна промисловість.

Отже, починається боротьба іншими засобами. Із арсеналу капіталістичної зброї витягується політику митних перешкод. Шанці митної війни виникають го на одному, то на другому державному кордоні. Але це змагання аж ніяк не допомагає просувати величезні товарові запаси капіталістичного виробництва.

Капіталізм шукає нових ринків. Але колонії вже розподілено. Коли не стало колоній, імперіалістичний глум відгадав новий інститут «підмандатні країни».

Нові колонії, нові ринки можна здобути лише силою зброї. Але кожному з них боронить загорода із авто- і гвинтівок, скорострілів, далекосяжних гармат, смертельних газів, авіо-бомб і потужних дредноутів.

Новий переділ колоній, як ринків збуту, ринків сировини, ринків дешевої ненормованої праці, тобто сфер вигідного розміщення капіталів може статися лише через нову війну, бо імперіалізм становить ту систему, коли дорого перкалеві, комбайнові і залізній руді прокладають газу, куля і багнет.

Ось так імперіалізм заходжується коло війни, як засобу, що виводить економіку з безвиходу. Але війна, що її роблять для зменшення кризи коштом другої країни подвоєю, збільшує кризу обох країн.

Воєнна небезпека виникає ще й з того, що імперіалістам доводиться воювати не лише за колонії, але й проти них: війна в Марокко, повстання на Яві, Індокитаї, заворушення в Індії.

Митна політика доводить до великої зайвини. Капіталісти мусять зменшувати вироблення. На вулиці викидається десятки і сотні тисяч робітників. Безробіття, що через капіталістичну раціоналізацію дійшло нечуваних розмірів, ще більше загострюється. Повернення до влади Мекдоналда відзначалося збільшенням числа безробітних у самій лише Англії на 2 мільйони. Капіталістична система, боячись небезпеки, що зростає звідти, де зосереджено таку силу прудкого на підпал пороку, ліквідує безробіття, давши цій масі люде́в роботу... на «фабриці» війни.

Якщо для однієї купки капіталістів війна становить засіб конкуренції, то для іншої — вона є самоціль. Такі велетні, як Крупп у Німеччині, Армстронг у Англії, Шнайдер і Крезю у Франції, Шкода в Чехо-Словаччині й чимало інших сталевих і хемічних трестів і концернів забирають львину пайку військових бюджетів певних країн. Вони не гребують ніякими засобами, щоб цілком навантажити свої заводи, отже — свої гаманці. Вони ладні постачати не тільки своїй батьківщині, але й тим, хто «нападає» на цю батьківщину. Транспорти з французькою зброєю йшли і у французьку окупаційну армію, і у військо Абдель-Керіма. Тепер виявлено, що круппівські заводи продали англійцям до імперіалістичної війни чимало воєнних винаходів. Тоді, коли рядовий німецький Міхель сів до столу з молитвою: «Боже покарай Англію», англійці карали німецьких трудящих винаходами закупленими в «Міхеля» Круппа.

У питаннях про оповіщення, дальшу війну воєнні промисловці мають великий голос. Фабриканти зброї, та й не лише вони, але й майже всі

промисловці, що швидко пристосовуються до нових потреб і відбирають за час війни велетенські прибутки, веселі не тоді, коли мовчать гармати, а тоді, коли вони міцно гудуть.

Класик воєнної штуки Клявзеєв у своїй роботі «Про війну», що її пильно вивчав Ленін, писав: «політика становить те лоно, на якому розвивається війна. У політиці приховано позначені контури війни, ніби властивість живих істот в їхніх зародках».

У нинішніх політичних антагонізмах досить виразно позначено контури майбутніх воєнних колізій. Англія і ПАСШ, Франція й Англія, Франція й Італія, ПАСШ і Японія — це ті величини, що в майбутніх імперіялістичних війнах стоятимуть з різних боків збройного фронту. Тут засновано головні вузли протиставлення світової економіки, тут взагалі відбудуться майбутні бої. Звісно, крім основних протиставлення «великих держав», середні й малі держави теж втягуються в різні комбінації цих держав — гегемонів і змушені мати чималі армії, що стоять за спинами дипломатів.

Тепер головною причиною розбрату поміж Америкою й Англією є нафта й кавчук. За світової війни, військо Антанти «перемогло на хвилях американської нафти». Але через війну й дальший вистиск американської нафтові джерела сильно збідніли. Англійці на кінець війни і через неї зберегли і придбали кілька основних територій нафтовмісної землі. Південно-Перська «детердинівська» і Моссультська нафта становить нині головне багатство англійської імперії. Крім того, шалене вироблення автомобілів у ПАСШ і наявні 25 мільйонів машин потребують кавчуку, а його основні плантації тепер у англійців. І не зважаючи на це, ціну на кавчук регулюється американським ринком, а не англійським. Американці пильно стежать за найменшими змінами цін на кавчук. Незначне піднесення цін на англійський кавчук викликає значне піднесення голосу американських дипломатів.

З другою поглядом — емансипація англійських домініонів і навіть колоній, національно-визвольна війна в півколоніях, страйк гірників — завдали англійському капіталізму дошкульного вдару. Англія — єдина країна капіталізму, що досі не підняла свого виробництва до передвоєнного рівня. Вона втратила свою здатність конкурувати і через це товари інших капіталістичних країн і насамперед американських, випирають англійську промисловість із ринків Канади, Індії, Австралії і навіть багатьох ринків Європейських країн. Канада — англійський домініон — фактично більше зв'язана і більше залежить від ПАСШ, ніж від Англії.

Увесь імпорту Канади збільшився з 1913 до 1927 року більше ніж на 100 мільйонів фунтів, але на пайку Англії припало лише 9 мільйонів фунтів, а ПАСШ — 66 мільйонів.

За цей період Австралія збільшила свою торгівлю на 86 мільйонів ф. ст., з яких на пайку Англії припало 27 мільйонів, а ПАСШ — 31 мільйон.

Індійська торгівля збільшилася на 69 мільйонів фунтів, при чім Англія і ПАСШ беруть участь у цій зростанні однаково, — по 12 мільйонів. Однак 1913 року Індія купила товарів у Англії на 83 мільйон. ст., а в ПАСШ всього лише на 3 млн. ст.

Імпорт Нової Зеландії збільшився більше ніж удвічі й пайка Англії у цій зростанні становить 8 млн. фунтів, а ПАСШ — 6 млн. Проте 1913 року Англія вивезла до Нової Зеландії товарів на 13 мільйонів фунтів, а ПАСШ лише на 2 мільйони.

Зростання Південно-Африканського імпорту дорівнює 31 млн. ст., при чім на Англію припадає 9 млн. ф., а на ПАСШ 8 млн. А проте 1913 року експорт Англії до південної Африки дорівнював 29 млн. ст., а ПАСШ 3 млн. («Правда»).

Однак, не зважаючи на такі успіхи, Американська промисловість переживає тепер найгострішу кризу.

Американська криза, що переросла в кризу світову, характеризується такими даними¹⁾ продукція сталі становила 29 року 4.586 тисяч тонн, а в березні 1930 року — 3.826 тисяч тонн. Продукція чавуну: 1929 року — 3.580 тисяч тонн, а в березні 1930 року — 3.015 тисяч тонн. 1929 року за місяць випускалось по 469 тисяч автомобілів, а 1930 року — 298 тисяч. Тепер автомобільні фабрики скуповують силу машин на злім, важачи цим на збільшення потреб на автомобілі. Зайвина на американському ринку позначається такими числами: якщо індекс товарних запасів 1922 — 25 р.р. взяти за 100 %, то в жовтні 1929 року він дорівнював 153.

Через кризу збуту сільсько-господарських продуктів Північно-Американський уряд змушений вдатися до фермерів з проханням зменшити площу засіву. Багато фермерів нищать свій хліб. Якийсь час хлібом опалювали паротяги, аби тільки підтримати на нормальному рівні попит на сільсько-господарські продукти.

«Чорні дні» у Нью-Йорку відзначилися втратами Уолл-Стріту на зниженні курсів за один день 17/VI — 4 мільярдів доларів.

Число безробітних Америки останнім часом збільшилося до 6.600 тисяч. Отже, кожний четвертий робітник не має роботи. Зарплата робітників зменшилася останнім часом на 2 мільярди доларів.

Теперішній наступ буржуазії у Німеччині на зарплату робітничої класи є свідбток величезної світової кризи. Соціаль-фашисти, намагаючись допомогти буржуазії зробити черговий натиск на робітничу класу Німеччини, укладають свої теперішні теорії. «Форвертс» пише: «За перший наслідок нової біржової руїни був новий спад цін на товари, бо сподівалося, що таким способом пошастить відбити американський експортний наступ. Ця змога набуває великого значіння і для Німеччини, що, мовляв, треба через величезне напруження сил (наступ на зарплату І. Д.) знизити ціни на німецькому внутрішньому ринку».

Контури прийдешньої війни позначаються і в Япано-Американським антагонізмі за гегемонію на Тихім океані. Американська експансія в Китаї чимраз більше наріжастся на інтереси імперіалістичної Японії, яка не може жити без багатющого китайського ринку.

Підготовка до майбутньої сутички спонукує ці країни до шаленого воєнного будівництва. Кожна країна намагається перевершити своїх сусідів.

Так само гострі змагання поміж Англією й Францією за гегемонію в Європі, за поділ німецьких репарацій, бо Франція немає власних нафтових джерел і її транспорт залежить від пального відомого Детердинга. Французька промисловість так швидко зростає, що ледве чи задовольняє її ті 25 %, які Франція дістає від Моссульської нафти і яка до того ще не має власного виходу до морського порту. На нафтопровід, що його французи хочуть прокласти в Аравійській пустелі, надто легко буде нападати кочівникам.

Фашистський імперіалізм Італії хоч і має дешеві робочі руки, але не має своїх покладів вугілля й металу і тому пнється до північної Африки та зазіхає на Альжир і Марокко.

«За обставин боротьби за ринки, яка загострюється під впливом кризи, фінансовий капітал, з одного боку, встряває в шалену митну війну, яка надзвичайно прискорює вибух одвертих збройних сутичок за новий переділ світу і за грабунок в колоніях; з другого боку, він посилює в нових жорстокіших формах наступ на життєвий рівень пролетаріату...» «Ця криза посилює революційне піднесення в капіталістичних і колоніальних країнах і неминучо переростатиме на політичну кризу в цілій низці країн». (XVI З'їзд ВКП(б)).

Отже, третій період, характеризуючи піднесення капіталістичного виробництва понад передвоєнний рівень, разом становить період чимраз біль-

¹⁾ Ворошілов — „На великому переломі“.

ного загострення протиріч. У цім виявляється вся сила процесу діалектичного розвитку.

* * *

Сучасні противенства капіталізму, що виникають через нерівномірний його розвиток, правлять за ембріон прийдешньої імперіялістичної війни. Але ще більше «протиріччя» поточного періоду, що примушує імперіялістів скреготати зубами і брязкотіти зброєю становить Радянський Союз і самий факт його існування, що викликає боротьбу пролетаріату і пригнічених народів за своє визволення.

«Протиріччя між імперіялістичними державами в боротьбі за ринки виявляються чимраз виразніше. Що більш, ніж всі протиріччя між імперіялістичними державами зростає головне протиріччя, що ділить увесь світ на два табори: з одного боку весь капіталістичний світ, а з другого — СРСР, що навколо нього купчиться міжнародній пролетаріат і пригнічені народи колоній». (VI конгрес Комінтерну).

Але може скластися така ситуація, що раніш ніж імперіялісти нападуть на СРСР, може виникнути війна між двома імперіялістичними державами або поміж двома групами імперіялістичних держав.

«Події останніх років довели, що головний фронт політики всіх імперіялістичних держав чимраз відвертіше спрямовується проти Радянського Союзу і Китайської революції. Але, при загостренні протиріччя поміж самих імперіялістичних держав, перше, ніж ця війна виникне, можлива також сутинка поміж двох імперіялістичних груп держав у боротьбі за світову гегемонію». (VI конгрес Комінтерну).

Не лише для того, щоб розв'язати собі руки для прийдешніх воєн імперіялісти зацікавлені у знищенні республіки диктатури праці.

Успіхи соціалістичного будівництва, що сповнюють пролетаріат капіталістичних країн енергією боротьби, завдають буржуазії цілком слухного страху. Небувалі темпи будівництва в промисловості і корінний поворот села до соціалізму поставлять нашу країну на одно з перших місць серед промислових країн.

Кожен новий вибух у колоніальних країнах, кожен новий страйк пролетаріату іде впарі з гістерійними зойками про всюди сушу «Московську руку».

І якщо колись активність пролетаріату стримувала буржуазію від інтервенції або зривала її, то тепер ця активність пролетаріату й колоніальних народів ведить буржуазію якнайшвидше впоратися з основним нинішнім «протиріччям», що не дає їй спокою — з Радянським Союзом.

Криза в капіталістичних країнах і могутнє піднесення соціалістичного будівництва в СРСР посилюють воєнну агресивність імперіялістичних зграй проти СРСР...

За основну й актуальну воєнну небезпеку править змагання імперіялізму-зліквідувати Радянський Союз. Отже, ліквідувати, а не перемогти. Прийдешня війна поміж капіталізмом і Радянським Союзом буде війною за політичне існування, — за існування соціалізму або капіталізму...

Це не виключає того, що за перерви між війною 1918 — 20 року і майбутньою можуть бути невеличкі конфлікти, які матимуть за ціль спробувати — чи дуже міцний і обороноспроможний Радянський Союз.

Адже наші мирюлюбство, наш спокій, що ми ними відповідаємо на всі провокації, чужоземна преса тлумачила, як кволість Союзу. Про це імперіялістичні дипломати товмачили Чан - Кай - Ши і Чжан - Сюе - Ляну повсякдень. І лише необачність білокітайців і біло - бандитів, що їх англійці

нацькували на Далекий Схід, змусили Червону Армію продемонструвати їм свою «кваліть». Про це каже в своїх постановках XVI з'їзд.

(Із задоволенням відзнаючи, що наша Червона армія знову довела свою силу й боєспроможність, з'їзд з усією рішучістю зазначає потребу зосередити увагу партії і ще більше мобілізувати всі сили робітничої класи та відняцько-середняцьких мас селянства на зміцненні оборонної армії, морської та повітряної фльоти).

Не зважаючи на далеко-східний досвід, імперіялісти ще настійніше і далі готуються до майбутньої сутички з країною робітників і селян.

Але якщо ми досі не маємо ще загально-капіталістичного нападу на СРСР, то це не тому, що цього нападу не хочуть зробити наші вороги. Ми мали численні випадки провокування нас на війну. І якщо цієї війни не було, то це лише через ту правильну політику, що її веде наша держава під керівництвом ВКП(б).

«Зміцнення міжнародної моті СРСР є наслідок правильної зовнішньої політики, що її проводить ЦК ВКП(б). Тільки завдяки цій політиці радянський уряд домогся збереження миру, що є найважливіша умова переможенного соціалістичного будівництва і значного зміцнення міжнародного авторитету СРСР. Витримана й тверда політика радянського уряду привела до відмовлення дипломатичних взаємин з Англією і до ліквідації конфлікту з Італією, що його нав'язав нам міжнародній імперіялізм.

З'їзд доручає ЦК і надалі провадити тверду й рішучу політику миру і зміцнення братерського зв'язку й солідарності робітників та трудящих мас СРСР з робітниками й трудящими капіталістичних країн і колоній». (XVI з'їзд).

Енгельс, кажучи про кримську кампанію зауважує: «Наполеон нападав на серце держав. Нинішня Франція напала на Росію у «кривім провулку» (cul de sac)».

Імперіялісти, щоб випробувати нас, напали на нас у «кривім провулку» — Манчжурії. Але вони готуються до нападу і на серце СРСР.

2. ПІДГОТОВКА ІМПЕРІАЛІСТІВ ДО ВІЙНИ

„Нашій робітничій класі і партії доводиться працювати не лише в оточенні капіталістичних країн, але саме в збройному оточенні“.

Ворошилов

Геть застаріла правда: «Хочеш миру, готуйся до війни». Тепер імперіялісти не оголосили, але здійснили гасло: «Хочеш війни, куй мечі проти СРСР».

Ще ніколи світ не був так мілітаризований, ніколи держави так не озброювалися, як тепер, коли існує Ліга Націй, коли в багатьох країнах мають владу соціальні - миротворці.

Про шалені витрати на озброєння найкраще доводять наступні числа великобританського військового бюджету, опублікованого нещодавно в англійській пресі.

Бюджет (фунт. стерл.)	
	1930 року 1929 року
Армія	47.538.000 48.958.000
Фльота	56.290.139 60.088.400
Авіація	20.923.800 20.013.100
Разом	124.751.939 129.059.500

Проти минулого року витрати ніби зменшуються на 4.307.561 фунт стерл. Але тепер, через несприятливе закінчення Лондонської морської конференції, Англія заходила коло побудови нових воєнних суден і на їх споруду асигновано величезні суми, що чимраз більшають проти первісних наміток у воєнно-морським бюджеті.

А ось і пильні до чужих озброєнь янки, розсмакувавши після війни військову справу, доводять, що й вони не абиякі. Їхні витрати на військові потреби і відносно, і абсолютно більші за дедалі бідніших англійців.

«У кошторисах військового і морського міністерства на 1930/31 рік передбачено загальну суму 719.089.000 доларів. Крім сталих асигнувань президенту, домагається коштів на: житлове будівництво для армії, модернізацію флоту, побудову легких крейсерів і підводних човнів. 1930 року закінчать побудову п'яти крейсерів і вже підготовлено побудову другої і третьої серій по п'ять крейсерів кожна, що їх мають закінчити 1931 року.

У кошторисі повітряної служби й флоту передбачено 33.000.000 доларів на самолети, мотори, запасні частини і додаткове устаткування.

За п'ятирічною програмою армії передбачається до 30-го червня 1931 року 1515 самолетів. У п'ятирічну програму флоту, що затвердив її конгрес, занесено 1000 самолетів і два апарати легші за повітря. Крім витрат на самолети, до кошторису міністерства торгівлі записано 8.925.830 дол. на устаткування і освітлення повітряних шляхів, а до кошторису міністерства хліборобства — 1.400.000 дол. на утримання метеорологічних станцій.

Войовничий фашизм імперіялістичної Італії, «вірний принципів сутності речей», устами свого військового міністра Газзера, обмірковуючи військовий бюджет у палаті, заявляє: «Військовий бюджет Італії не можна порівнювати до бюджету інших країн. Цього історичного моменту, коли димові заслони і просторікування миротворців зчаста затуляють чисту правду про грізне озброєння, коли справжні військові бюджети скрізь замасковуються або штучно показуються зменшеними, ми, вірні принципів істини речей, а не їхній формі, за традицією і далі залишаємо в наших військовим бюджеті витрати, що в інших країнах записуються їх до інших бюджетів».

Витрати італійської армії 2.100.000.000 лір (близько 230 мільйонів карбованців).

Франція теж не менше за своїх сусідів клопочеться за свої збройні сили. Наслідком наради, що відбулася в середині червня за головуванням Тардье, ухвалено вимагати від парламенту додаткового асигнування на військові потреби 1 міль. франків. Тепер уже військові витрати становлять 25% всього французького бюджету.

Певна річ, що й буржуазна Польща, на яку імперіялісти покладають стільки надій, змагаючись збільшити військовий бюджет, не відстає від «великих» держав. Польський військовий бюджет на 1930 - 31 рік становить 837,2 мільйонів злотих, а 1926 - 27 року — 623 мільйони.

Військові витрати імперіялістичних країн такі:

	1913 рік	1929 рік
Англія	900 млн.	1600 млн.
Америка	600 "	1600 "
Франція	720 "	960 "

Військові бюджети сумежних з нами держав були:

1923 року —	184 мільйони
1926 " —	224 "
1930 " —	358 "

В той же час 1928 р. військові витрати на 1 особу людности становили:

СРСР	6 крб.
Англія	27 "
Франція	18 "
ПАСШ	14 "

Зростання військових бюджетів, звісно йде впарі з певним зростанням зброєнь. Мирні селяни і робітники обертаються в салдат, а франки й долари—самолети й гармати.

Ось кілька чисел, що позначають тенденцію зростання імперіялістичних війн:

	1913	1929	Примітка
	Тисячами		
Франція	546	685	1) Сила Англії не в армії, а флоті. Тому вона дозволяє собі такі розкоші.
Англія	441	372)	
ПАСШ	226	429	
Польща	254 (1923 р.)	312	
Румунія	105	198	

Надто показові деякі числа в такому порівнянні:

	Людність:	Територія:	Армія:
СРСР	150 млн.	19.586 т. кв.	562 тис.
Франція	39 "	551 " "	685 "
Польща	30 "	388 " "	312 "

Число бійців наших західних сусід, що можуть бути поставлені протишої країни у перший же день війни таке:

Польща	312 тисяч
Румунія	198 "
Естонія	13 "
Латвія	22 "
Фінляндія	33 "
Разом	578 тисяч

тобто армія наших певних супротивників більша за всю Червону Армію. Крім того, кожна буржуазна країна має ще й свої таємні військові сили, побудовані за фашистським принципом. Відверто класові організації, що їх велико підтримують урядові органи, вони становлять надійні кадри, з яких буржуазія скористає, як з кістяку майбутніх мільйонних армій і як підпори своїй диктатурі.

Польща — організація „Стшелєць“	1.300 т.
Фінляндія „ „Шюпкор“ (без лакуасів)	105 „
Естонія „ „Ліга оборони“	27 „
Латвія „ „Оборонці“	40 „
Румунія „ „Войнічалари“	50 „

Крім того, в Польщі «спілка офіцерів резерву», «спілка унтер - офіцерів резерву», «спілка військових поселенців» тощо, об'єдналися в «федерацію пілків захисників батьківщини», що об'єднує 320 тисяч чоловіка.

Підготовляючись до війни проти СРСР і польська промисловість не пасе задніх. Якщо 1923 року в Польщі було п'ять військових заводів, де працювало 1000 робітників, то тепер там 40 заводів із 40.000 чолов. робітників. Чехо -

Словацький завод Шкода, що мав за найбільшого напруження імперіалістичної війни 36.000 робітників, тепер, мирного часу, має 39.000.

А ось вражіння начальника Фінського генштабу з мандрівки в Польщу і в Чехо - Словаччину: «Треба засвідчити, що велика увага в Польщі й Чехо - Словаччині, що звертається до технічного устаткування армії і розвитку повітряних сил, справила на мене велике вражіння».

* * *

Вся ця шалена гарячковість наших сусідів не тільки через побоювання місцевої буржуазії «червоної небезпеки», але й через натиск «великих держав». Це ж вони взяли на себе ролю дирижера у майбутнім великим концерті лімітрофних держав.

Франція, наслідком імперіалістичної війни, перетворившись на сильну континентальну державу, взяла на себе місію створення, об'єднання і шефства над антирадянським блоком.

Вся антирадянська чинність імперіалістичної Франції, інтервенційні плани якої були викриті підчас процесу „Промпартії“, позначилася у згодах з підшефними їй країнами, спрямованими проти СРСР.

Відомі (з газети Красная Звезда“).

1. Франко - Польська угода. — 1920 року.
2. Франко - Польська воєнна угода 1921 року.
3. Франко - Польська воєнна конвенція 1922 року.
4. Додаток до Франко - Польської конвенції 1923 року.
5. Гарантійний договір між Польщею і Францією 1925 року.

Певні договори уклала Франція з Чехо - Словаччиною і Румунією. Ці угоди закріплено мільйонними позиками, що дала Франція своїм вірним васалам.

За цими угодами, що певна річ, спрямовують виступи країн позичальниць проти СРСР, Франція зобов'язується постачати підшефним арміям військові устаткування, зброю, оголосити війну Німеччині, коли б вона відважилася виступити проти поляків.

Крім зазначених конференцій, є кілька угод поміж окремих буржуазних країн, що теж мають за ціль агресію проти СРСР. Надто показова й цікава Польсько - Румунська конвенція, доповнена певним оперативним планом.

Вона має такі основні пакти:

1) На випадок Радянсько - Румунської війни, Польща дає Румунській армії три польських дивізії, що ними розпоряджатиметься Румунське командування; 2) на випадок війни СРСР з Польщею, Румунія зобов'язується дати 8 піших і одну кавалерійську дивізію; 3) на чолі об'єднаної Польсько - Румунської армії стає французьке командування; 4) французька флотія допомагатиме Польсько - Румунській армії, оперуючи в Балтицьким морі; 5) для нагляду за підготуванням і здійсненням наміченого оперативного плану призначаються французькі генерали Морен і Лерон.

Крім того: 1) запроваджено одностайне озброєння армій Румунії, Польщі і Франції; 2) фірми Шнайдер - Крезе і Шкода будують нові заводи в Румунії і Юго - Славії. («Красная Звезда»).

Звісно, лише за наявності такої угоди можна з'ясувати недавню «лікувальну» мандрівку пана Пілсудського на Румунський «курорт».

Буржуазія знає кому треба довірити таку складну й серйозну справу, як антирадянський похід. Отже, не випадкове призначення генерала Вейганда за начальника Французького генерального штабу. Генерал Вейганд, — пише «Юманіте», давній і запеклий ворог Радянського Союзу. Ще 1920 року йому доручалося командування Польською армією проти СРСР і це завдання він виконав надзвичайно сумлінно. Увесь свій хист і військову науку він поклав тоді на боротьбу з молодим Радянським Союзом. Після цього

подвигу» під Варшавою генерала Вейганда, були ще й інші, не менш «вишукані» і щедро нагороджувані справи, а саме: 1926 року приборкання повсталих бльців у Сирії, 1929 року — керування військовими, морськими і повітряними маневрами у Провансі».

Найвно було б думати, що в готуванні антирадянського походу роля англійська. В цій роботі англійські фунти мають такий же успіх, як і французькі франки. Сотні «полковників Лауренсів» шугають по східних краінах, тригують, організовують шпигунство і повстання. На англійські гроші ерсію вкривається мережею автомобільних доріг, що ведуть від Індійського ордону, Перської затоки до наших середньо-азійських бавовняних районів.

Всім відомо, що банди, які оперували в Таджикистані за Афганських подій зброювала і перекидала до нас англійська рука.

Крім матеріального готування до війни проти СРСР, капіталісти провалять шалену психологічну підготову громадської думки своїх країн для нападу на Радянський Союз.

Особливої гостроти набула ця підготовка через, так звані, «релігійні ереслідкування», а справді — через запроваджену на базі сушільної колективізації ліквідації глитаїв, як кляси. Імперіялісти користають зі всякої змоги для шаленого цкування і моральної інтервенції у СРСР. Той факт, що на чолі цього «походу» став сам «намісник христів», який виявив більше войовництва, ніж сам Наполеон, доводить, про той розмах, що його має набути збройна інтервенція проти СРСР.

Всі ці факти повинні притягти найсерйознішу увагу трудящих Союзу до оборони країни.

«Чимраз більший небезпеці війни, що її сильніше і настійніше пропагують і готують імперіялісти, ми протиставимо і далі протиставлятимемо, насамперед, нашу збільшувану соціалістичну індустрію, успішній перебіг якого нашого соціалістичного будівництва, нашу Червону армію, певного ьртового Радянської держави і симпатії до нашої країни трудящих всього ьту». (Ворошілов «На историческом перевале»).

3. СУЧАСНА ЗБРОЯ Й ТЕХНІКА

Високо розвинене виробництво промислових країн править за найкращу матеріально-технічну базу для розвитку військової техніки. Тисячі нових винаходів, передовсім, береться з погляду їх воєнного використання. Тисячі інженерів, вчених все своє життя сидять у лабораторіях і працюють коло досконалення наявної зброї нищення, і витворення нової. Мільйони карбонів витрачається на утримання військових науково-дослідницьких інститутів, кабінетів, полігонів — цих своєрідних лабораторій смерті.

І кожний новий бойовий засіб винайдений для того, щоб швидше зброєю розрубати той вузол питань, що становлять кризу економічних взаємин різних країн, ще далі заглиблюють цю кризу, бо вони лише допомагають затягувати війну.

Людський розум б'ється коло удосконалення всіх засобів війни, починаючи з дредновта, що коштує півсотні мільйонів і являє справжнє плавне гісто, і кінчаючи кулею гвинтівки, що важить кілька грам і коштує декілька копійок.

Не лише від запровадження нової зброї, але й від найменших змін у наявній, змінюється дію бійця і цілих частин.

Основна зброя бійця — гвинтівка, досі, хоч і є різні кулемети, править все за універсальну зброю, якою боєць розв'язує бойові завдання.

Але коли запроваджено станковий кулемет, то він набагато звільнив бійця від гвинтівки.

За наявності автоматичної зброї кожна група бійців має свою самостійність і може, щоб запобігти втрат, не тулитися до сумежних груп та краще пристосовуватися до місцевості.

Більшість сучасних армій має ті самі гвинтівки, з якими вони закінчили імперіалістичну війну. Але справа про переозброєння автоматами давно вже стоїть на порядку денному. За єдину перешкоду, навіть для найбагатших країн, може правити дорожнеча переозброєння. Але до цього вдадуться всі сучасні армії підчас війни. Впродовж одного року армії, що воюють поновлюють запас ручної зброї. За перший же рік війни їх переозброють за тими зразками, що виробляється і удосконалюється ще мирного часу. Коли запровадиться автоматичну зброю, то якоїсь сотні набоїв, що носив на собі борець уже замало, бо автомат нищить набої, мов суху солому. Борець і все інше стає залежніше від підвозу з тилу, — навантажуються обози, транспорти, залізничні. Таке навантаження можуть витримати лише розвинені промислові країни, де багато автомобілів, добрі залізничні й багато заліза, сталі й кольорового металю.

Армії «великих держав», після другого року війни будуть цілком озброєні автоматичною зброєю. Гвинтівки ж використається в тилу проти «внутрішнього ворога», проти «малокультурних» колоніальних народів і їх продаватиметься на міжнароднім ринку, як усякий товар.

Автомат, через зменшення дальнобійності, бо стрільня на далечині покладеться на станкові кулемети, і через зменшення калібру набуде інших балістичних властивостей. Станковий кулемет обертається у своєрідну артилерію. Якщо кілька років тому стріляти батареєю кулеметів із закритих позицій через голови і в ділянки поміж своїх частин, майже було не можна, то тепер таке стрільня станкових кулеметів найчастіше.

Запровадження кутоміру — квадранту, оптичного прицілу, збільшення числа кулеметів і перехід на бойовий груповий порядок, дали змогу якнайкраще вижиткувати станкові кулемети.

Заразом станковий кулемет не може встигати за піхотою, що наступає і забезпечити її своїм інтенсивним огнем. Цю прогалину заповнено запровадженням ручного кулемету, хоч менш потужного ніж станковий, але ж такого рухливого, як і стрільці.

Ось невеличка таблиця, що подає образ збільшення автоматичної зброї (і артилерії) у двох буржуазних країн:

НА ДИВІЗІЮ

	Станкові кулемети		Ручні кулемети		Гармати	
	1913 р.	1929 р.	1913 р.	1929 р.	1913 р.	1929 р.
ПАСШ . .	24	155	0	792	24	120
Франція .	24	172	0	341	60	84

* * *

З тими чи іншими змінами цей же образ спостерігається і в інших арміях світу. Число кулеметів зростає шаленим темпом. Число гармат збільшується поволі. А в таких країнах, як Польща, Чехо-Словаччина, дивізії мають стільки ж гармат, скільки було напочатку Європейської війни. Коли до цього додати, що фортифікаційна штука дуже піднялася, що для окопів беруть

гон, який швидко твердіє та що мінні перешкоди удосконалюється день із дня, то буде зрозуміло, як збільшилася відпірність піхоти.

Тобто тоді, коли надзвичайно зросли засоби оборони, засоби наступу (artilерія) своїми кількісними й якісними показниками небагато змінилися.

Цю прогалину компенсується тим, що батальйонам й полкам дається артилерію, що просувається разом із піхотою, а також на просувній лінії збільшується достатнє число танків.

Імперіялістичні армії звернули свою надзвичайну увагу на організацію танкового війська. І кількісні і якісні показники цього нового могутнього засобу боротьби зовсім не ті, як були за імперіялістичної війни. За світової війни танк просувався 8 км. за годину, а тепер останній модель американського танку «Крісті 1940 року» виявив швидкість 110 км. на колесах і гусеницях — 68 км.

Нинішній танк далеко несхожий до того танку — їхтіозавра, що вперше з'явився за світової війни.

Властивості танків, їхні розміри, потужність, швидкість, змінюється з метою завдань, що на них покладається.

Є важкі танки, що на них покладається—вагою і товстотою бронєю нищити важкі перешкоди, руйнувати окопи, розчавлювати кулеметні гнізда, розчищати шлях піхоті, що за ними просувається.

Середні швидкі танки використовуються, як кіннота, для розвідки, передового ведення, охоплення, обходів і рейдів по тилах ворожих сил.

Останнє слово танко - техніки — танкетки. Їх зроблено на одного - двох осіб і вони правлять за шит і механічні ноги для поодиного бійця і його помічника.

Сила танку—його рух. Тому він становить зброю наступу, контр-ударів і контр-атак.

* * *

За основну зброю прийдешніх воєн треба вважати й авіацію. Якщо колись літаки були лише для розвідки, то тепер, коли побудовується дванадцяти-тридцяти моторів машини, що підносять 100 і більше пасажирів, авіація обертається в один із найважливіших самостійних видів війська майбутніх воєн.

Взагалі треба відмітити чималі зміни останнім часом у повітряних озброєннях. Тепер імперіялісти в основному будують наступальну авіацію, а саме: бомбардувальну авіацію, яка становить 25—40% повітряних сил.

Взагалі авіація еволюціонує велетенськими кроками. Якщо 1918 року важкі бомбардувальники мали швидкість 150 км., то нові англійські бомбардувальники мають швидкість 305 км. за годину.

Число бойових самолетів у буржуазних арміях таке:

Англія	3.700
Франція	4.000
Італія	2.300

Кількість бойових самолетів в ПАСШ, Англії та Франції було:

1923 рік	2.200
1930 „	5.200

Зокрема заходжується коло цього тепер Америка; військове міністерство потвердило договори на побудову 402 нових самолетів запасних частин, на суму близько 6 млн. доларів.

Значну увагу звертають американці на побудову величезних авіаносців. Щодавно для членів конгресу зроблено демонстрацію повітряних атак

морської авіації. З величезного авіоносія знялися один за одним через кожні 10 сек. 69 самолетів.

Особливого успіху в цій галузі дійшла Англія. У березні 1930 року закінчено першу п'ятирічку побудови англійської повітряної фльоти (1924 — 29 року фактично 1924 — 1930, тобто «п'ятирічка» за шість років).

«Уряд Мекдоналда провадить повітряну політику, що нічим не відрізняється від політики консерваторів: той же темп і наступальний характер нових формувань і розгортання повітряних сил (чимале зростання бомбардувальної і морської авіації) така ж настійна підготовка до війни і такі ж енергійні жорстокі застосування авіації для приборкання повстань у колоніях і півколоніях (Палестина, Ісмен, Судан, Китай, Індія) і така ж імперіялістична політика в побудові й устаткуванні великих повітряних ліній.

Проти 100 французьких ескадр і 1000 самолетів, Англія могла поставити лише 7 суходільних ескадр і 150 самолетів, що були в Метрополії. Тепер Французька повітряна фльота не становить вже великої загрози для Англії, бо вона має 78 ескадриль, 208 загонів і 1350 самолетів. Своєю питомою вагою і бойовою потужністю бомбардувальних сполучень англійська повітряна фльота тепер навіть краща за французьку і вона має тепер більше думати про захист, ніж про напад.

Наздогнавши й перегнавши Францію повітряними озброєннями, Англія покладає тепер за своє завдання не відставати і від ПАСШ і пильно стежить за успіхами СРСР» («Красная Звезда»).

Зокрема нас повинна цікавити та посилена праця коло громадської думки, що її провадила англійська преса перед побудовою авіобаз в Каїрі й Іраку. Всю працю здійснювано під гаслом захисту Суецького каналу проти можливих нападів Радянських авіосил.

Повітряна війна від наземної головно відрізняється тим, що в повітрі не може бути позиційної війни. Повітряна війна починається до сутички суходільних сил і не припиняється ні на одну мить. Повітряна небезпека є скрізь і завжди.

З цього приводу цікаві погляди Німецької військової преси. Журнал «Дойче Вер» пише:

«... Якщо бути послідовним, то ворогові треба завдати поразки там, де він найкволіший, тобто в середині країни. Найреальнішим засобом до цього є авіація. Паніка покладає край всякому ладові і бажанню боротися. Тому ширення паніки серед маси становить одно з перших завдань майбутньої війни. Повітряні напади будуть без всякого оголошення війни. Оголошення війни, мобілізація, зосередження війська до кордону і лише потім початок воєнних дій, — це все реквізити минулого часу. Тепер ворогові не даватиметься часу підготуватися, — на нього просто нападуть, щоб цим найкраще використати момент несподіваності. Тому, що зникає оголошення війни, кожний повинен розуміти, що сучасні армії мають бути з війська, що повсякчас готове до бою. За дуже невеличкий час знімуться в повітря хмари самолетів, що заздалегідь матимуть свої завдання і певні цілі».

Може німці в дечому перебільшують авіацію в прийдешніх війнах цілком нехтуючи значення суходільних сил, а проте значіння авіації все ж буде величезне. Разом з хемією, нерозлучним попутчиком авіації, вони становлять страшну зброю прийдешніх воєн.

Імперіялісти, хоч і мають протоколи своїх конференцій, що забороняють вдаватися до хемічних засобів війни, безперечно не зречуться застосовувати гази. Чого варті такі ось заязи відповідальних керівників армії ПАСШ: «Хай знає світ, щоби використовуватимемо гази проти всього війська, що воюватиме проти нас і ми маємо на оці користуватися з них, взявши геть усе з нашого хисту».

Імперіялісти подають цікаву думку за газову війну, яка якраз допари їхній буржуазній душі. «Газова війна вигідніша, бо газ убиває людину, але не руйнує майна».

Енгельс, говорячи про вуличні бої 1848 року, де Кавеньяк застосовував артилерію, зауважує:

«... Підпали, єдиний протидійний засіб, що з нього він (повсталий нарід) міг користатися, протирічив його шляхотности. Досі нарід не мав ніякої уяви про цей Альжирський спосіб війни серед Парижу. Тому він відступив і від цього першого його відступу була поразка».

Наш польовий статут 1929 року заявляє:

«Засоби хемічного нападу, що на них є вказівки у польовім статуті, Робітничо - Селянська Червона Армія застосовуватиме лише тоді, коли наш класовий ворог застосує їх першим».

Ми звачимо на Паризькій досвід, за який пише Енгельс, і від хемічних нападів ми не відступатимемо, а завжди умітимемо відповісти газом на газ.

Тепер за основний спосіб поширення «газів», тобто отруйних речовин (ОР) вважається розпорощення їх з аероплянів. Невеличкими пайками ОР можна заразити велику площу тривалими (довгочинними) і нетривалими ОР. Надто небезпечні хемічні напади на похідні колони, місця зосередження війська і великі міста.

Великому місту зокрема небезпечні й дошкульні такі напади, бо міський мешканець споживає запаси, що надходять зовні. Часті напади на одне і те саме місто можуть паралізувати все його життя. Крім споруджень спеціальних сховищ для захисту проти авіоохемнападів, нинішній стан повітряної хемічної зброї спонукає до створення цілих протиповітряних армій.

Всі важливі пункти, міста; виробництва, станції залізниць охоплено кількома смугами всіляких бойових засобів, що в цілому становлять складну систему протиповітряної оборони. Кілька смуг пунктів стеження, прожектори, звуковловники, сітки, що підтримують дирижабль, винищувальні ескадрильї, зенітні гармати, дезазаційні команди, санітарні загони становлять окремі елементи цієї складної системи.

Надзвичайно цікаві ті досягнення, що тепер є у протиповітряній зенітній стрільбі. В цій перше місце належить ПАСШ.

Взагалі ПАСШ дуже вважає на удосконалення теперішніх систем озброєння й найкраще їх використання.

На Бруукськім аеродромі були цікаві досвіди спускання з самолету кулеметів з бійцями на парашутах.

«На Абердинськім досвіднім полігоні були досвіди кількох нових конструкцій танків. На досвідах продемонстровано танки, що розвивали швидкість до 64 км. Демонстрацію танкового наступу прозорчато легкими танками «Крісті», які на колеснім ходу розвивали швидкість до 100 км., а на гусинім — до 80 км. Наступ легких танків підтримувано важкими 6 - тонними танками і одним 42 - тонним, де була команда — один офіцер і одинадцять солдат. У наступі брала участь також і «легюча артилерія», а це розумілося самолети озброєні легкими гарматами» («Красная Звезда»).

Тепер американці випробовують штучні острови — аеродроми. Ці острови побудовано з металю й бетону, тримаються на місці спеціальними котвами підпорами, що прикріплені на глибинних верстах океану. Їх устатковано за всіма правилами аеродромної техніки зі спеціальними посадковими площинами, ангарами, ремонтними майстернями й готелями для пасажирів. На лінії Нью - Йорк — Лондон мають поставити 8 таких островів.

Поряд з ролюю мотора в бою, треба звачити його значіння в транспорті. Сотні тисяч вантажомашин дадуть змогу безперебійно і швидко підтриму-

вати з резерву дієві частини. Полки, корпуси, армії не боятимуться відірватися від своїх баз. Їх зв'яжуть із базами вантажовики. Вантажовики застосовуватимуться і для перевезення танків та коней кавалерійських частин. Тепер будують спеціальні танко- і коневози.

Мотор у транспорті дасть змогу перекидати спеціальними автобусами цілі об'єднання на небезпечні ділянки. Американці за одну ніч, за світової війни перекинули 40.000 салдат на 80 км. Французи на мобілізованих машинах рушили проти нападу німців на Париж цілу армію. Якщо свого часу Рим спасли гуси, то 1914 року Париж спасли таксі.

Така зброя прийдешньої війни. Але всяка нова війна зроджує нову зброю.

Важко сказати, що матиме роль танку і іприту в майбутній війні.

4. ЕКОНОМІКА Й ВІЙНА

XV з'їзд партії, зважаючи на заходи до посилення обороноспроможности країни, ухвалив таку постанову: «Беручи на увагу можливий воєнний напад капіталістичних держав на пролетарську державу, треба, опрацьовуючи п'ятирічний план, приділити максимум уваги до швидкого розвитку тих галузей народного господарства і взагалі промисловости, що на них припадає головна ролля забезпечення оборони і господарської рівноваги країни воєнного часу».

Жодна країна не може дозволити собі розкошів — утримувати мирного часу всі ті бойові засоби, запаси й постачання, що потрібні за війни. Цього не можна зробити з двох причин: мертвий капітал, тобто запаси був би важким тягарем на економіці країни поперше і подруге удосконалення бойових засобів, озброєння відбуваються так швидко, що до війни всі запаси могли б бути лише на оздобу музеїв.

За найкращу ілюстрацію править таблиця, де зазначено, скільки зброї зроблено в кожній країні за світової війни.

	Гвинтівок	Кулеметів	Гармат	Самолетів	Танків
Франція	3 міл.	88 тис.	21 тис.	51 тис.	3,2 тис.
Англія	5,3 "	24 "	27 "	57 "	2,8 "
Росія	3,7 "	27,5 "	17,5 "		

Кожна армія має великі втрати з матеріальної своєї частини. Виявлено, що пересічно, за рік війни зношується, потрапляє в полон, губиться — 100 % гвинтівок, 100% гармат, кулеметів — 50%, танків та самолетів — 300%. Ці цифри краще за все доводять про ті вимоги, які ставить армія перед своєю промисловістю.

На сьогодні, наприклад, число чинних танків таке:

Франція	2000 штук
Англія	500 "
ПАСШ	500 "

Це число дуже мале, навіть проти того числа танків, яке було в арміях Антанти за світової війни.

Ці числа стануть зрозумілими, коли ми скажемо, що головну роль мають не ті танки, які вже чинні, а ті, що ще в потенції. Кожного місяця війни англійська промисловість зможе дати армії сучасних танків 2350 штук, французька — 2250, американська — 3000, польська — 100, чехословацька — 200.

У питаннях підготування війни, анархія капіталістичного виробництва, властива капіталістичній системі, рішучими заходами буржуазних урядів, значно пом'якшується. Спеціальні військово-економічні штаби ставлять

перед окремими галузями промисловости певне завдання вироблення тих чи інших бойових засобів та предметів постачання.

У ряді капіталістичних країн, спеціально уповноваженим від уряду особам, надається право обслідувати підприємства. Запроваджено штрафи за подані неправдиві дані.

Хоч і є величезний досвід світової війни, проте буржуазні генштаби стоять перед рядом проблем, що виникають у процесі підготовки країни до нової війни. Зокрема справа механізації та моторизації армії ставить перед деякими країнами ряд питань, які дуже важко розв'язати.

Складність машин, потрібних для моторизації та механізації армії, потребує спеціально устаткованих заводів, або переустаткування та пристосування наявних.

Навіть за наявності високо розвинутої металургійної та автомобільної промисловости потрібний час для конструкторської роботи, устаткування заводів, переустаткування та розгорнення серйозного вироблення машин.

У зв'язку з моторизацією військових сил, потреба на гуму вже за мирного часу зростає до колосальних розмірів. Коли мирного часу потреба на гуму задовольняється довозом зовні для багатьох країн, то воєнного часу ці можливості можуть бути обмежені до мінімуму, що призведе моторизовані сполучення та транспорт до критичного стану.

Одна лише авіація, що зростає з часу світової війни, пожирає силу пального. Моторизовані та механізовані сполучення будуть також ненажерні. Коли зважити потребу пального для громадського транспорту, то число дійде запаморочливих розмірів і ставить ще мирного часу для деяких країн здійснення плянів моторизації та механізації армії у важкі обставини.

Стає завдання — вишукати способи діставання пального в самій країні і навіть заміни рушія внутрішнього горіння на електромотор, що працює від акумуляторної батареї» («Красная Звезда»).

Для того, щоб уявити, скільки металю заживає війна, досить вказати, що для виготовлення 1 мільйону гарматнів потребується 25 тисяч тонн сталі та 900 тонн міді. На виготовлення мільйону гарматнів потребується 24 тонн кольорових металів. На виготовлення однієї великої гармати йде кілька тонн сталі. На один самолет йде мало не тонна глиниці.

Особливо значні витрати супротивників на вироблення гарматнів. На них припадає 60% воєнних витрат. Один день інтенсивного бою на західному фронті імперіалістичної війни заживав стільки ж набоїв, скільки їх було витрачено за всю франко-прусську війну.

Німецька армія витратила за світову війну 286 міль. гарматнів. Переічно річний видаток на 1 польову гармату становить 12 тисяч штук. Для майбутньої війни це число дійде 17 тисяч. Річний видаток коаліції сумежних з нами країн становитиме 60 міль. таких гарматнів.

Загальні річні втрати цієї ж коаліції обчислюються так:

гвинтівок	1.5 міль.
руч. кулеметів	23.000
стояк. кулеметів	6.000
польов. гармат	6.000
самолетів	2.500
танків	2.000

Обертаючи на гроші, вартість одного першого року війни становить 9 — 10 мільярдів золотих карбованців, а загальний національний прибуток наших західних сусід становить 7,5 мільярдів, а набагатство — 65 мільярдів карбованців¹⁾.

¹⁾(Я. Жигур. „Размах будущей империалистической войны“).

Ці числа ще раз доводять, що не на силу власної кишені наших сусід воєнні авантури та напади.

Іхня промисловість за найбільшого напруження не може забезпечити матеріальних потреб війни. А про створення достатніх запасів нічого й говорити, бо навіть північно-американські арсенали тепер мають лише 1% того, що потребується для майбутньої війни.

Ціла низка виробництв зможе задовольнити потреби армії лише за достатніх турбот військових установ ще за мирного часу. Американське військове міністерство підтримує авіаційну промисловість Форда. Коли решта галузей американської промисловості зазнає колосальних втрат через чимраз більшу кризу, Форд переживає її з меншою гостротою.

За світової війни, у зв'язку з блокадою, припинився ввіз до Німеччини різних матеріалів, які надто були потрібні для війни. Німецька наукова думка у наслідок невпинної роботи дала армії і країні низку ерзац-продуктів. Ці роботи не припиняються й тепер. Професор Бергіус через обробку дерева соляною кислотою перетворив целюлозу на штучний фураж. Через це Німеччина має змогу відмовитись від довозу ячменю, маїсу, що дасть економію на 700 міль. марок щороку.

Роботи проводяться не лише коло штучного корму. Викликана війною ізоляція від зовнішніх ринків підштовхує наукову думку заповнити всілякими сурогатами прогалини економіки батьківщини.

Сучасний фронт, як велетенська паливня, дає роботу тільки за безперервного харчування. Безперервне харчування невпинно готує для фронту країна. Позиційна війна чималою мірою викликана була вичерпанням запасів, заготовлених для тої, чи іншої операції. Операції завмирали, не дістаючи потрібної матеріальної підтримки. Один із основних засобів, щоб запобігти забарним позиційним «перепочинкам» — безупинне прибуття людей, озброєння та знаряддя з резерву на фронт. Сучасна війна — це не тільки «війна воєнна», але й «війна матеріальна». У ній бере участь увесь нарід.

Участь нашої економіки в обороні країни краще за все забезпечується ялновим характером радянського господарства. Виконання п'ятирічки за чотори роки підводить міцну базу під наші збройні сили. Одно усвідомлення того натиску, який нам доведеться витримати, мусить накладати на кожне наше економічне, господарське підприємство, ясно виявлений відбиток задоволення потреб оборони країни. З такого погляду й мусить виконуватися кожен наш господарчий крок. Мусять виконуватися ті завдання, що були накреслені ще XV з'їздом ВКП(б).

У. ЛЮДИНА Й МАСИ

«Прийдешня світова імперіалістична війна мусить бути не лише механізованою війною, коли використається величезну кількість матеріальних ресурсів, але разом і війною, яка охопить багатомільйонні маси й більшість людності супротивних країн» (VI конгр. К).

Уже в забутті той час, коли людина, борючись з подібною собі, користувалася лише зубами та кулаком. Усі досягнення матеріальної культури людина використала на фронті боротьби.

Порох, пара, електрика і, останнім часом, рушій внутрішнього горіння — стали в руках супротивників найсильнішими засобами боротьби. Кожний новий технічний винахід, який може бути пристосований до військової справи, кожне поширення виробництва, яке дає змогу поліпшити бойове та матеріальне постачання армії, радикально змінює взаємини машин та людей, докорінно змінює методи та форми війни.

В епоху Чингіс-Хана, Тамерляна, Ганібала, Олександра Македонського, втрати від зброї ворожої, через цілком зрозумілі причини, були великі. Поповнення зброї не залежало від «фабрик та заводів», які залишилися позаду. Такі армії могли відриватися на багато тисяч верст від своєї батьківщини. Звідси зрозумілі походи з Африки до Європи, з Європи до Індії, з Азії до Європи та з Середньої Азії до Далекого Сходу. Але вже майже за наших часів, похід з Парижу до Москви закінчився поразкою.

А епоха імперіялізму, зробивши колосальний стрибок у галузі виробництва, створила важкі масові машинізовані армії з важкими й забірними формами війни.

Чимало військових і невійськових фахівців на початку світової війни вважали, що численні армії закінчать війну за кілька місяців, якщо не тижнів. Однак, виявилось, що в масовості армії прихована її живучість. Виявилося, що однією-двома сутичками війни не можна закінчити. Подібно казковому каліфові з «1001 ночі», де замість одного вбитого салдата виростає десять, сучасні держави на кожного вбитого салдата випускають у резерві — 4 замісників, замість однієї розбитої гармати — виливають три, замість вивізі — формують цілі армії. Така життєздатність давала змогу сильній державі напружувати свої сили до «переможного кінця». Про ступінь напруженості можна судити хоч би з того, що коли держава на початку війни втрачала під прапори 1 мільйон чоловіка, то стільки ж доведеться поставити протягом першого року війни.

Що більш механізоване виробництво даної держави, що більш у ній машин, то заміною людську працю, то більш вона може черпати людські ресурси війни. Що більш машин у тилу, то більше салдатів на фронті.

Як фронт потребує поповнення людьми, можна бачити хоч би з таких фактів. У Німеччині 1914 року було 123 піхотних дивізій, а 1917 року — вже 15. У Франції того ж часу — 92 і 118. Крім того колосальні втрати потребують безупинного поповнення, через що втягується до війни величезні людські маси.

Франція за перший рік війни втратила вбитими, пораненими, хворими й полоненими — 2,2 мільйони, що стояли під прапорами. Росія з 2,6 — 4 мільйони (більше ніж 100%)¹⁾. І не даром сучасні держави роблять усе можливе, аби забезпечити майбутню війни певним числом бійців для посилення армії (формування нових частин) і для поповнення війська (поповнення втраченого).

	Франція	Польща	Румунія
	(на мільйони)		
Кількість воєнноздатних ²⁾	9,8	5,8	2,5
Кількість воєннонавчених	6,5	2,8	2,2
Військо I та II черги	3,2	1,8	1,1

Отже видно, що підготовляється чималі людські ресурси, здатні для війни. Але коли під час світової війни важко було вичерпати здатні для війни людські маси; то значно було легше вичерпати їхнє довготерпіння. Кількість тягару збільшалася в якості незадоволення, створюючи ґрунт для перетворення війни імперіалістичної у війну громадянську.

Масові армії, поставши наслідком своєрідного змагання поміж імперіалістичними державами, які вбачали в численності армії запоруку переваги над сусідами, обернулися в протилежність, ставши загрозою буржуазному ладові. Буржуазні військові голови, контужені примарсою громадянської війни, яку бачать вони крізь обриси масової армії, шукають найкращого виходу.

¹⁾ Це означає, що деякі полки за перший рік війни цілком поновилися.

²⁾ „Красная Звезда“.

Проблема мас в різних країнах стоїть по-різному. Німці, маючи добре zorganizовану найсильнішу армію, програли війну. Крім заборони мати цілої низки бойових засобів, крім мільярдних контрибуцій, крім окупованих «областей», німцям заборонено мати армію більш ніж 100 тисяч.

Німецькі військові фахівці вважають, що німецьку армію перемогли не з фронту — вороги, а ззаду — країна. Притиснута рямцями В.реальського миру і його категоричним числом — 100.000 армія — з одного боку, а з другого — небезпеками, які приховує в собі масова армія — німецька військова думка, в особі майора Золдана, заявляє — «Маса — це ніщо, більше — це зло... Масові армії, масові організації, масове виробництво, масові страйки... Фінансова криза, голод, повстання».

Він убачає вихід у досить організованій, удосталь забезпеченій бойовими машинами, невеликій армії з відданими ідеї «батьківщини» людьми. Його льозунги йдуть до «геть маси, хай живуть міцні хлопці».

Але найяскравішим пророком «армії майбутнього» є англійський полковник Фулер. Він також обстоює невеличку механічну армію. Він вірить у силу рушії, додаючи, що «сталь міцніша за кістки, бензин сильніший за м'язи». Фулер, запевняючи, що чим численніша армія, тим менше вона психологічно міцна, пропонує свій план перебудови армії. Він намічує організацію лише 6 дивізій з 57.000 чоловіка та достатнього числа танків, що на його погляд замінять армію 200.000 бійців. Танкоманія англійської військової думки зводить на нівельз людину. Кульет танку захоплює мізки британців. Подібно до того, як французькі та німецькі королівські гармати колись мали на собі написи — «останній доказ королів», — на фулерівських танках з'явиться девіз — «останній доказ буржуазії».

Але й даного разу, здійснивши Фулерівська пляна, не можна буде обійтися без загальної мобілізації, тому що ці 6 дивізій набраних з буржуазно-фашистських елементів, будуть лише ударною частиною армії. Для окупації ж захоплених територій потрібні будуть хоч і менш витримані, але значно великі сили.

Тендіцію Англії до утворення невеликої механічної армії легко пояснити. Міць Англії не в суходільній армії, а у флоті. Не суходільними боями вирішується доля Англії. Але коли Бісмарк колись на запитання — «Що робити, коли б англійці висадилися на німецькому узбережжі», спокійно відповів — «я звелю їх задрешувати», то тепер становище змінилось.

Фулерів плян може здійснитися, як він міркує, 1946 року, тому, що для типу його армії потрібні сотні тисяч вантажовиків. Таке завдання могла б ще розв'язати Америка з її 25 мільйонами автомобілів, а не Англії з її мільйоном машин.

Зовсім інакше стоїть справа з проблемою мас у Франції. Франція суходільна країна. Франція після світової війни стала найсильнішою континентальною державою. З для Франції, щоб підтримати свій «престиж», не випустити з рук завойованого, здійснюючи плян утворення держави, де б «ніколи не заходило сонце» — потрібна міцна озброєна сила. І тому французькі пляни розраховано на утворення на початку ж війни армії з 2.000.000 чоловіка.

Одначе французи й не гребують досягненнями в застосуванні нових технічних засобів боротьби. Рушій на службі бою — танк і рушій на службі транспорту — вантажовик та трактор широким застосується у французькій армії.

Зразом французькі політичні й військові діячі вишукують шляхи й засоби, щоб як найкраще забезпечити війну тою масою людей, яка їй потрібна. Ті, що бажають воювати механіками замість бійців та інженерами замість командирів, протягом ближчих років — лише утопісти. Крім шоферів для великого числа машин, потрібна маса людей для: 1) обслуговування величез-

ного резерву цієї механічної армії, 2) комплектування частин та резерву окупаційної армії, 3) поповнення втрат цієї або іншої армії, тому що війна розтягується не тільки в просторі, але й у часі. А найголовніше — самі танки воякувати не можуть, тому що машина може лише почати бій, а завершувати його мусить людина. І хоч колишні «союзники» вихвалялися, що вони, мовляв, дійшли перемоги на хвилях нафти і що американські танки та бровевики зламали німецьку армію, не треба забувати, що цими танками та броневиками керували мільйони Джіммі Хіггінсів.

Французькі діячі досить добре це розуміють. На поміч французькому імперіялізмові стає «соціаліст» Поль Бонкур з його «законом про організацію нації». Цей закон дає можливість паризькому генштабові рушити на «захист батьківщини» усю французьку націю. У цьому йому допоможе соціал-фашистська партія таким же чином, як це вона зробила під час світової війни.

Про роль соціал-фашистів у готуванні до майбутньої війни свідчить хоч би й такий факт. «У Швеції організовано офіцерські курси, де мають виховувати офіцерів, як «політруків». За викладача цих військових курсів відомий шведський соціал-демократ Гансон, брат проводиря шведських соціал-фашистів. Одна ліберальна шведська газета ось як висловлюється про цей випадок. «Коли б хтонебудь 20 років тому сказав, що існує така школа, де капітани та майори вислухують «високі накази» соціал-демократичного депутата й політика, то вони, звісно, не йняли б своїм ушам віри. «Красная звезда».

Французькі соціалісти, бажаючи виправдати свою участь у ліквідації Кароканського повстання, висунули тезу, що ріфи нападали. Але «не той несправедливо воює, хто перший напав, а той, хто є представником реакції, контрреволюції, експлуатації, імперіялізму проти національної або пролетарської революції» (VI К. К. I.).

Ще Ленін говорив, що «буржуазії можливо пощастить тимчасово завоювати маси ошуканством, хитрощами, солодкими словами, мільйонами обіцянок, копійчаними дачками, поступками незначного, зберігаючи значне».

За цікаву ілюстрацію того, як саме буржуазія міркує притягти на свій бік трудящих, можуть правити думки одного з героїв П'єра Бенуа: «Ще мене — колишнього бідного пастуха, запрошує до свого столу сам мосьє де Сан-Сельв. Ясно, що я йому віддам усі свої сили, усю свою любов».

Таких пастухів, які не тільки силою, але й ошуканням та хитрощами вилучать будуть у бій за Францію Сан-Сельвів, буде чимало. Комуністам капіталістичних країн доведеться чимало попрацювати у боротьбі за маси, щоб перетворити війну за справу банкірів у війну за справу робітників, бо «створення імперіялістичної війни у війну громадянську означає, перш за все, революційні масові виступи» (VI К. К. I.).

Але, коли французи більш-менш розсудливо розв'язують питання про наземні машини й людини в армії, то ми, тим паче, не можемо ставити питання за формулою «або-або», — або механічна армія, або жива сила. Ми говоримо навпаки — «і техніка, і маси». І додаємо — не маси для техніки, а техніка для мас. Ми виходимо з твердження Енгельса: «перемога та поразка залежать від кількості й якості людності та від рівня розвитку техніки».

Крім причин технічних, які вимагають масової участі трудового народу у майбутній війні, прийдемою війну, розв'яжуть під керівництвом комуністичної партії лише маси тому, що наша революція була революцією мас, наша держава є держава мас, наше соціалістичне будівництво є будова мас, наша справа — є справа мас і наша перемога в майбутніх боях буде перемогою мас.

6. БОРОТЬБА ПРОТИ ВІЙНИ

«VI Всесвітній конгрес нагадує всім комуністам слова Ленінові про те, що боротьба проти війни — далеко не легка справа».

«Лише через повалення буржуазії у найвизливіших імперіялістичних країнах могла бути одержана імперіялістична війна» (VI К. К. I).

Тепер багато пацифістських діячів витрчають чимало зусиль на те, аби довести, що через зусилля й старання «миротворців» можна уникнути воєнних сутичок. Але одні з них користуються з пацифістських фраз для того, щоб ними прикривати шалене готування до війни імперіялістів, то інші, щоб розбрати робітничу класу, послабити її перед наступом фашизму.

Ніякою балаканиною не можна знищити війни, бо сама система капіталізму невинно й щодня породжує ті причини, які породжують війну. «Аджеж всередині імперіялізму не існує ніякої тендеції щоб знищити війни. Навпаки усі факти, переліком яких «реальні пацифісти» успіляють маси, правлять за символами готування імперіялістичних війн у найширшому масштабі, війн, до яких втягнені будуть одна проти одної вже не окремі держави, а цілі союзні групи держав». (VI К. К. I).

Оди надцять мільйонів убитих, плюс 30 мільйонів поранених та 8 мільйонів без вісти загинулих під час світової війни укомплектовано з трудящих капіталістичних країн та колоній. Увесь тягар готування до війни, усі втрати, увесь тягар ліквідації наслідків війни втав на плечі трудящих.

Буржуазії ввозять ніколи, вола «організує» перемогу. І тоді, коли одні мільйони гинуть за нею у окопах, другі мільйони на зменшеному пайку гнуть свою спину для того, щоб безперервним струменем гнати на фронт метал, а буржуазії — франки, фунти та долари.

Буржуазія, з меншим ваганням ніж будьхто, голосуватиме за війну, тому що військові витрати лягають на всю трудящу людність, а львина частка вигід та репарацій потрапляє до неї.

Але у війні беруть участь маси, мільйони. Без них у війні не обійтись. Їх потрібно взяти на війну й примусити битись за чужі для них інтереси. Цю частину роботи порядком розподілу праці взяли на себе соціаль-демократи всіх країн.

«Імперіялісти можуть провадити свою воєнну політику тільки завдяки активному співробітництву з міжнародньою соціально-демократією» (VI К. К. I).

Ще за мирних часів вони фабрикують ідеї та гасла, що підготовлюють трудящих до оборони «своєї батьківщини». Таке дійсно призначення гасла «громадський мир» і «господарська демократія». Реформісти виховують трудящих на ідеях захисту інтересів своїх капіталістів, зацікавлюючи їх мізерною матеріальною та організаційною участю в капіталістичному виробництві. Там, за провідом реформістів, робітничу виробничу думку спрямована на зміцнення капіталізму.

«Соціалісти» йдуть ще далі. Адже французький генштаб, лише через закон «соціаліста» Поля Бонкура «про організацію нації», зможе повести в бійню й по-мусити працювати всіх од малого до великого на потреби війни. А хіба провід «робітничої» партії, голова англійського уряду, не провадив тієї ж імперіялістичної політики, що провадили її консерватори й хіба не «робітничий» уряд взяв на себе провід у готуванні Англії до війни, що наближається.

Соціально-милитаристи не могли б провадити своєї роботи, коли б не спиралися на «вузьку, себелюбу, черству, жадницьку, міщанську, імперіялістично настроєну й імперіялізмом підкуплену, імперіялізмом розбешену «робітничу аристократію». (Ленін «Дитяча хвороба» лівизни в комунізмі).

А тому цілком ясна постанова Комінтерну, де сказано, що боротьба проти воєнної небезпеки — є боротьба насамперед проти реформізму. Потрібно знищити, підірвати віру робітничої класи в реформізм, бо ніхто не має сумніву, що для майбутньої імперіалістичної війни Детердинг постачатиме нафту, а Мендоналд — ідеї.

Боротьбу проти воєнної небезпеки в капіталістичних країнах, разом з боротьбою проти буржуазії провадять безупинно й послідовно лише комуністичні партії.

До явищ, чи до подій, спрямованих до зриву імперіалістичних готувань, безумовно, належать — зростання активності робітничої класи, хвиля страйків та першотравневі бої в Німеччині, повстання на Яві та Індонезії, боротьба китайської Червоної Армії, події у Індії. Одно існування Радянського Союзу є значним чинником, який послаблює значною мірою воєнну небезпеку. Імперіалісти не так вже легко відважуються на війну поміж собою, коли на $\frac{1}{6}$ частину земної кулі простягається влада робітничо-селянської республіки.

І, звісно, найактуальнішу воєнну небезпеку становить небезпека імперіалістичної, контр-революційної боротьби проти СРСР. Ця війна може розпочатися, не зважаючи на посилену анти-імперіалістичну роботу передової частини робітничої класи за проводом комуністичних партій капіталістичних країн.

Уже тепер буржуазні уряди розв'язують собі руки для такого нападу, усуваючи зі свого шляху всі можливі перешкоди. В Англії запроваджено закон, що ставить «поза законом» робітничі страйки. Заведено систему підкупу верхівки робітничої класи, що непогано зміцнена (система) мережею шпигунства. Викладаються на вулиці передові революціонери-робітники. Закривається робітничу пресу. Редактори комуністичних газет відсиджують більше у в'язницях, ніж у своїх редакціях. Розгромлюється комуністичні партії. Знищується «законно» й позазаконно комуністів і революціонерів-робітників. Розпускається червоні фронтовики. Організується й озброюється фашистські загони.

І найважче думують слова тих, хто думає, що робітнича класа може бойкотувати війну, що одним страйком можна зірвати усе воєнне готування буржуазії. Це не раз говорив, що трудящі під впливом реформістів і в запалі шовіністичного чаду, яким супроводиться усякий початок війни, питання про участь у війні, у перші часи її, може розв'язати на користь «батьківщини».

Крім цього, не можна не зважити такого чинника, що диктатура буржуазії, військова її диктатура, не стане ні перед чим, не стане перед винищенням десятих тисяч трудящих для того, аби тільки кинути у війну мільйони.

«Під час зв'язаної з війною мобілізації терор проти всього революційного руху й проти комуністичних партій набере нечуваних розмірів. За складеними заздалегідь списками тисячі й тисячі комуністів і революціонерів робітників ув'язнюються в концентраційних таборах». (VI К. К. I.).

Вона це зробить під час війни тим паче, що озвірілість її ще мирного часу доходить до таких меж, що вживає зброї навіть проти дітей. 20 квітня 1930 року 500 чоловік робітничої молоді та піонерів, готуючись до 1 травня з червоними прапорами та з сізмами революційних пісень рушили до Радотину, що недалеко від Праги. Жандармерія відкрила по демонстрації вогонь, поранивши 3 дівчаток та двох жінок.

Для того, щоб мити волю дій, буржуазія та соціаль-фашисти не стануть ні перед чим, так само, як не стали вони перед вбивством найбільшого розуму людства — Жюльєса.

Кілька сторінок відзвію передової французької інтелігенції яскраво малюють картину імперіалістичних махінацій, спрямованих до утворення для себе вигідної громадської думки.

«Фалшиві документи, брехлива інформація, вигадані та перекручені факти — усе зужите. На зміну кінематографічного роману кутеловщини, утворюється похід проти, так званих «релігійних переслідувань». Забороняють продавати дружині СРСР видання й дозволяють вмішувати статті, що закликають до вбивств проводирів радянської держави та її представників. Дозволяють існувати в Парижі білогвардійській війсьній академії й командуванню «російської фльоти» — паризького району, відмовляючи тим часом продовжити візу радянському режисерові Айзенштайнові. У Парижі виправдують фабрикантів фалшивих векселів, а в Берліні — фалшувальників червінців. Поліція орудус скрізь. Імперіялізм лютує.

Коли ми не зуміємо на все це реагувати так, як це потрібно, ми опинимося у фашистській неволі, або перед новою війною. Нижчепідписані, без різниці політичних переконань та світогляду, заявляють, що тепер капманія проти СРСР є найбільша загроза миру. Вони також переконані, що СРСР становить підпору усіх народів проти фашизму» («Правда»).

Нацьковування СРСР, спрямоване до моральної підготовки війни проти Радянського Союзу, провадить безперервно буржуазна преса. Орган поліції «Ліберте» закликає до нещадної розправи з індокитайськими повстанцями і заявляє, що «він певен того, що розслідування, яке розпочав міністр колоній доведе, що організатори повстань прибули до Індії-Китаю через Китай з СРСР».

Нема сумніву, що буржуазії пощастить попервах вихити на гаслі «захисту батьківщини». Буржуазія повинна галасувати про «батьківщину», про захист «культури», бо вона ж не може сказати, щоб трудящі вмирали за інтереси та в інтересах капіталістів. Вона рушить маси до бою не тільки однією палицею й паличною дисципліною. Згаданий уже Фулер, заявляє, що «Росія встановила смертельні форми психологічної боротьби». Буржуазія побоюється як вогню, агітації більшовиків. Але й вона зробить усе можливе для преведення вигідної для неї пропаганди, яку вона використає, як «засіб обдурювати, отруювати, наповнювати вигідними для капіталістів ідеями» (Бубнов).

Робітники, «революційні робітники», як пише Ленін, повинні не бойкотувати війну, а взяти в ній участь. Вони мусять вчитись воєнної справи, озброюватися зброєю буржуазії і тоді, коли воєнне буття підганятиме швидкими кроками свідомість, зуміти перетворити війну проти трудящих у війну проти буржуазії.

«Як наслідок масової мілітаризації є, за словами Енгельса, знищення усіх буржуазних армій з середини. А тому комуністи не повинні «бойкотувати» буржуазні армії, — вони мусять вступати до них та брати до своїх рук революційне керівництво цим об'єктивним процесом внутрішнього розкладу буржуазних армій». (VI. К. К. I.).

Цьому сприятимуть ті нечувані тягарі та лихо, які принесе війна мільйонам трудящих. Колосальні воєнні витрати, відрив мільйонів робочих рук, припинення постачання країні, зменшення споживання, передовсім зазнають на собі робітники та селяни. А тому, що якість армії величина не стала, а її якість — є якість даної країни, то ясно, яким резонансом у армії мусить відбитися незадоволення в буржуазних країнах. Особливо це відіб'ється на таких країнах, як от Польща, де тимчасом голос 65% селян, які володіють 15% землі, заглушується голосом ½% поміщиків, які мають 50—55% землі. Але кому невідомо, що в буржуазних країнах сила голосу робітників та селян в тилу фронту просто пропорціональна силі голосу кулеметів та гармат на фронті.

Імперіялістична війна дала нам нове явище — «братання». Громадянська війна викликала розклад тих імперіялістичних сил, що йшли проти Червоної Армії. Війна в Марокко супроводилася дезертирством французьких салдат до повсталих марокканців. «Англійська армія в Криму перебуває у надто важкому стані й англійські салдати вітають руські кулі, які звільняють їх від усіх мук» (Енгельс).

Ніхто не має сумніву, що наслідком досвідів імперіялістичної, громадянської та колоніальних воєн, салдати буржуазних армій, за проводом комуністів та революційних робітників, знайдуть радикальніший спосіб звільнити себе від мук чужих для них воєн.

Величезне значіння у зриві воєнного готування та воєнних виступів буржуазії мають і матимуть виступи робітників для дезорганізації роботи воєнної промисловості та транспорту, що перевозить предмети воєнного бойового постачання з резерву на фронт та з багатих промислових країн до підвасальних країн.

«Показовий приклад такого революційного виступу дали англійські робітники 1920 року, коли вони, утворивши комітет дії, примусили уряд відмовитися від оголошення війни з Радянською Росією» (VI К. Р. І.).

Антирадянська коаліція протягом першого року війни повинна дістати з - за кордону на 2 - 2½ мільярди зброї та амуніції. Тут на робітників буржуазних країн і насамперед — на транспортників припадає величезної історичної ваги завдання. Ми знаємо, як сміливі виступи німецьких моряків, вантажників та залізничників перешкождали просуванню грузів з Німеччини та Франції до Польщі під час радянсько - польської війни. Нераз ці вантажі змушені були йти під маркою звичайних товарів.

Як уже зазначено, за величезне гальмо, що перешкоджає імперіялістам до слушного часу розпочати війну та чинник, який пом'якшує воєнну небезпеку править, щодалі більша обороноспроможність СРСР. Соціал - імперіялісти галасують про червоний імперіялізм і разом з імперіялістами оглухли до радянських проєктів розбросення. Соціал - фашисти за розбросення... робітничої класи. Зв'єрніт'я Гжезинський виконали замовлення німецьких «сталльних та хемічних» королів, розпустивши «червоних фронтовиків». Соціал - бауери віддали зброю австрійських робітників фашистам.

Вони не перестають галасувати про наше озброєння, але коли вже соціал - лисицям так бажається сире, то хай же пошукають десь ув іншому місці ворон.

З імперіялізмом можна розмовляти, опираючись на бомбовози та кулемети.

«Країна пролетарів завжди мусить бути певною того, що у Червоній Армії вона має надійну опору, яка прикриває її од класового ворога. Цим виключним станом чималою мірою визначається завдання та темп розгорнення збройних сил СРСР.

Те, що 1924 року визначало плян будівництва оборони СРСР, якісно відрізняється від того, що ми маємо 1930 року. Перші показники гаразду реалізації п'ятирічного пляну, індустріялізація, що широко й глибоко охопила всі галузі народного господарства, величезні маси матеріальних ресурсів у вигляді металу, сучасних машин, рушіїв, хемічних продуктів і т.і., зрештою докорінний поворот на селі від індивідуалістичного дрібно-власницького господарства до величезних колгоспів, — усе це заразом не може не позначатися якнайсильніше на воєнній роботі пролетарської держави.

Військова техніка — це сталь, мотор, сучасне машинобудівництво, хемія.

Стан воєнно - технічної бази СРСР за останні роки реально змінився. Ще тільки п'ять років тому (1924 р.), як вироблення чавуну не перевищувало 1,3 міл. тонн, вироблення тракторів та автомобілів не виходило з меж кількох сот штук. Зовсім інша, якістю різюча картина розгорталася перед нами 1930 р. Вироблення чавуну дійшло минулого року вже більш ніж 4 міл. тонн, вугілля — більш ніж 40 міл. тонн, тракторів — 3000 штук. За останнім, цілком реальним обчисленням ВРНГ наприкінці п'ятирічки наш виробничо - технічний рівень визначиться ось такою кількістю металу, палива та машин: чавуну — 17 міл. тонн, вугілля — 100 міл. тонн, тракторів — 200.000 штук, автомобілів — за одним варіантом 200.000 штук, а за другим — 360.000 штук». (Ворошилов).

«П'ятирічка за 4 роки» надає ще більше швидкості в зростанні наших оборонних сил. Наш виробничий плян - найкращий засіб проти небезпек війни. Він заразом та база, на основі якої 150 соціалістичних мільйонів, яких підтримує світський пролетаріят, кожної хвилини можуть дати належну відсіч будь-якій буржуазній країні.

А. ВЕЛИЧКО

Міжнародна політика 1930 року

Офіційний історіограф міжнародного життя записав би до своїх записів, що 1930 рік був роком незвичайного енергійної і різноманітної дипломатичної діяльності. Такої сили веїляких міжнародних конференцій, побачень і нарад дипломатів, такого числа «спільних угод» та різних групових конвенцій і найурочистіших запевнень у миролюбстві і zarazом найвідвертіших загроз війною літопис дипломатії не занотовувала на свої сторінки після років, що передували імперіялістичній різанині 1914 — 18 р.р. Метушлива дипломатія, що змагається похапцем латати гнилу тканину версальської системи, то обточувати дуже загострені кути імперіялістичних противенств часто справляла враження шаманів біля постелі безнадійного хорого. І справді, вся безперестанна дипломатична балаканина на безнастанних конференціях 1930 р. і скидалася на спробу відігнати закляттями страшну недугу, що підточує капіталістичний лад.

Але капіталістичний світ виявляв свої наміри до боротьби проти смертельної хороби, що насувається, не лише посиленою діяльністю дипломатії, збільшеною балаканиною про мир, що, як і завжди, приховує готування до війни. Капіталістичний світ, проживши 1930 рік, уже віч-на-віч із страшною економічною кризою, що довела навіть професійним і платним оптимістам безперечність загальної кризи капіталізму, його смертельне, кінцеве загнивання, прозавидів активну оборону своїх рокованих позицій. Тому через увесь 1930 р. один за одним відбувалися фашистські перевороти, остаточно зривалося останні дрантя зношеного й годящого на смітник, як непотріб «парляментаризму» через те облуду і шахрайство «буружуазної демократії» змінювалося на цинічне оголення фашистської диктатури, тимто, як ніколи, шалів білий терор і вулиці міст капіталістичного світу чули тріскотню кулеметів, ричання танків, дріботіння рушничних випалів та звіряче ревіння ошалілих поліцейських і фашистських банд. 1930 р. був роком чимраз більшого небузалога безробіття, роком голодування десятків мільйонів робітників і їхніх родів, зубожіння сільської бідноти, роком жорстокого визиску праці, роком небузалога наступу на заробітну плату, на життєвий мінімум трудящих, роком скажної боротьби визискувачів за збереження рівня їхніх прибутків, роком, коли для збагачення лересиченої купки багатів збройною силою виривали в бідноти геть останній шматок хліба з уст.

1930 рік був zarazом роком величезного революційного піднесення, роком, коли, відповідаючи на білий терор, робітничі маси ставали з самовідданою мужністю до клясових боїв, роком берлінських барикад, будапештських і міланських уличних боїв, роком грандіозних робітничих маніфестацій у цілому світі, роком занепаду впливу соціаль-зрадників і велетенського зростання впливу компартії, роком величезних страйків, роком, коли з революційним рухом пролетаріату капіталістичних країн став в контакт рух основних мас селянства капіталістичної Європи, став у щільний зв'язок масовий рух у

Південній Америці, роком коли в колоніях напівколоніях і залежних країнах знялася велика хвиля бурення, коли одно за одним вибухали сотні повстань колоніальних рабів, роком революційного вибуху в Індії, роком, коли в Хіні революція знову запалуміла яскравим полум'ям під червоним прапором Рад. 1930 р. був роком суворим, кривавим, страшним, роком, що започатковує добу масових зворушень, роком насиченим війною, але й роком, осяяним блискавицями навислої революційної бурі. 1930 рік — тяжкий, страшний для буржуазії рік — був великим роком.

Це був рік, коли перед капіталістичним табором, перед здивованню, наляканою і роздратованою буржуазією і перед сповнюваним рев. надією і незламною вірою світовим пролетаріатом розгортався набачений в історії людства образ будівництва соціалізму. 1930 р. — другий рік п'ятиріччя був роком великих досягнень у будівництві соціалістичної промисловості і в соціалістичній перебудові сільського господарства Радсоюзу. Це був рік, коли пролетаріат СРСР, не зважаючи на жорстокий класовий опір куркульні й рештків буржуазних елементів в середині країни, без огляду на хитрі витівки світової буржуазії, що вдалася до шкідництва, економічного бойкоту й загрози імперіалістичною інтервенцією, перемагав одну за одною перешкоди, що були на заваді в його творчій праці, будував, будував і будував, напружуючи всі сили й засоби пролетарської держави, щоб найшвидше здійснити велику історичну мету. І невільні змушені були увірувати. Тому 1930 рік був роком величезного збільшення ненависті світової буржуазії до держави пролетарської диктатури і роком великого зміцнення нерозривного зв'язку між соціалістичною батьківщиною всіх трудящих і світовим пролетаріатом.

Рік великих перемог, і великих досягнень. 1930 рік був великим роком. Календарний 1930 рік розпочався подією, що буржуазна преса, слідом за президентом Гувером, заздалегідь назвала «великою» подією світової історії після версальського миру». Це була лондонська морська конференція. Зависла економічна криза, посилюючи боротьбу за ринки, загострила імперіалістичні протиріччя; це спонукувало до дальшого збільшення озброєнь. Отже, саме через те уряд Сполучених Штатів, де криза зайшла передше Європи, а також уряд Англії, країни, де зокрема явно загніває капіталізм, прийняли «миролюбними почуттями» і намагалися через спільну угоду обмежити один одного, а також і інших супротивників у боротьбі за місце на світовому ринку. Такий ось звичайний зміст тих незвичайно заплутаних і складних переговорів, що впродовж кількох тижнів були в Лондоні і закінчилися цілком природним і сподіваним кінцем: невдачею псевдо-пацифістської витівки. Пацифістські лаштунки, за якими американські і англійські імперіалісти намагалися приховати від громадської думки лондонські торги й переторжки, найжалюгідніше розвалилися. Лондонська конвенція укладена між Сполученими Штатами-Англією та Японією, що ніби то «обмежила» ті програми побудування воєнної флотії, які перше намічали ці держави, фактично не довела до скорочення наявних морських сил. Навпаки, як виявилось, ці три держави найближчими роками набагато збільшать за обопільного обмеження — і тоннаж і надто бойову потужність своїх морських озброєнь. Другим таким же «великим» досягненням конференції було виявлення різкого загострення франко-італійських відносин. Лондонська конференція прислужилась до відвертого гарячкового суперництва поміж обох середземноморських імперіалістичних держав у воєнно-морським будівництві.

Така була доля першої «спільної згоди» капіталістичних держав 1930 р. Період лондонської конференції відзначено підготуванням у Сполучених Штатах виступу, що невдовзі він мав дати вельми показову й переконливу ілюстрацію до лондонської комедії. Це новий митний тариф, запроваджений наче б то задля фермерів, що терплять від аграрної кризи, а насправді майже

зовсім через цей тариф припинився довіз на ринок Штатів продукції чужоземної промисловості. Те, що Північно-Американський монополістичний капіталізм, що вище звів митний бар'єр, яким він захищав для своєї монополічної експлуатації внутрішній ринок від чужоземної конкуренції, було цілком нормальне явище. Точнісінько роблять і інші капіталістичні країни. Різниця може бути хіба в кількості, але не в якості. Адже майже водночас Німеччина через угоду між промисловим і аграрним капіталом таксамо надмірно підвищила митні тарифи, щоб дати змогу німецькій керівній класі запровадити на внутрішньому ринку монополістичні ціни. Але виступ Сполучених Штатів викликав у капіталістичній Європі і в домініонах Британської імперії сильний вибух «антиамериканських» настроїв, бо північно-американський фінансовий капітал, використовуючи свою могутність, знайшов засіб вельми успішно й безцеремонно перескакувати через митні бар'єри інших капіталістичних країн. Саме 1930 р. північно-американський капітал розвинув надто енергійну чинність у придбанні великих промислових підприємств в інших країнах, у заглибленні до великих концернів галузей промисловості, що конкурують, а також у втворенні закордоном своїх власних підприємств. Щоб з'ясувати на прикладі значність цієї форми експансії північно-американського капіталу, вкажемо, що він завоював керівну роль в європейській електро-технічній промисловості. За 1929 і 30 р.р. північно-американський капітал посів дуже багато в англійській електро-технічній промисловості, набувши силу акцій Британської Генеральної Електричної Компанії і Електричної Компанії Лондону і Графств, а також кількох інших дрібніших підприємств; з меншим успіхом, а проте заглибився і до французької електро-технічної промисловості; добув увесь новий випуск гарантованих акцій німецького концерну Загальної Електричної Компанії і заглибився в другий німецький електротехнічний концерн Сіменса, а також до великих концернів виробу електричних ламп Осрам у Німеччині і Філіпс у Голландії; добув дуже великої участі в швейцарській і австрійській електропромисловості і цілком завоював вельми значну італійську електропромисловість. Наслідком цього європейська електропромисловість, що була досі дуже сильним конкурентом електропромисловості Сполучених Штатів, стала залежною від північно-американського капіталу. В електропромисловості північно-американський капітал добув монополічне становище і йому тепер не страшні митні перешкоди. Монополістичні ціни на внутрішніх ринках європейських держав забезпечують великі дивіденди Американській Генеральній Електричній Компанії морганівській групі, що з нею вона цілком зв'язана.

Тому підвищення митних тарифів у Сполучених Штатах викликало в капіталістичній Європі бурхливий відгук, наслідком якого були дві спроби налагодити знову «спільні угоди». Перша з цих спроб — економічна конференція, скликана від Ліги Націй щоб утворити «митне перемир'я», друга — Бріанівська «Пан-Європа».

Жодна з учасних на економічній конференції делегацій не заперечувала проти самої «ідеї» митного перемир'я. Але кожна делегація винаходила цілком обґрунтовані, на її думку, докази щоб, подати застереження для своєї держави. Звісно, кожна капіталістична держава прагне, щоб інші держави полегшили доступ її експортові на їхні ринки але так, щоб сама не була зобов'язана в цьому.

Наслідком саяк — так нашкріявано конвенцію, що залилася нікудишнім аркушним паперу, бо не було ратифікацій. Тов. Сталін у політдоповіді на XVI З'їзді ВКП(б) дуже яскраво з'ясував причини, через які такий «економічний націоналізм» засуджений на неминучий провал, так само, як і буржуазний пацифізм щодо озброєнь. За капіталістичного господарства, конкуренції, боротьби за ринки, отже, імперіалістичних противенств не усунути.

Французький імперіалізм скористався з великого «антиамериканського руху» керівних кіл європейської буржуазії, щоб оновити і певніше обґрунтувати свій проєкт європейської федерації. Задуманий, як прикриття антирадянського блоку, проєкт Пан-Європи набував — так уважали французькі імперіалісти та їхня малоантантівська східньо-європейська челядь — нового значіння перед американською небезпечкою. Але щоб проєктований блок не вийшов цілком на захист від економічної експансії Сполучених Штатів та щоб цим не послабити його антирадянської мети, французькі імперіалісти подбали гарненько і зовано обгострити антирадянське вістря.

Обставини для такого маневру вважали французькі імперіалісти за вельми сприятливі. Економічна криза, що набула світового характеру, з великою силою виявилася в Європі, крім Німеччини, і ще в аграрних державах Східної, Придунайської Європи. Якраз держави французького угруповання, повсякчас виснажували надмірними витратами на антирадянське озброєння, найбільше охоплені найтяжчою і найліхвіщою кризою. Із Парижу дали знань, і польський уряд узняв на себе ініціативу до скликання у Варшаві «аграрної» конференції, що започаткувала довгий ряд подібних конференцій і нарад, що були потім у Букурешті, Белграді, Празі. Жодних хоч якихсьбудь важливих економічних наслідків та шкідливого конфузів не дала, крім найбільшого розвитку нової форми антирадянської пропаганди, крім поширення ославленої кампанії проти «радянського демпінгу».

1930 року виявилась безперечність не тільки виконання Рад. Союзом п'ятирічного плану, а й очевидність здійснення його за чотири роки. Це, власне, й дало основу для нової і вельми ідкої форми антирадянської пропаганди. Хоч і безглузде твердження, наче то радянський експорт, що не дійшов іще довоєнного рівня, править за причину зниження цін і за малим не всієї економічної кризи в капіталістичних країнах, проте саме на це напірали, запінувшись сотні й тисячі соціально-політичних буржуазних газет і листків. Не зважаючи на те, що не тільки можна говорити за демпінг, що його запроваджують усі капіталістичні держави разом із європейськими аграрними державами, але цей демпінг узагалі еластичний і нерозлучний з монополістичним капіталізмом, і хоч власне про радянський демпінг не можна говорити не потрапляючи до явного економічного безглуздя, проте цю легенду вельми поширюється в Європі й Америці і навіть її підхоплює хінська гомінданівська преса. Ця легенда замінює як зняряддя боротьби проти СРСР і легенду про вигадану «нагілку вірних» що становить основу попільського «хрестового походу» і такі кінематографічні трюки як Кутепіщина тощо. Легенду про радянський демпінг культивується для того, щоб за допомогою ширих львів у цьому соціально-демократів навіть робітникам думку що, зменшення виробництва в капіталістичних країнах і безробіття викликає не безпальність і анархія капіталістичного господарства, а... радянський експорт, щоб переконати дрібне й середнє селянство, яке дедалі руйнується, що низькі ціни на хліб є результат не тих же нерозривних рис капіталізму, що важкий матеріальний стан їхній згіршується не спекуляцією гуртовиків, банків, а вивозом радянського хліба. Певна річ, що капіталістичний світ уже лаяно дивитися на майбутнє коли потужне зростання соціалістичного господарства Радянського Союзу чимало збільшить нашу роллю у світовім господарстві. І тому світова буржуазія прагне припинити це зростання єдиним можливим засобом: імперіалістським нападом. Легенду про радянський демпінг використовується як засіб підготовки громадської думки до інтервенції.

Варшавська «аграрна» конференція, що розпочала «демпінгову» кампанію проти СРСР, мала перша започаткувати утворення антирадянського економічного блоку. Наполягаючи на «аграрні» мотиви, Польща мала зміцнити й поширити французьке угруповання, залучивши до нього всі надбала-

тицькі, придунайські і балканські держави, французький імперіалізм міркував, що спираючись на цю численну групу і на Бельгію, він матиме роль гегемона в майбутній Пан - Європі і керуватиме нею, як антирадянським блоком. Щодо антиамериканського ціленастановлення блоку, то від захоплення керівної ролі перед французьким імперіалізмом були спокусливі перспективи великих маневрів, а може й умов.

Французька витівка не вдалася саме тому, що її так широко підтримало. Бріанівському проєктові на сесії Ліги Націй супротивились похорони, шотланди, додержуючи пристойності, яка личить великодержавній релігії Франції. Ні англійські, ні італійські імперіалісти не діяли наміру сфінжати широким плянам французьких імперіалістів. У них бо всі наслідки відчували небезпеку для себе, звісно, в різних плянах і через різні імперіалістичні протиріччя. Навіть Німеччина, що посідала перше подвійну позицію до бріанівського проєкту, остаточно стала в шері його мисливників. Німецькі керівні кола переконалися, що від приєднання до проєктованого від Франції блоку не буде для Німеччини жодної компенсації за які були позаштатнікові розмови тоді, коли німецький уряд готував відповідь на бріанівську анкету (поступки в репараційній справі, псевдосніс Сасерського басейну, справа про колонії, проблема Даніїського коридору). Ми не хочемо сказати, в Німеччині — маємо на оці певні німецькі кола — були тоді певні того, що ті піврозмови, півнатяки, які були в справі компенсацій, взагалі не мали реальної значіння. Річ була зовсім інша. Німецькі керівні кола зрозуміли, що бріанівського проєкту вже категорично відкинули Англія й Італія і тому вважали за краще не брати участі в програній французькій грі. Якщо бріанівському проєктові справлено в Женеві похорон за першою категорією, то «варшавським пропозиціям» що їх подала від імені «старих держав» польська делегація, справлено похорон без пихи. Одна слава сеню, а інша — варшавському ліхтарикові засвіченому від французької руки.

Женевська невдача не відбила хисту, а навпаки ще збільшила антирадянський запал керівних кіл Франції. Треба сказати, що французькі імперіалісти безперечно прогадали дуже небережно поклашавшись, що англійський і італійський уряди будуть недалекоглядними. Ця гра зайшла була дуже далеко і відступати ніяк було, бо це означало б підірвати свою роботу, що її французька цивільна і військова дипломатія виконала останнім часом на сході Європи. Через це після женевської сесії французький уряд розвинув немірну енергію. Він опублікував постанову, за якою запроваджено для рідкопорту до Франції ліцензійний реєм, мотивуючи цю постанову згаданим радянським демпінгом, а після від'їзду міністра торгів Фляндена на схід Європи, щоб він там на місці керував зміцненням антирадянського «агресного» блоку. Для цього мала бути використана друга «агтарна» конференція, призначена (щоб не скридиги Румунії) в Букурешті. Заразом Фляндені доручено використати заздалегідь підготовану від французької дипломатії балканську конференцію в Афинах, щоб зміцнити Малу Антанту «балканським Льюкарисом» від натиску від Італії.

Поза тим Флянден мав подбати на цій же конференції про використання участі в ній Туреччини, а після в Ангорі стати в контакт з турецькими державними діячами, для того, що було однаково ясне радянському й італійському урядам. Флянден чимало поїздив і поспербив. За кілька тижнів він пурхав таким дипломатичним гербцом із одної столиці до другої і скрізь залишав свої сліди. Але сліди бувають різні. І треба визнати, що далеко не скрізь слід французького міністра торгів і вищий сприятливий для французького імперіалізму. Навіть напика. Для бріанівських антирадянських антиіталійських плянів було б багато краще, коли б Флянден не наробив стільки послиду в Східній Європі.

Букурештська конференція набрала трохи несподіваного для її французького керманіа характеру. «Аграрні» держави були заступлені там не сповна. Бракувало дрібненької держави, однак за присутності якої упорядники конференції дбали так настійно, що, чекаючи на закінчення турб і із запрошенням, навіть відклали її відкриття. Ця невеличка держава — Литва: ланка, що її організатори антирадянського блоку ось уже кілька років при- нусом безуспішно намагаються залучити до антирадянської пастки, щоб зам- кнути її. Щоб полегшити турботи Фляндена, французька дипломатія ще раз порушила справу про польсько-литовські взаємини й дійшла того, що Литву знов змусили розпочати перемови з Польщею. Навколо литовської держави знову зав'язалася сітка інтриг. Пам'ятаючи за попередні невдачі «прямої» політики, франко-польська дипломатія обійшла з крила, причім здійснення диверсії взяв на себе латвійський уряд, що останнім часом править за прибал- тійського ад'юганта франко-польського угруповання. Латвійсько-литов- ський торговельний договір, як згодом виявилось, зумовлений і підписаний саме тієї доби, спрямований до того, щоб залучити Литву до «малого надбал- тійського блоку», що через Латвію й Естонію зв'язав би її із Польщею. При цім, звісно, використовується німецько-литовське непорозуміння через Мемель.

Принаймні ці маневри тимчасом зостаються тільки маневрами. Литов- ських представників у Букурешті французький дирижер не побачив і оркестра вийшла не вся сповна. Та й сама п'єса, що її заграла ця оркестра не була гар- монійна, чи надто приємна для французького вуха. За лийтмотив п'єси, що заграла аграрна «оркестра» було: «А скільки ви нам дасте на бідність нашу і коли саме». «Що більше, то краще». «Що швидше, то краще». Флянден поспішав до Атен і, щоб не зіпсувати шансів на здійснення «балканського Льюкарна», йому довелося дати певні обіцянки. До речі, ці обіцянки незабаром виконав, але велимь своєрідним способом. Французький керівник Банку Міжнародних Розрахунків використав усю провідну ролю й надані йому за статутом права, щоб дати короткотермінові, але досить чималі кредити передовсім Юго-Славії, потім Румунії, далі Польщі... Тому, що в Банку бере участь не лише французький, але й англійський, італійський і німецький капітали разом із північно-американським, то нікого не здивувало після цієї події повідомлення, що в Управі Банку постали з цього приводу великі «непорозуміння». Мабуть вираз «непорозуміння» в данім разі надто м'який. Так чи інак, букурештська конференція мала той наслідок, що французький імперіялізм підбадьорив кредитами і своїм прикладом (виступ проти радек- порту) антирадянський блок. Проте єдиним конкретним досягненням фран- цузського міністра торгу було залучення Угорщини до бойкоту радекспорту. Згодом пристала ще й Бельгія. Та й годі. Наслідки проти сподіванок дуже скромні, хоч усе ж наслідки.

В Атенах французька дипломатія натрапила на незрівняно гіршу об- станову. По довгих натугах там опрацювали і схвалили зовсім незначну «балканську декларацію». А за кілька день грецький уряд обрав за потрібне офіційно заявити, що він і не збирається вживати якихось заходів проти радекспорту, а навпаки готовий уселяко сприяти розвитку торгівлі з СРСР. Цей коментар до атенських «успіхів» французького емісара поклав край невпинним урочистим статтям у французькій імперіялістичній пресі з приводу «балканського Льюкарна». Та ця прикрість не була єдина. Булгар- ські керівні кола скористалися з подружжя булгарського царя з донькою італійського короля, щоб саме на цей момент надто яскраво продемонструвати італійсько-булгарську приязнь і в численних газетних статтях з приводу атенських розмов іще раз заявити, що Булгарію ограбували переможці тери- торіяльно і національно.

Для нас становить не менший інтерес ангорська мандрівка Фляндена. Турецька преса не зробила таємниці з його розмов з керівниками турецької політики. Французький посланець розмовляв в Ангорі на дві теми. По-перше він наполягав, щоб Туреччина, яка терпить від економічної кризи, акуратно вирізала черговий шмат м'яса зі свого тіла на оплату кредиторам отоманського боргу, серед яких перше місце посідає Франція. Але друга тема розмов фактично становила подачу умов, за якими французький капітал ладен був дати Туреччині мораторіум. За все це Флянден хотів тільки концесії на побудову залізниці від Трапезунду до Ерзеруму й далі до Перського кордону з напрямом на Тавріз, тобто залізницю, що флянкує весь радянсько-турецький кордон. Нагадаймо, що таку ж саму пропозицію кілька років тому вже подавало турецькому урядові... якісь польські «підприємці». Чи буде хто сумніватися, що сотні мільйонів, потрібних на побудову цієї залізниці, не передбачалося знайти на... варшавській біржі. Турецький уряд на цю цікалу пропозицію не пристає.

Незабаром ув Ангорі зайшли події інші. Там підписав прибулий туди грецький прем'єр Венізелос договір, за яким ліквідовано всі непорозуміння від результатів останніх років турецької війни і уклав угоду, за якою встановлено дружній контакт між обох держав у східній басейні Середземного моря. Майже водночас підписано угоду про дружбу між Туреччиною й Угорщиною з прибулим до Ангорі графом Бетленом. А внаслідок турецький міністер чужоземних справ одвідав Рим, а потім Берлін. На обрії французького імперіалізму, по недовгочаснім захватах варшавськими, букурештськими і атенськими успіхами, зроста вельми неприсмна реальність зближення Італії з двома східними середземноморськими державами — Туреччиною і Грецією і такого ж зближення Італії із Бугарією та з Угорщиною. При чім італійське зближення з Грецією, Туреччиною і Бугарією остаточно руйнує французькі мрії про поширення Малої Антанти через балканське Льокarno, а зближення Італії з Угорщиною становить, як і перше, стратегичний клин, забитий у систему Малої Антанти. Французький імперіалізм відповів контратакою проти Туреччини, зорганізувавши проти неї фінансовий бойкот...

Цілком очевидно, що величезна активність і французької, і італійської дипломатії доводить про загострення імперіалістичних противств між них. Кожна з цих двох держав явно змагає створити своє угруповання — заходи добре нам відомі ще з часу підготування імперіалістичної війни 1914 — 1918 рр.

Цілком наклепницькими вигадками і нерозумінням радянської зовнішньої політики перейнято коментарі урядової і півурядової преси Франції, Польщі, Румунії тощо з приводу вже виразного на той час зближення між СРСР і Італією. Зв'язуючи це зближення з відбуттю цього року мандрівкою турецького міністра чужоземних справ до Москви, ці газети добалакалися аж до того, що, мовляв, СРСР пристає до Італії і Туреччини у воєнний союз проти Франції та її спільників. Лише одно вірне, що 1930 р. нормальні взаємини між Радєсюзом і Італією, що й перше були не лише на папері, а й на ділі, розвинулися в незрівняно ближче й активніше співробітництво. Треба бути зовсім сліпим, щоб не бачити, як радянсько-італійське зближення розвивається геть по-іншому, ніж ті угруповання буржуазних держав, за які говорено вище. Радуряд у своїй зовнішній політиці має на оці перодсім інші заходи. Радуряд прагне встановити мирне економічне співробітництво, що самою своєю сутністю заперечує якубудь цілеспрямованість проти третьої держави. Політика Радуряду — політика миру й лише миру, а тому, що Радєсюз перебуває під явним загрозою імперіалістичної інтервенції (надто від Франції), наша зовнішня політика з konieczности має оборонний характер. Становище таке ясне, що заперечувати його ніхто не може. Наше

зближення з Італією 1930 р. постало саме на основі розвитку економічного співробітництва. Потребуючи взагалі, а тим паче тепер, коли загальна економічна криза, збуту промислової продукції, Італійський уряд, даючи, не так як французький уряд, зразок тверезого реалізму, взяв ряд конкретних заходів для розвитку італійського експорту до СРСР. Уряд Муссоліні забезпечив для поширення італійського експорту на радянський ринок потрібні кредити. Уряд Італії не лише не пішов за Францією в боротьбі проти радекспорту, але навпаки, провадив і провадить у своїй політиці єдину реальну лінію, що, мовляв, без розвитку імпорту з СРСР не можна важити на розвиток експорту в СРСР. А потім уже зроблено й політичні висновки з економічного зближення, що потвердив їх мандрівкою до Мілану т. Літвінов. Зближення СРСР з Італією становить отже те, чого аж ніяк не можна зв'язувати з іншими діями італійської політики, що розвиваються цілком в іншому напрямі. Радянсько-італійське зближення є чинник миру, а тому що головну небезпеку для миру зосереджено тепер у Парижі і столицях держав, які в орбіті французької політики, то зовсім не дивно, що там це зближення сприйнято неприємно.

Французький імперіалізм виявив свою активність не тільки до другорядних держав східної і центральної Європи. Він приділив особливої уваги «німецькій проблемі».

Франко-німецькі розмови на тему залучення Німеччини до антирадянського блоку знову відбувалися наче переговори між «добровільцями», приватними особами, що взяли на себе ініціативу турботи про укладення франко-німецького антирадянського союзу. Злов на сцену вийшов наш давній знайомий Арнольд Рехберг, який ніяк не може пробачити нам, що ми насмілюємося розвивати хемічну промисловість і тим підточувати сподіванки керованого від нього хемічного концерну постачати, як колись «дикій аграрній країні» хемічні вироби цивілізованої індустріальної Німеччини по монополюним цінам. Злість Рехбергова збільшилася у сто раз саме цього року, коли він змушений був пересвідчитися, що в нього знайшлися конкуренти обачніші й розумніші за нього. Договір, що уклала цього року радянська хемічеська промисловість з англійським хемічним концерном Монда на багатомільйонну суму, перетворив Рехберга зі злого ворога в людину з жаждою помсти. Тепер уже він відверто й наголос заговорив про антирадянський воєнний союз. Від французів за добровільного трибуна настановлено відомого Гюстава Ерве, що впродовж свого життя проскакав від анархізму через соціалпатріотизм до фішизму: Гюстав Ерве щедро запропонував Німеччині колонії, Скарський басейн, Данцізький коридор за воєнний союз проти СРСР. Ерве вдавня не до Рехберга, який заздалегідь згоден на союз навіть без жодних компенсацій для країни, в якій його хемічні заводи. Він звернувся до ватажка німецьких соціал-фашистів, ославленого Гітлера, яким ним французькі імперіалісти «іквалляться» так, як недавно вони цікавилися німецькими соціал-демократами, як своїми товаришами-проти Радсоюзу. «Приватний» діалог у пресі поміж Ерве і Гітлером не дав бажаного для французького міністерства чужоземних справ наслідку. У керівних колах німецької буржуазії, що підкачують національно-фашистському демагогові його слова й дії, не поставили серйозно до французьких обіцянок. А тому й Гітлер відказував уникливо.

Увагу німецької буржуазної громадськості притягнуто велими значнішими голосами, що лунали і в Європі, і в Сполучених Штатах водночас із солодким голосом французького фашиста. Кілька великих політичних діячів Спол. Штатів прилюдно заявили, що ні мир у Європі не може бути забезпечений, ні економічний стан не може бути поліпшений, якщо над Європою буде й далі тяжити версальська система. Одночасно в промові, що глибоко

зворушила «найсвятіші» почуття французьких імперіялістів, так само і навіть зневажливіше відгукнувся про версальський договір Муссоліні.

Перед Францією замаявив привид ревізії Версальської угоди.

Французькі імперіялісти взяли це, як виклик вважали за потрібне ще раз декларувати, що французька буржуазія готова всіма засобами захищати непохитість версальської угоди «священного малюнку», що на ньому відображено всі плани французького фінансового капіталу. Негайно мобілізовано прем'єра Тардье, який виголосив у палаті депутатів відповідну «певну і енергійну» промову.

Цю промову сприйнято в Німеччині зовсім не так, як обіцянки Гюстава Ерве. До неї поставилися поважно і німецькі керівні кола дали на неї відмову, яка виявила, що і французько - німецькі протиріччя вельми загострюються. У своїй промові німецький міністер чужоземних справ Курціус заявив, що Німеччина не може визнати того, що Версальська угода на завжди вирішила її долю. Французька буржуазна громадська думка особливо була зворушена тим, що представник німецького уряду зважив за потрібне вказати на дружні взаємини Німеччини зі Сполученими Штатами і Радсоюзом. Французька урядова преса в безсилій люті не мала нічого кращого відмовити, як тільки те, що Сполучені Штати не будуть ушановані таким поєднанням їх із СРСР у промові німецького міністра.

Французька преса даного разу не мала рації вкє тому, що вона говорила взагалі про Сполучені Штати, не визначаючи, які саме кола вона має на оці. Саме 1930 р. у північно - американській республіці розгорнулася надто напружена і незвичайно цікава для нас боротьба коло «радянського питання» поміж окремих угруповань керівної буржуазії. 1930 р. був багатий у політиці Штатів на прояви ворожості до СРСР і на випадки поважної відсічі цій ворожості. Амплітуда вагань була дуже широка: від офіційних антирадянських виступів до чимраз більших у дуже впливових ділових колах течій на користь визнання СРСР. Та й це зрозуміло. Тяжка економічна криза поставила північно-американську велику буржуазію перед невиданим полівійним робітничих мас, перед таким винятковим і важливим фактом, як перетворення американської комуністичної партії у масову партію. Це, як і скрізь у капіталістичнім світі, сприяє до зростання класової ненависти проти Радсоюзу. І в Сполучених Штатах є досить людей, які вірять, що не від внутрішніх причин, а від зовнішніх впливів — «рука Москви» загострюються класові противенства. До них прилучаються й ті безпосередньо незацікавлені в торгівлі з СРСР ділові кола, що, як і західно - європейські капіталісти того ж типу вважають, що від виконання п'ятирічки, Радсоюз стане великим і небезпечним конкурентом на світовім ринку. Зрештою до активних антирадянських кіл належать і ті промисловці, що їх групові інтереси ґрунтуються на бажанні добитися припинити імпорт радянських товарів: це — лісопромисловці, марганопромисловці і хлібні фірми. Останні не так бояться конкуренції радянського хліба на американсьім ринку, бо наш довіз пшениці до Америки може мати лише винятковий характер, як намагаються взагалі усунути радянський хлібний експорт зі світового ринку, де вони разом із канадським досі могли провадити спекулятивні маневри. Ці антирадянські групи мають одностунців у Вашингтонському уряді. Це безперечно голови установ чужоземних справ, торгу, фінансів і хліборобства. Від цих установ були й далі тривають спроби активних антирадянських виступів. Та якщо такі факти і були 1930 р. і навіть збільшувалися на кінець року, то заразом збільшувався відпир їм від впливових ділових кіл. Навіть президент Гувер, під безперечним впливом великих трестів, змушений був нещодавно заявити, що уряд Сполучених Штатів не має наміру перешкоджати розвиткові експорту до Радсоюзу. Але окремі випадки перешкод від ворожих нам угруповань призводять до непевности економічних взаємин,

бо, труднощі, що їх чинять для нашого експорту, не можуть не позначитися і на нашому імпорті із Сполучених Штатів. Це в Сполучених Штатах знають і саме через це розвивається боротьба. Настійність кіл, що вважають за потрібне оформити радянсько-американські взаємини, посилюється в зв'язку з великим розвитком, проти останніх років, англорадянської торгівлі. Англо-американське суперництво не може не позначатися і на радянсько-американських взаєминах. Слід відмітити, що англійський промисловий капітал виявив 1930 р. велику активність у розвитку торгівлі з СРСР, при чім велику роль мали урядові кредити з фонду призначеного на сприяння англійської вивізної торгівлі. Крім уже зазначеного великого договору з хемічним концерном Монда, слід відмітити замовлення ссюзові англійських підприємців машин будівельної промисловости на 600 тис. ф. ст. і особливе замовлення на зарубіжні машини на 160 тис. ф. ст.

Проте, і в Англії, як і в Сполучених Штатах розвиток торговельних взаємин із СРСР іде впарі з боротьбою за зміну всієї політики на наступ проти нас. Антирадянські угруповання в Англії і яскравіші, і сильніші, ніж у Сполучених Штатах. Якщо в Сполучен. Штатах ми можемо вказати лише на окремих і небагатьох великих капіталістів, що впливають на політику уряду, які мають особисті мотиви ненависти проти СРСР (напр. міністер фінансів Меллон, що мав до революції великі інтереси в російській золотопромисловості), то в Англії ця група куди більша й сильніша. Тут і король англійської нафтової промисловости англо-голяндець Детердінг, а за ним і числені нафтові діячі, напр. велика група англійців, що брала участь своїми капіталами в Майкопських промислах, де був лише англійський капітал, тут Уркварт, а нині вся група Лена-Гольдфільдс тощо. Сповнені ненависти до Радсоюзу і численні лорди і містери, що тремтять за капітали, вкладені в Хіні та Індії. Обвинувачуючи «для ока» за Хінську і індійську резолюцію «московську інтригу», вони намагаються повалити раду, бо вважають, що це дасть змогу впоратися і з рухом у колоніальних і півколоніальних країнах. Тут і вуглепромисловці, що через світовий застій у вугільній промисловості, поставлені перед немилучим усе більшим і більшим загостренням класової боротьби проти мас гірничого пролетаріату і тому сповна відчують, що означає для пролетарія капіталістичних країн самий факт існування держави пролетарської диктатури і відблиск над цілим світом переможної побудови соціалізму в Радянському Союзі. Розв'язання в нас зернової проблеми через соціалістичну перебудову сільського господарства на базі індустріалізації, збільшило й загострило ненависть до Радсоюзу вовків англійського поміщицького землевласництва. Отже, коли в лавах самої консервативної партії є великі діячі (Монд, машинобудівні магнати), зацікавлені в розвитку торгівлі з СРСР, то основна маса консерваторів ладна взяти найактивнішу участь ув інтервенції проти СРСР. Недарма і «хрестовий похід» фактично задумано в Англії, і звідти чималою мірою фінансовано. І тепер у кампанії проти «радянського демпінгу» англійські консерватори взяли активну і досить виразну участь. Однак, їхній запал все ж багато декларативніший, ніж, напр., антирадянська чинність французьких керівних кіл, або окремих англійських капіталістів Детердінгівського типу. Річ у тім, що, як виразно з'ясовувалося за 1930 р., основну масу промислових магнатів, що належать до консервативної партії стримує і англо-американське, і англо-німецьке суперництво за головну роль в експорті машинового устаткування на радянський ринок. Повчальні числа пасиву в англо-радянській торгівлі за роки розриву не забуто. І дедалі переконливіші після поновлення нормальних взаємин. Хоч як галасують консерватори в палаті громад, атакуючи вигадано «приязнь» до пролетарської країни «робітничого» уряду велимишановного містера Мекдоналда, проте вони самі, коли б завтра взяли владу, безперечно взяли б активну участь

у антирадянських інтригах, та ледве чи довели б до розриву, а брали б участь у готуванні інтервенції тихцем, потайки. Та хіба не те саме чинить атакований від них «робітничий» уряд, що не заборонив англійському військовому духівництву порушити свого власного наказу, і взяти участь у церковних демонстраціях проти СРСР, який не тільки обнадіює боярську Румунію, але й допомагає їй підготовляти морську війну проти СРСР на Чорнім морі, який, щонайменше, близький був до організації скандинавського блоку, що його антирадянське вістря так виразно помітне у Фінляндії, де борються поміж себе дві антирадянські орієнтації, — одна польсько-французька, а друга — скандинавсько-англійська. Не слід забувати й того, що через усю другу половину 1930 р. відбувалися і, беручи з офіційних повідомлень, розвивалися не без успіху, хоч складна і важка справа, переговори між Англією і СРСР про урегулювання обоюдно протилежних претенсій. А це, як відомо, з погляду вельми впливових кіл Сіті, становить одну з найкардинальніших справ англо-радянських взаємин.

Нема жодного сумніву, що антирадянська кампанія в Англії в її новій формі пропаганди боротьби проти радянського експорту, має лише поверховий характер. Англійські ділові кола дуже добре зважили і затямили постанову Раднаркому Союзу про зустрічні заходи проти країн, що застосовують виняткового режиму проти радянського експорту, щоб його обмежити або припинити. Після цієї постанови наше торгпредставництво в Лондоні уклало на умовах довготермінового кредиту згадані мільйонні договори на замовлення машин. Було б цілком безглуздо гадати, що магнати англійської машинобудівної промисловості перше не усвідомили, укладаючи ці договори, що від англійців не буде вчинено нічого того, що викликало б застосування до Англії зазначених репресій.

Заразом відмітимо, що розміщення після французького «жесту» великих радянських замовлень у Англії, Німеччині, Італії тощо справило певне враження в усьому капіталістичному світі, бо після Бельгії і Угорщини, де промисловці втратили вельми конкретні надії на добутий радянських замовлень, більше не знайшлося жодної держави, яка наважилась би піти за французьким прикладом. А втім, наприкінці звітного року почала гарненько себе виявляти Фінляндія. Фінляндські фашисти, являючись заохочуваним від уряду, почали хуліганську кампанію проти торгівлі радянськими товарами. Ця кампанія взагалі тісно зв'язана з провокаційною політикою теперішнього фінляндського уряду опекованих від нього фашистів проти СРСР. Для кожного не таємниця, що патріотична діяльність фінляндських фашистських хуліганів, як її сміливо назвав фінляндський міністр чужоземних справ, дуже тісно зв'язана з інтересами фінляндських лісопромисловців. Ці лани дуже підбадьорились, коли почалася кампанія проти радянського експорту, бо вони вважали на випадок заборони довозу радянського лісу в Англію і Францію і знову відбирати їм надприбутки, що їх вони реалізовували, коли радянського лісу не було ще на світовому ринку. Але навіть Франція не здійснила їхніх сподіванок, бо французька паперова промисловість змусила уряд взяти назад вимоги ліцензій для радянського лісу. Інтереси фінляндських лісопромисловців переплітаються з чужоземними впливами, що, як виявлено з викриттів у зв'язку зі справою генерала Валеніуса, а також свідчень шкідників і зрадників, засуджених у справі Промпатті, ладні були б використати Фінляндію, щоб почати інтервенцію проти СРСР.

Через 1930 р. історична протилежність між потужним зростанням соціалістичного будівництва радянського народного господарства й розпадом тимчасової стабілізації капіталізму під ударами небувалої розмахом і глибиною економічної кризи поглибилися і саме через це протиріччя між Радсоюзом і капіталістичним оточенням так сильно позначилося на всій міжнародній політиці.

Та поряд з цим через економічну кризу загострювались і поглиблювались імперіалістичні протиривства. Ми простежили явища цього порядку на ма-терику Європи. Але 1930 р. дуже загострилось і основне світове імперіалі-стичне протиривство — англо - американське суперництво. Лише воно розви-валося дещо завуальовано, бо англійський управитель монополістичний капі-талізм змушений був, через величезні ускладнення всередині Британської імперії, триматися на оборонній позиції і пильно уникати окремих гострих інцидентів. Проте, над кінець року в Англії була подія, найтісніше зв'язана і з англо - американським суперництвом взагалі, і з підготовкою англійського імперіалізму до жорстокої боротьби проти смертельно небезпечного світового суперника. Ми маємо на оці імперську конференцію.

Відома річ, що північно - американський капітал після війни наступає на англійські позиції не лише в Латинській Америці й Хіні, а й у самій Бри-танській імперії. Отже в Канаді економічна експансія Сполучених Штатів уже давненько вирвала в англійського капіталу першість і в експорті капі-талу, і в експорті і імпорту товарів, і на використанні канадських копалинних багатств. Американський капітал продерся і в Австралію, і в Південно - Афри-канський Союз, починає пробиватися і в Індію. А проте для Англії, коли змен-шується її експорт і зростає конкуренція не тільки від Сполуч. Штатів, але й Європи, справа імперського ринку вирішальна. Тому англійський монопо-лістичний капіталізм добився після війни того, що домініони сприйняли систему імперської привілеї. Але вигоди цієї системи виходять односторонні, бо англій-ські промислові товари мають у домініонах пільгові митні тарифи, а сиро-винний і постачальний експорт домініонів натрапляє в Англії, за системою вільної торгівлі, на таку ж конкуренцію від інших країн, які на всім світовім ринку. Крім того, домініони не мають наміру додержувати інтереси власної промисловості. Старі основи англійської могутності — дорогі товари, де-шева сировина — стали у протиріччя з розвитком євроблизичних сил домініо-нів. Цей стан, а також дедалі більше піднесення митних перешкод у цілому світі викликав ув Англії великий рух за скасування вільної торгівлі і запро-вадження протекціоністської системи. «Робітничий» уряд боїться стати на цей шлях, бо власне справа внутрішньо - імперської торгівлі висуває вперед не лише протекціоністські тарифи для промисловості, а зокрема хлібні та-риффи. Вже не раз консерватори ламали собі на цьому ший. Тому на імперській конференції Мекдоналд пробував умовити представників домініонів піти на «патріотичні жертви» ради «спільних інтересів Британської імперії», якій загрожувало велетенське зростання могутності Спол. Штатів. Але Британ-ський імперський «патрістизм» відійшов у минуле разом з перевагою Англії на морях, разом з її роллю світового купця і світового перевізця. Доміні-они розвиваються з аграрно - індустріальних країн у країни індустріально - аграрні. Вони ладні не на жертви, а на угоду: вони поставили вимогу, щоб перевагу для англійських товарів компенсувати такою ж реальною пере-вагою для їхньої продукції. Тому, що жодною конкретною формулою уряд Мек-доналдів не міг заімплементувати щоб здійснити цю вимогу без протек-ціоністської реформи, то конференція закінчилась пераєю уряду метрополії і жалюгідним недовготрасним компромісом. Звісно, за результат конференції, що доводить про дальший розпад єдності імперії і взагалі британської могут-ності, було посилення протекціоністських тенденцій ув Англії. Уже в лавах «робітничої» партії збільшується сильний протекціоністський рух. Уже лідер лібералів, спиритий політичний жонглер сучасності Лойд - Джордж сховав у кишеню ганнібалову клятву вірності вільній торгівлі, що стано-вила досі головну основу його партії, і як вправний «чудодій» гитая із рукаву гумову формулу «присутсування до потреб часу». Цей характеристичний епі-вод матиме наслідки світового значення. Безперечно, що справа протекціонізму

буде на першому місці при парламентських виборах, що, дуже можливо, не за горами в Англії. Загострення внутрішніх противств, провал імперської політики Мекдональдового уряду (імперська конференція, розрив із індійською буржуазією) розхитала вельми хиткий ґрунт уряду. Якщо в Англії запровадиться протекціоністська реформа, то це означатиме, що англо-американське суперництво набиратиме небувалої гострої стадії. Щодо Спол. Штатів, то вони виявили незрівнянно більшу активність у боротьбі проти свого англійського суперника. Щоб довести це, досить відмітити події, що були в Аргентині, Бразилії, Чилі і Болівії. Північно-американський капітал застосовує у цих республіках, де досі був дуже сильний англійський вплив, метод використання руху мас, зреволюціонізованих економічним утиском, що збільшився через кризу, щоб допомогти прійти до влади військову-буржуазним зграям, зв'язаним з ними тими, або тими персональними інтересами. Так північно-американський капітал повалив у Латинській Америці ті власні уряди, що досі провадили політику, яка була на руку англійському капіталові.

У Хіні за 1930 р. англо-американська боротьба розвивалася дуже й дуже приховано, бо там усіх імперіалістів об'єднала тепер боротьба проти спільного ворога, проти небезпеки, що однаково загрожувала їм усім проти розквітлої на південь від Ян-Цзи-Цзяня Хінської революції. В інтервенції, що її викликав розвиток радянського руху в Хіні, беруть узагалі участь усі імперіалісти. Цим і можна з'ясувати часове замирення генеральських зграй, що за кожного з них стоїть та, або та імперіалістична держава.

Таку ж одноставність виявили Спол. Штати і Англія до радянсько-хінського конфлікту. Ноту Стіменса підтримував англійський уряд. І з весни, коли розпочато радянсько-хінську конференцію, у тих впливах, що діяли в Нанкіні й Мукдені і через ці дві «столиці» Хіни гальмували перебіг переговорів, не можна було заприпитати розходження між позиціями Спол. Штатів і Англії. А втім, у справі Хінсько-Східної залізниці, а власне у порушенні від Хіни питання про викуп залізниці, яскраво висловується вашиґтонський вплив. Треба думати, що Лондон вичікує, і коли б улюблені пляни американських імперіалістів здійснилися, про що їхні англійські суперники дуже сумніваються, англійський імперіалізм поставив би, як зареєновано, вимоги «компенсації».

За такого загострення імперіалістичних противств поміж усіх імперіалістичних держав, коли триває економічна криза, що викликала це загострення, постановою Ліги Націй про скликання останньої сесії підготовленої комісії конференції для розбрення лунала для кожної розумної людини насмішкою зі здорового глузду. І справді, де є такі наївні, щоб повірили в реальність, а зокрема щирість, цієї витівки. По стількох роках саботажу розбрення, по викритті всього огидного лицемірства «розбрювальної» чинності Ліги Націй від радянської делегації, що викрила всю цю облогу, податки цілком ясно і конкретні пропозиції, що їх не прийняли імперіалісти, після півторарічної перерви, саме тепер, коли небезпека імперіалістичних воєн і насамперед інтервенції проти СРСР зростає цілком очевидно, не давали жодної надії на якубудь зміну в цій політиці злісного саботажу. Також ясно було, що скликання саме «останньої» сесії було потрібне імперіалістам лише тому, що небезпека війни, для якої вони шалено озбрюються, стала надто виразна, що трудящі маси усвідомили цю небезпеку і готуються до боротьби проти неї.

Ця сесія «остання» сесія перед конференцією, мала воскресити серед робітників надію, що керівні класи справді хочуть розбрення, мала прислужитися протиотрутою проти небезпечного для імперіалістів тиетрезого погляду мас на майбутнє, проти «комуністичної» струти, що підсилює спірність пролетаріату проти підготовленої від імперіалістів нової війни. Тільки це й мала

на меті Женевська розбройовальна комедія 1930 р. та цієї мети не лише не досягнуто, а й ефект вийшов протилежний. Ще раз для радделегатції припала почесна роль єдиної широкої захисниці всього світу трудящих проти несамовитої імперіялістичної війни. І цю історичну роль радделегатція виконала блискучо. Жодна спроба затаїти від громадської думки дійсне значення тих або тих постанов комісії, що приховувала в'явні розбройовальні заходи, угоди, які легалізують далі зростання озброєнь, не минула нещодавня критика радянської делегатії цілковитого і зрозумілого для кожного трудящого викриття. Женевська комедія обернулася у величаве видовисько боротьби Радсоюзу за мир проти загальної спроби підготовки до війни.

Женевську роботу вельми ясным світлом освітлено через те, що водночас із нею відбувався процес контрреволюційної Промпартії. Процес групи шкідників і шпівнів, що, зловживши довір'я Радвлади, пролізли до вищих планових установ Союзу й користуючись із свого службового стану, розвинули систематичну підготовку економічного краху до моменту інтервенції, викрив їхній зв'язок із французькими керівними колами через паризький комітет колишніх російських великих капіталістів, розгорнув з небувалою ясністю, документальністю й огідністю застосовуваних метод картину підготування імперіялістичного нападу на Радсоюз, щоб зрвати будівництво соціалізму. Процес, не перебільшуючи, обернувся на світову подію. Він назавжди відійняв змогу заперечувати підготовку інтервенції і довів, що небезпека інтервенції не лише цілком реальна, але й так близька, що тільки незалежні від волі організаторів інтервенції обставини перешкодили почати її 1930 р.

Закінчуючи на цім огляд міжнародної політики за 1930 р., ми хочемо особливо відмітити цю обставину: влітку 1930 р. трудящі могли одного жахливого дня довідатися, що на сході Європи злочинна воля групи імперіялістичкинула на Радсоюз армії Польщі, Румунії і їхніх спільників. Тому процес Промпартії викликав таку грандіозну мобілізацію громадської думки трудящих усього світу, які остаточно переконалися, що спільна соціалістична батьківщина перебуває під безпосередньою загрозою нападу, що батьківщині соціалізму загрожує лиха доля пригнічувачів і визискувачів. Ми бачили, що в міжнародній політиці керівних класів капіталістичних держав «радянська проблема» 1930 р. посідала переважне місце і для світового пролетаріату на перше місце став боротьба за СРСР, боротьба проти задумів імперіялістичних хижаків, що прагнуть погасити світове світило Жовтневої Революції.

Я. ПОЛФІОРОВ

Еллан і музика¹⁾

Завдання цього контуричного нарису подати деякі попередні відомості з одного боку про вплив і відбиток музичного мистецтва в творах Е л л а н а (Пронози, Блакитного), а з другого боку — про відтворення віршів Е л л а н а (Пронози) в музичній творчості сучасних українських композиторів.

Обмежений місцем, автор ні в якій мірі не претендує на вичерпну повноту поданих тут відомостей і висловлених міркувань, і розглядає оцей контурний нарис лише, як ювілейну журнальну довідку. Це тим паче треба обумовити, що тема «Перші хоробрі й музика» — тема велика, глибока й важлива, тема приваблива, й вимагає вона спеціального ґрунтовного дослідження. Ми обмежуємось лише заміткою, майже хронікального характеру.

I

Вже не вперше доводиться нам говорити за взаємодіяння й взаємовплив поезії та музики, як не вперше доводиться й аналізувати діалектику цього явища. Не зупиняючись на цьому в цій замітці, надсилаємо нашого читача до спеціальних розвідок. Тут лише скажемо, що розглядати такі явища, як явища сторонні й факультативні поза літературної ваги, вбачати що єживає поет, чи то письменник — прозаїк, елементів звукових та музичних лише друго-та третьорядні семантичні ознаки, значає хибувати на одверту метафізику. Бо дослідника-матеріяліста не може не цікавити, й обов'язково мусить цікавити, не тільки те, що з різних елементів (смакових, моторних, зорових, звукових) єживає письменник, але й те — як письменник їх єживає. І оце — найголовніше. Бо тут, через це „як“ ми дістаємо ще один засіб для викриття справжнього соціологічного еквіваленту того чи того літературного твору.

Василь Еллан (Валер Проноза) дає якраз саме в цьому напрямі, низку виключно яскравих матеріалів, і уважна аналіза їхня багато чим допоможе згаданій метсді. Ми обмежимося тут лише головними контурами. Але перше довісім скажемо, що не тільки поет Е л л а н (Проноза) цікавився музикою, знав її як це ми зараз побачимо) був під певним її впливом і орієнтувався в ній (що також далі стане ясно), але й публіцист Василь Блакитний приділяв певну увагу музичним питанням. Досить згадати, що саме Блакитному належить перші в УСРР бойові політичні статті, спрямовані на класове настановлення в музичній творчості й музичній політиці; досить згадати, що саме за безпосередньою й найближчою участю Блакитного відбувалася реорганізація на музичному фронті, активізувалися зрушення на ньому. Досить згадати такі статті Блакитного, як «До проблеми пролетарського мистецтва», (видруковані ще 1919 р. в журн. «Мистецтво» № 5 — 6), «7-й рік жовтневої доби», «Організація нової музики», «Від похоронного бюро до революційної куль-

¹⁾ До п'ятої річниці з дня смерті В. Блакитного. Ред.

турно - творчої роботи», щоб відразу зрозуміти, що Блакитний був дуже добре обізнаний з музичним мистецтвом, умів до нього критично поставитись і сміливо аналізував класову суть української музики минулої і сучасної йому.

Ми маємо підстави думати, що Блакитний був не тільки обізнаний аналітиком в музиці, але був і аматором музики, прихильником цього мистецтва. За це свідчить низка численних музичних елементів у його віршах, за це свідчить і низка улюблених висловів Блакитного в його публіцистичних писаннях. Так знаходимо у нього багато разів такі свідомо смачно й гостро відзначені вирази, як — «труби і тімпани, оди і гімни на честь нового мистецтва» (цвіт зб., стор. 271), «сю гаму почувань всього колективу» (стор. 273), «діапазон творів» (ст. 274), «Патріотичні марші», «військові марші» (стор. 281) «барабанички імперіялізму» (стр. 291) «заграти на чутливих струнках» (ст. 309) «бубнами і літаврами рекламних маніфестів» ст. (329) і баг. баг. інших 5). Все це очевидно свідчить за те, що вживання таких виразів склалося в мові Блакитного під впливом певних чинників, що музичні образи в багатій і кольоритній мові Блакитного сформувалися не випадково, а закономірно, бо закономірність ту дуже легко прослідкувати й встановити.

Цілком природно, що вживаючи в своїй публіцистичній мові таку кількість музичних образів і охоче звертаючись до них, вміло ними користуючись, Блакитний не міг, не мусив обминати їх у своїй поетичній мові. І справді, й вірши Е л л а н а, й уїдливі сатири Пронози сповнені звукових і музичних образів, епітетів, порівнянь, слухових, звукових акцій, суто музичних явищ тощо.

Докладні зупинки на цих моментах не входять в обсяг цього нарису. В ньому нам залишається відзначити тільки одну найхарактернішу рису — у цих музичних образах, Е л л а н (Проноза), можливо, як ні в яких інших поетичних своїх засобах, виявляє найістотнішу соціальну суть своєї поезії, й так би мовити, «оголяє» соціологічний еквівалент своєї творчої настанови.

Справді, коли звернемось навіть і до поданих вгорі зразків з публіцистичної мови Блакитного, а зокрема, коли ми не обмежимося цими зразками, а уважно переглянемо всю його мову, всі його вирази, ми вже й тоді помітимо одну характернішу рису в тих виразах: рясність бойовничих, бойових музичних образів, типу — «марш», «барабан», «літаври», «тімпани», «труби» й так інш.

А коли Блакитний говорить про «чутливі струнки» й про «гру на них», тут він вживає гострої іронії.

Звертаючись тепер до віршованих творів Е л л а н а (і Пронози також), ми знайдемо там туж - такі рясність саме таких бойовничих музичних образів, які завжди є у нашого поета, — О б р а з и — з а к л и к и, мужні, вольові, мастирливо спрямові вперед:

Барабани б'ють,
Барабани б'ють,
Трублять труби комуни —
кличуть, зовуть....

(1923 р. цїт. зб. ст. 40 — 41).

Ми взяли цей уривок не випадково, й як зараз побачимо, він далеко не єдиний. Ми вважали, що він мусить стати за епіграф всіх музичних почувань і музичних образів Еллана. Більш того, маємо підстави гадати, що й сам Блакитний саме так ставився до цього віршу. Так, 1923 року, втративши надію на музичні видавництва, що того часу посилено культивували пасеїстичну, покірливо - споглядальну пісню примітивного хліборобства старозинних часів та гетьманську романтику кобзарських залишків і перебудків, коли Блакитний вирішив хоч чимнебудь і якнебудь заповнити прогалину Українського

революційного життя, він налагоджує літографовані видання актуальних революційних музичних творів, як музичну бібліотеку «В і с т е й». І перший № в тій бібліотеці — хор К. Богуславського «Барабани б'ють». Так цей твір, відкриваючи першу серію музично-революційних творів, став епіграфом у тих зрушеннях, що незабаром і були на музичному фронті. І, справді, ота невеличка літографована бібліотечка била в барабани, трубила в труби і кликала композиторів переключитися на теми комуни.

Отже, не випадково вважаємо ми цей вірш за епіграф музичних почуттів Еллана - революціонера. І як характерно, що саме 1923 р., у часи зростання непи, Еллан б'є в барабани й кличе в труби комуни.

Але треба спитати, чи не є оця войовничість властивістю Елланового темпераменту, й тому цілком натуральна в його мові. Оглянемось назад, звернемо до перших віршів Еллана, і тут ми відразу переконаємось, що музичні образи були йому властиві в перших віршованих спробах, але соціальна істота тих образів різко відмінна, хоч вже й там є натяки на зростання незадоволення старим світом, на початок критичної його оцінки й остаточного його засудження.

Так, у перших віршах Еллана (1912 р.) Ми маємо — «утом ноктурни», «самотности свавільно-гордий спів»; (1913 р.) — «старовинний цілуть-рояль — білі, тонко-стрункі рученята», й — «як ридас реяль» і «легкий ноктурн заммира в отруйній екстазі конання... тихі згуки і пестять, і ранять», і навіть — «Ах цей вечір!.. ця гра!..». Але вже й тоді, вже й перший вірш має такий чудовий образ, як — «В ночі ключі гусей за хмарами одсталих кличуть срібними сурмами» й — «ті згуки бризкають огнями — в дарами». Передам в настрях Еллана, зв'язаний, як відомо, з кривавим кошмаром імперіалістичної війни, відбивається й на музичних образах його віршів того часу. З'являються «чурочисті тони» («Поет», 1915 р.), «До зброї кличте!.. Бийте в дзвони!..» (1915 р.), Знов понеслюється, але виразніше, старий образ — «У хмарах трублять сурми журавлині», й — «Грають хвилі у танку, бурун реве, шумить»... А втім, у цей переходовий для свідомості поета - революціонера, період, Еллан ще зберігає старі традиційні звукові й музичні образи: «Струни настрю настрю», «Умовляють серця перебої: тах... тук...», «Промеж сонце». Але він вже чує, як «спершу чітко, а потім глухо яма озветься: тр - рах - б - бах - ах»... Симнадцятий рік позначений віршем «В п е р е д», де виступають нові риси Елланової музики: «Хай марші лунають бадьорі й гучні!.. Ні слова про спокій, ні звуку про втому». І от, що характерно — До цього віршу поет жодного разу не вжив образу марша, так само, як не вжив і образів: «Громи фанфар — Мідяний тон», що раз на завжди вже заступає «Срібні сурми» голосів природи.

З цих віршів починаються цілком нові звукові й музичні образи Еллана, що їхньою короткою характеристикою я й мушу закінчити цей розділ свого нарису. Вже не вперше в історії з'являються музичні й звукові образи, схожі в образами Еллана. Військовий кольтрит доби й пожарище воєн, революційну боротьбу й визвольні змагання обзорових мас композитори й раніш незмінно виявляли музикою типу войовничості, суворості й героїчності, з її маршовими гострокресленими ритмами. Досить згадати злам саме у цей бік в музиці Бетговена, порівняно з музикою попередньої класичної доби, ніймовірно кількість в його музиці маршових формул, що невпинно зростають, і досить згадати кількості вже одвертих безпосередніх маршів у Вебера й Шуберта (Наполеонів війни й відгуки французької революції); досить згадати, як революційні події 1830 р. впливають на чітко-ритмовану структуру Шопена (формули мазурок і, зокрема, полонезів), як, зрешттю, події 1848 р. викликають поновлення Бетгоєвенової ясності маршових формул — Берліоз,

Ліст і зокрема Вагнер. Отже, ми сміливо можемо стверджувати, що войовнича доба завдяки позначається у певний спосіб на музичних формулах, звісно того автора, що живе у співзвуччі з тою добою (протилежні приклади ми теж знаємо не менш різючі). Як побачимо, цей закон соціально - музичних рефлексів залишився незмінний і для Еллана. Але є ще один момент у тих соціально - музичних рефlekсах, що тісно зв'язаний з першим. Кожного разу, коли в бурхливі войовничі часи людського суспільства, на арену виступає нова свіжа кляса, чим більш вона масова й чим більш вона безпосередня в своїх музичних емоціях, то гостріше наступає незмінне й неминуче спрощення музики, спрощення музичної мови.

В історії це теж вже бувало не один раз: значно спрощують музику творці т. зв. «монодії», а далі й «флорентійської опери» (першої, взагалі оперової форми), борячись із феодальною верхівкою - контрапунктистами; і значно спрощує оперову музику Глюк, борячись з оперовим аристократизмом італійської школи; спрощує колосально свою музику Бетховен; надзвичайно спрощує шотидесятиник Даргомизький і багато інш. Таке спрощення завжди йде відповідно до спрощення й самої нової аудиторії, але замість того спрощення, й саме через нього, виникає нечуваний доти розвиток таких елементів, як більша вимовність, різкість, динамічність. З'являються гострі й брусуваті Народні Мотиви, падає попередня естетика, що, за суворими законами діалектики, незмінно вироджується на гладку й прилизану (інстинкт самоохорони) й зростають нові уявлення про музику в простій проповіді героїчного й трагічного такої войовничої доби. Натиск, експресія, реальний динамізм, втілені у прості, близькі новій масі форми, стають за головні риси музичної мови войовничої бурхливої доби. І цей закон соціально - музичних рефлексів, неменш яскраво за перший виявлений у віршах Еллана. Войовничі музичні формули - марші, барабани, фанфари, літаври, труби, вибухи, вдари, брязкіт, тощо ясно розсіпані по віршах Еллана. «Слово Комуна — як постріл», каже він, і цей постріл лунає в його творчій уяві, як певний звукообраз, просякаючи всі його музичні формули. Інтимні, індивідуалістичні музичні настрої (ноктурни, рояль, жіноча й дівоча гра) зникають. На їхнє місце виступають музичні масові заклики у військових музичних формулах «Товаришу, в ногу», з «Тисячолунною варшав'яною», бо —

„Залерікувати, кулемети
Молот і вагітний колос
Виспівають „Многая лета“
Комусь на цілковито новий голос“ (1920 р.)

І тут надзвичайно цікаво простежити ставлення Еллана до старих попередніх музичних образів і форм, — зникають «струни», «романс», і старі пісні. Відтепер Еллан вживає образа пісні, або як іронічний образ старої просвітянщини, що з нею він розпочав жорстоку боротьбу, або викликає до життя цілковито новий спів, що його не випадково ставить поруч з пострілами: «Слово Комуна — як постріл, Слово комуна, як спів».

Так само спрощує Еллан мову своїх музичних і слухових почувань. В його віршах, замість вишуканої мелодійної гри «настрою настрою», починають рясніти масові спрощені вигуки: «р-раз», «брязь», «тр-рах», «ух-хх», «крр-ах» і т.інш. Це насичує усю фактуру в цілому надзвичайною гнучкістю, динамізмом, навалістю.

Включно характерно для автора славетного вірша «Україні», вірша, що заховав просвітянщину й хуторянство, що викрив справжню істоту провінціального сентименталізму, це переключення на нові музичні й звукові образи. Вно було підготовано усім попереднім міським оточенням — у той час, як у більшості українських поетів і письменників навіть місто викликає

епітети з природи, у Еллана природа викликає міські порівняння: згадаймо «срібні сурми» гусей та журавлів. Отже, перший хоробрий барабанщик революції на Україні неминуче мусив рішуче змінити мову своїх музичних настроїв і прийти до войовничих закликів і військових музичних формул — «труни» він залишив для «нервів напружених», а «спів» для «задуманого поета». Так виступає через звукові й музичні елементи, вжиті в поезії Еллана, справжній соціологічний еквівалент його художньої спрямованості.

II

З усієї плеяди «Перших хоробрих» — в музиці знайшли відбиток покищо лише двоє:

Еллан (Проноза) та Чумак

Заливчий і Михайличенко залишилися поза увагою композиторів, як «спрозайки», що також «лякали» композиторів суто-специфічними, хоч у кожного й відмінними рисами своєї прози. Щодо Григорука, його твори, видані лише 1929 року, ще надто мало відомі нашим композиторам (а можливо й читацькій масі в цілому), а до того ж увага й спрямування композиторів саме за цей останній час пішли іншою стежкою, що на ній покищо бракує місця зосередженій ліриці вибагливого поета-революціонера. А втім, виключна музичність творів Євгена Григорука, так само як і музичність композицій Гната Михайличенка ще приверне, в належний час увагу наших пролетарських композиторів.

Так само немає сумніву, що автобіографічні мініатюри Заливчого подають великий матеріал для музичного формлення їх в яскраву й драматично-напружену сцену і треба лише дивуватися, що до цього часу ніхто не використував виключно вдячного матеріалу, зокрема вдячного для наших часів перебудови селянського суспільства.

Таким чином покищо пощастило у композиторів Елланові (Пронозі) і Чумакові.

Облишаючи остеронь у цій коротенькій довідці питання про виникнення стимулів у композитора до перекладу на музику слів того чи того поета, зазначимо лише виключну різноманітність тих стимулів, від свідомих шукань відповідного тексту до випадкового збігу у часі включно.

Розглядаючи музичні твори до слів Еллана (Пронози) й Чумака та аналізуючи стимули виникнення тих творів, можемо на сьогодні констатувати:

- 1) Вплив цілого революційного руху на Україні, через що увага композитора звернулася на твори тодішньої молоді.
 - 2) Глибоке враження від жахливої й передчасної загибелі Чумака, через що виникає бажання увічнити його творчість також у музиці;
 - 3) Особисті стосунки з Блакитним, особистий його вплив також і на композиторів молодшої генерації, захоплення його творчістю через той вплив;
 - 4) Початок революційної боротьби на музичному фронті (статті Блакитного, криза у Т-ві ім. Леонтовича, початок класового розшарування серед музиків);
 - 5) Врятування від смерті Блакитного, початок вивчення цілої його діяльності; його ролі в реорганізації мистецького фронту, його художньої творчості.
 - 6) Сучасне настирливе бажання композиторів прагнути широких героїчних звукокартин і, через те, шукання відповідних текстів, насичених героїчними емоціями.
- Саме так на сьогодні й доводиться прокласифікувати виникнення музичних творів до слів Еллана (Пронози) й Чумака.

Усього з творів Еллана (Пронози) використано 24 вірші. На них маємо 26 музичних творів, що належать таким 7 композиторам: Багданів, Ф. (11 творів), Богуславський, К. (2 твори), Лісовський, Л. (8 творів), Мейтус, Ю. (1 твір), Нахабін, В. (1 твір), Радзівєвський, М. (1 твір), Толстяков, П. (1 твір).

З творів Еллана в музиці відбиті: «Атеїст», (Лісовського), «Барабани б'ють» (Богданова і Богуславського) «Вперед» (Богданова), «В розгуглі п'яної стихії», «Гімн голоду», «за вікнами палаців» (його ж), «Молоді-Привіт» (Новосадського), «Пан отець з Кочетків» і «Пісенька з прозаїчним кінцем» (Лісовського), «Повстання» (Богданова), «Тиша в Гамбурзі» (Лісовського), «Удари комунара» (Мейтуса і Толстякова), «Удари молота і серця» (Богданова та Радзівєвського), «Це ти» (Лісовського), «Юний лад» (Богданова) й «Я знаю» (Нахабіна).

З цих творів до слів Еллана відразу виділимо чоловічий хор Богуславського «Барабани б'ють» — це твір масового характеру, але далеко не з вда-тих творів цього композитора, який в цілому є талановитий і чутливий майстер саме масових творів. Відний фактурою, малоактуальний з боку ритмового, невдалий і динамікою, цей хор має сьогодні лише історичне значіння. Так само треба виділити й двоголосний хор Новосадського — «Молоді Привіт». Цей твір цікавий лише з боку гармонійного експериментаторства, що в ньому безнадійно загинула й досі прийнята мелодія, і (головне) чудова настанова Еллана.

Окрему групу творів становлять музичні сатири до слів В. Пронози композитора Лісовського: «Атеїст», «Пан отець з Кочетків», «Пісенька з прозаїчним кінцем», «Тиша в Гамбурзі», «Це ти». Сам по собі задум композитора — подати музичне оформлення сатир Пронози вартий на велику увагу. Тим більш, що ці спроби композиторів були ще 1924 р. Але виключна благонадійність фактури та надто вже шляхетна милозвучність мелосу Лісовського у цих сатирах стали згубливі, саме для сатиричного спрямування, і, за винятком «Це ти» і «Пісеньки, вдало оформлених музично, решта вражають розривом тексту з музикою, невідповідною тому текстові. Лише подекуди в них зустрічаються окремі вдалі інтонації, як от на закінчення «Атеїста», або пародіювання церковщини у «Пані - отці». В цілому спроба мало вдала й сатири Пронози ще чекають на композитора. Дещо аналогічне можна зазначити про твір В. Нахабіна — «Я знаю», хоч і у відмінно іншій площині. Молодий і талановитий композитор надто імпресіоністично підійшов до тексту Еллана. Нахабін не зрозумів колосального деструктивного Елланового задуму: «Я твій тринадцятий апостол від димарів, з огню повстання».

Композитор, очевидно, не зупинився на епіграфі, що подав сам Еллан з власного віршу 1915 р. Проте, тут у поета глибокий задум — зв'язати свою індивідуалістичну лірику 1915 р., що вже тоді почала деформуватися, з новою колективістичною лірикою, з новими масовими почуттями, що серед них ще прориваються рецидиви минулого. Тому то, не зрозумівши сенсу цього віршу і місія його в загальній еволюції Еланових почуттів, Нахабін надто безпосередньо підійшов до цього тексту й музика здригнула цей вірш, зменшила його зміст, відірвала цей твір від загального обличчя Елланового.

Більш пощастило «Ударам комунара», що відтворені в двох композиціях. Сольо-спів Ю. Мейтуса (Низький чолов. голос) — сконденсований, експресивно-насичений, драматично-виразний монолог. П. Толстяков зумів розгорнути широку картину для мішаного хору на той же текст, моментами чудово використовуючи окремі вокальні звукофарби. Тут, у цьому останньому творі, лише трохи підозріла деяка ораторіяльність, що моментами межує з хоральністю фактури.

До вдалого відтворення Еллана в музиці належить і невеличкий масовий хор М. Радзисвського — «Удари молота і серця», написаний без окремих пртензій, розрахований вплинути на масового виконавця й слухача, щоб переключити їх на Жовтневу тематику (твір написано 1924 р.). Хор Радзисвського відіграв певну позитивну роль і можна пожалкувати, що зараз він мадаремно забутий.

Таким чином, нам залишилося зупинитися тепер на творах Ф. Богданова до слів Еллана. Ми не випадково так відокремили саме ці твори саме цього автора. Музична творчість Ф. Ф. Богданова свідомо спрямована на музичне перетворення Елланових віршів. Але цього мало. У той час, коли вся решта композиторів брала вірші Еллана саме, як Еллана, виходячи з тих чи тих стимулів, Богданів прийшов до Еллана через Блакитного, виходячи з Блакитного, й шукаючи для себе в Елановій поезії саме Василя Блакитного — організатора Жовтневої мистецької культури.

Богданів здивався з Блакитним не випадково: він звертається до нього в часи, коли почалася гостра криза на музичному фронті, почалося на ньому класове розшарування. Композиторська молодь спалоє старі творчі настанови, шукає нових засобів музичного продукування, прагне нових завдань і нової аудиторії. Але за тих часів (1927 — 28 р.) музична молодь не знайшла відповіді, не знайшла для себе опори серед представників попередньої музичної генерації. Доводилося самотужки шукати шляхів, доводилося самому вишукувати базу для нової настанови. Це й призвело до того, що цілий гурток музичної молоді «прийшов до Блакитного». В якю зараз точно сказати, що тут найбільше вплинуло: Чи ідейна постать революціонера в цілому, чи згадки про його роль, вже один раз зіграну на музичному фронті. Але судилося Блакитному відіграти ще один раз величезну роль у ще одній диференціації музичного життя. За тих часів Ф. Богданів був один з найбільших войовничих і неспокійних.

Він шукав відразу і негайно «Стовідсоткової, чистопробної пролетарської музики». А тому, як композиторові, йому довелося стати на той самий шлях, що вже добре в історії відомий за часів криз, і, зокрема, за часів шукань нової, класової музичної виразності — переключення на нову тематику й використання вокальної музики, через нові тексти. Цілком ясно, що Богданів ставши на цей шлях, прийшов саме до Еллана, шукаючи для себе, в його поезії саме Блакитного — організатора Жовтневого мистецтва. Це збігається природно з загальною переорієнтацією музично-творчих засобів серед української композиторської молоді, й так народжуються цікаві й часто вдалі спроби перетворити в музиці Еллана і вірші. З творів Богданова на першому місці поставимо «Удари молота», «Барабани б'ють», «Гімн Голоду» й «Слово комуна» — як твори героїчні, масивно скульптурні та поруч них «Юний лад» і «Повстання», як зразки нової здорової лірики.

У творах Богданова до слів Еллана позитивними моментами є глибока щирість і правдивість завжди емоціонального мелосу (майже найважливіша мелодія «Юного ладу», роз'ягрені заклики «Бийте, бийте в залізні груди»), поєднаного з продуманою фактурою в цілому. Піяністі, що вміло володіє реєстрацією фортепіяна, Богданів завжди старанно опрацює фортепіянову партію що через це незмінно цікаво звучить, будиши справді змістовною:

Цікаво відзначити, що Богданів багато й старанно працює над формальними моментами кожного із творів до слів Еллана, свідомо шукаючи такої фактури, що найбільш відповідає б ідейному змістові віршів пролетарського поета. І в цьому напрямі Богданів має певні досягнення — прозорість і справжня юність «Юного ладу», настирливе повторення у цьому творі впертих звуків вибухові заклики «Гімна голоду»; своєрідна й глибоко змістовна лірика в дуеті «Слово комуна», та багато інших.

Очевидно, що Богданів далеко ще не знайшов адекватних музичних засобів ані нашій добі, ані віршам Еллана, хоч де в чому він вже і досяг такої адекватності з поетом (той - же «Юний лад»). Але одне без сумніву — твори Богданова до слів Еллана, на сьогодні, яскравіший доказ впливу поета та композитора, яскравіший доказ прагнень музиканта синтезу саме з тим словом, що мусить допомогти музиці активно і фактично переключитися на настрої доби, і на цей новий лад настроїти нові могутні звукові органи нових могутніх залізних грудей.

1) Див., напр. — Ігор Глебов, — «Русск. поезія в рус. муз.», ГИЗ, П., 1923, Вступ, стор. 5 — 6; Я. Полфьоров — Іван Франков «Музичні силуети», Черв. Шл., 1926 р. ч.ч. 5 — 6, стор. 230 — 234; також — «Музика в Журналі Шевченка», річн. 2 - й Ін - туту Т. Шевченка, стор. 250 — 251 (ДВУ 1930 р.), нарешті — «Звукові й музичні елементи в творах українських прозаїків» ДВУ, 1929 р. стор. 5 — 9.

2) Див. прим., — А. Белецький — «В мастерской художника слова» (Вопросы психологии творчества, непериодическое издание под ред. Б. А. Лезина, т. VIII, X, 1923; напр. стор. 112 — 113 та 236 — 265).

3) Див., В. Блакитний (Еллан), Твори, повне зібрання, Уклав. Коцюба, за ред. і з передмовою А. Хвилі, ДВУ 1929 р. стор. 271 — 391.

4) Див. прим. спогади П. Козицького про Еллана.

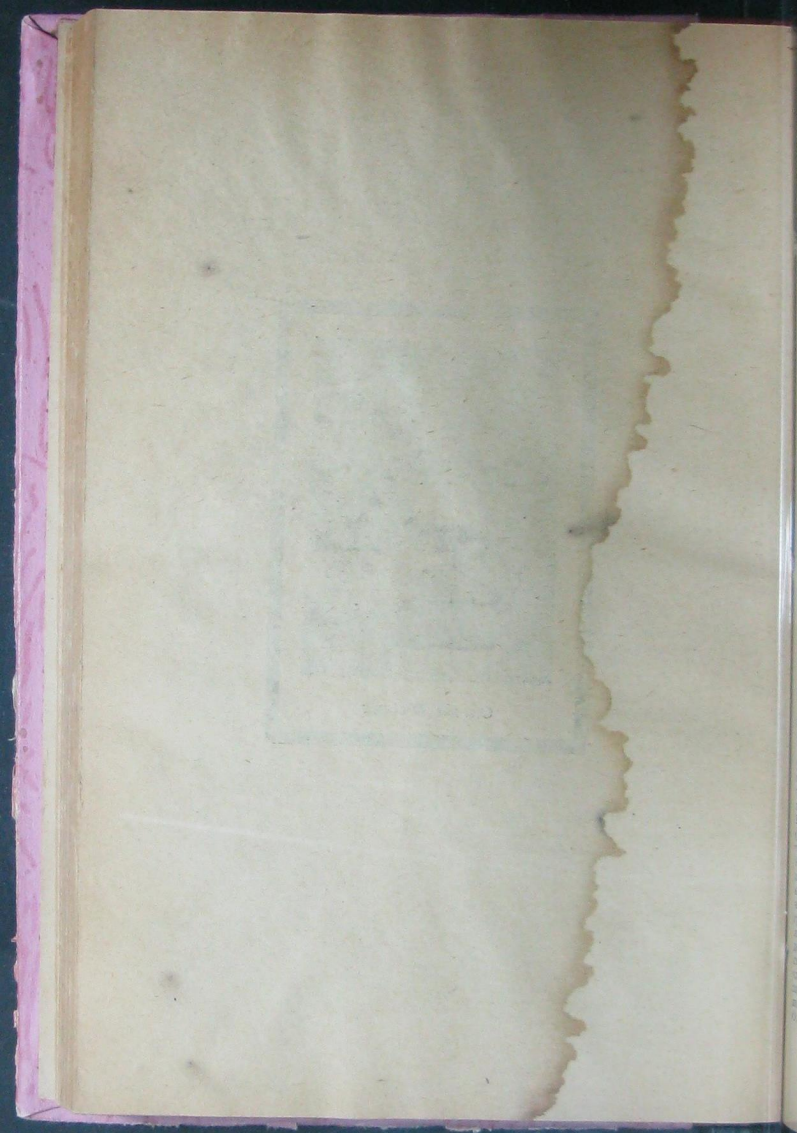
5) Для тих, кого це питання зокрема цікавить, скажемо, що ми найшли в прозі Блакитного, вміщений в цитованій збірці, 211 таких виразів.

6) Ми найшли усього 809 таких виразів у віршах Блакитного, вміщених в цитованій збірці.

7) Див., напр. — Ігор Глебов, — Рус. поезія в рус. муз., ГИЗ, П., 1923 р. Вступ стор. 5 — 6; Я. Полфьоров — Іван Франков «Музичні силуети», Черв. Шл., 1926 р. ч.ч. 5 — 6) стор. 230 — 234; також — «Музика в журналі Шевченка», річн. 2 - й Ін - туту Т. Шевченка, стор. 250 — 251 (ДВУ, 1930 р.), нарешті — «Звукові й музичні елементи в творах українських прозаїків, ДВУ, 1929 р., стор. 5 — 9.

Олена Пчілка

ОЛЕНА ПЧІЛКА

Олена Пчілка (Ольга Петровна Драгоманова - Косач) народилась 17 липня 1849 р. на Полтавщині, в м. Гадячому, в родині поміщика середньої руки. Племінниця Якова Драгоманова, заслано на каторгу за участь у таємному товаристві „Соединенных славян“, що мало зв'язок з „декабристами“, родичка Метлинського, етнографа, збирача народних українських пісень, рідна сестра Мих. Драгоманова, відомого українського вченого і громадського діяча першого соціалістичного руху на Україні, вона прекрасно опанувала українську мову й народний фольклор. З дитинства від батька, що був освіченою людиною, друкував свої оповідання, провадив українські етнографічні записи, О. Пчілка полюбила літературу й народні пісні. Пізніше з своїм шкільні роки О. Пчілка під великим впливом М. Драгоманова поглибила свій інтерес до українського фольклору.

По одруженні й переїзді до Звягелю О. Пчілка почала ретельно збирати матеріяли української етнографії. Наслідком цього з'явилась її наукова праця „Український орнамент“ (1876 р.) і збірка віршів „Думки - мережанки“ (1886 р.) пізніше „Вислід про колядки волинські“ („Киевская старина“ 900 - х р.р.). Багато етнографічних матеріялів передала О. Пчілка М. Драгоманову й М. Лисенкові.

Літературна діяльність О. Пчілки ще раніше почалася з перекладу „Записок причинного“ й „Весняної ночі“ Гоголя (1880 р.) але тільки під натиском редакції львівського часопису „Зоря“ вона стала письменницею. Вибір її оповідань нещодавно видали вид - во „Рух“ (Оповідання з автобіографією. До друку виходив Т. Черкаський. К. 1930 р. стор. 288). Решта творів віршованих, прозових і драматичних порозкидані по різних часописах альманахах видані окремо становлять раритет. Олена Пчілка належить до письменників етнографічної школи; твори її, прийняті запізнілим романтизмом, цінні своєю соковитістю, добірою, чистою мовою. Тепер, коли пишуть статті про силу мовних огріхів у багатьох сучасних українських письменників, можна вказати на мову творів О. Пчілки, на таку, що в неї треба вчитися. Чимало попрацювала О. Пчілка в галузі дитячої літератури,

залишивши вірші, оповідання й п'єси для дітей.

Велике значіння має громадська діяльність О. Пчілки дореволюційних років. У молоді свої роки в Звягелі, в Луцькому небіжчизні заснувала підвалини українських бібліотек, аматорського українського театру. Пізніше брала участь у початкових кроках феміністичного руху в Галичині, видаючи разом з Н. Корбинською жіночі альманахи. По переїзді до Києва О. Пчілка брала участь у „Літературно - артистическом обществе“, що хоч було російське, але для читання на своїх вечірках і до своїх альманахів приймало твори українською мовою. О. Пчілка крім доповідей про українських письменників, читала доповіді про Пушкіна, Міцкевича, й т. ін. Коли засновано після 1905 р. український клуб, О. Пчілка ввійшла до складу його управи й брала близьку участь у роботі етнографічної комісії при клубі. Вона виступала (одна з наддніпрянських українців українською мовою) на святкуванні Котляревського 1903 р. в Полтаві з промовою. У січні 1905 р. О. Пчілка їздила до Петербургу як делегатка в справі скасування заборон на українське слово.

З початку революції О. Пчілка, перебуваючи в Гадячі, була редакторкою „Газети Гадяцького Земства“ і добила ухвали перевести газету на українську мову. З 1924 р. О. Пчілка знов оселилась в Києві, працювала в Академії Наук, де була членом комісії Етнографічно - Літературно - Історичної, Громадських течій і Заходознавства. За останні роки О. Пчілка видрукувала „Спогади про М. Драгоманова.“ („Україна“ 1926, II - III), „Про легенди й пісні“ („Етнографічний вісник“ 1926 р.), написала спомини про М. Лисенка, що ввійдуть у збірник на його пам'ять, і свою автобіографію (1929 р.), що більшість її вже не могла сама писати й примушена була диктувати.

Велике значіння Олени Пчілки в справі виховання літературного хисту її дочки Лесі Українки. Мати дала дочці високу освіту, знання чужих мов і весь час допомагала своїми порадами, а на початку творчості Лесі Українки керувала першими її літературними кроками.

Б. Якубський

Хроніка

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ

★ Відкриття "Будинку літератури й преси ім. Коцюбинського" в Одесі.— Вересня 21-го дня в помешканні на вул. Карла Лібкнехта, № 43 відбулося врочисте відкриття Одеського "Будинку літератури й преси ім. Коцюбинського".

★ Письменники Лочаф-у до десятиріччя Перекопу. В зв'язку з наступним ювілеєм взяття Перекопу та закінчення громадянської війни, літературне об'єднання Червоної Армії і флоту УВО випустило збірку, що відбиває найгероїчніші епізоди боротьби Червоної Армії та флоту на Україні, під назвою "Десять років тому".

★ Ударна бригада "Забойців". В серпні ударна бригада "забойців" Артемівського осередку зробила виїзд на Горлівські шахти. Виїзд присвячувався ліквідації вугільного прориву.

Бригада зробила понад десять виступів у нарядних перед спусками до шахти, в робітничих касарнях, на зборах і організувала та перевела один вечір загально-робітничий у Паладі Культури. Горлівські шахтарі з надзвичайною увагою приймали й слухали своїх пролетарських письменників.

З нагоди приїзду "забойців" Палац Культури організував виставку "забою" та української пролетарської літератури.

★ У всеукраїнській спілці пролетарських письменників (ВУСПП) на виробництві. За постановою поширеного секретаріату ВУСПП члени Харківської організації прикріплюються для постійної роботи на Харківських заводах, незалежно від того, чи працюють там члени інших літгромад: Б. Корж, П. Усенко, С. Радугін — ДЕЗ; Г. Шишов, В. Сухино — ХПЗ; Куликов, М. Гаско — "Серп і Молот"; М. Ледянов, Зорін, Гонімов — "Світло Шахтаря"; В. Кузміч — "Авіазавод"; М. Доленто, І. Кісільов — "Канатка"; А. Дикий, Г. Овчаров — "Тіняковка"; І. Микитенко, Городський, Радугін — "Тракторобуд"; М. Новицький — Будинок Червоної Армії; В. Сосюра, М. Ірчан — Клуб металістів; С. Федьчишин, Д. Бузько — Вагонні майстерні; М. Бірюков, С. Голованівський — Хаз. Паровозоремонтний завод; А. Шмигелський, К. Гордієнко — дело "Жовтень"; В. Сокол — бригада "Харківського Пролетаря" на ХПЗ; М. Майський, М. Качанюк, Н. Щербина — бриг. "Харківського Пролетаря" на ДЕЗ;

Б. Бездомний — теж на "Серп і Молот"; Панченко — теж на вельозаводі.

В штабі керівництва — Р. Кушнарков — Пример, І. Кириленко, Л. Первомайський.

При редакції вуспівських журналів "Гарт", "Красное слово", "Проліт", організуються творчі гуртки ВУСПП з робітників ударників. Для керівництва прикріплюються: І. Микитенко, І. Кириленко, В. Корж, Е. Гірчак, В. Сухино — Хоменко, Р. Кушнарков — Пример, Л. Первомайський, І. Фефер, Каган, Ковалевський, Радугін.

— Теоретична бригада ВУСПП. До однієї виїздила теоретична бригада ВУСПП у складі т.т.: І. Микитенко, І. Кириленко, Р. Кушнарков — Пример, Г. Овчаров, Л. Первомайський. Бригада пересела для колективного "Театру Революції", що там формується, та театру "Пролетар" двохижневий семінар з таких питань: Основи марксистської філософії, ХІ з'їзд КП(б)У та ХVІ з'їзд ВКП(б); Історія повоєнної української літератури; Театр реконструктивної доби. Крім того т. Ірчан прочитав на одному з засідань семінару лекцію з національного питання.

— Робота ВУСПП у Дніпропетровському. В жовтні в Дніпропетровському утворено організацію ВУСПП. До організації рекомендовано загальними зборами літературного активу близько 15 чоловік. Секретаріат Дніпропетровської організації: М. Біднов ("Зоря"), В. Гигирин, Роздольський. Свою продукцію дніпропетровські вуспівці мусять реалізувати в літгромаді газети "Зоря" та в журналі "Зоря". Крім того, робітничий літгурток на заводах ім. т.т. Петровського та Леніна "Ударник" оголосив себе за творчий гурток ВУСПП-у. В складі гуртка близько 25 робітників-літераторів, виключно ударників. Керують т.т. Лейкін (редактор газети "Ударник"), Молчанов, Немеровський.

— Кам'янське. Завод ім. т. Держинського. Утворено творчий робітничий гурток ВУСПП-у. Керують т.т. Л. Омищенко, І. Каліна, Данілевцев (всі робітники).

— Криворізька група. "Червоний гірник". Останнім часом остаточно оформилась Криворізька організація ВУСПП. Членами ВУСПП-у затверджено т.т. Юхніда, Олішника, Хазана. Творчі гуртки, що працюють на руднях, нараховують в своїх лавах близько 70 чол. творчого робітничого активу і працюють за проводом Криворізької орг. ВУСПП.

— ВУСПП у боротьбі за п'ятирічку в 4 роки. У відповідь на відозву ЦК ВКП(б) з 3/IX ВУРПС відправив для оперативної участі в ліквідації проривів таких т.т. І Кириленко — завод ім. т.т. Петровського та Леніна (Дніпропетровське) І. Микитенко — завод ім. т. Дзержинського (Кам'янське), І. Топчий — Донбас, А. Шмигельський — Донбас. Крім того в Донбас працюють ударні групи „Забою“. На Дніпрелістані та в Запоріжжі працював т. В. Кузьміч, допомагаючи роботі творчого гуртка ВУСПП'у на Дніпрелістані. Після постанови ЦК ВКП(б)У на доповіді т.т. Молотова та Лобова секретаріат ВУСПП'у відправив на Донбас т.т. П. Усенка М. Ледакю, Гонімова та на Криворіжжя П. Первомайського.

— Творча робота ВУСПП'у. Вийшли з друку нові книжки членів ВУСПП: І. Кулик — „Шість поем“; Л. Первомайський — „З фронту“ — поезії; Ю. Зоря — „Діпо“, виробничий роман; М. Гаско — „Обабіж кордону“ — поезії; І. Кириленко — „Натиск“, повість; М. Ірчан — „На півдорозі“ — нарис; М. Майський — „Новелі“; І. Микитенко — „Тринадцять весна“ — нарис з колективізації. Друкується такі нові твори членів ВУСПП: І. Микитенко — „Диктатура“ — п'єса; його ж Кадрі — п'єса; Н. Забіла — „Тракторобуд“ — повість; „Вибрані поезії“; М. Бірюкова — „Збірник комсомольських нарисів“; В. Кузьміч — фрагменти з роману „Дніпрелістан“ та „Кобабі“ — збірка оповідань; Г. Овчаров — „Кричні нарисі“; І. Ле — „Наливайко“ — історичний роман; Г. Шишов — „Донбас“; І. Топчий — „Шахтарська повість“; І. Кириленко — „З металевих фронту“; К. Гордієнко — „Повість таймита“; М. Доленго — „Фото-лірика“; В. Сосюра — „Вибрані поезії“; І. Кулик — „Карачай“; Панько Педа — „Перший рейд“; Ю. Зоря — „Кочегар“; Д. Бузько — „Оповідання“; В. Зорін — „Генеральний бій“ — повість. Більшість цих творів успішних виходять накладом видавництва ВУСПП'у — „Гарт“.

★ Відповідь „Комуна письменників“. У відповідь на заклик ЦК

ВКП(б) члени виробничого об'єднання російських письменників у Києві „Комуна письменників“ — отоголила себе мобілізовану на ліквідацію проривів на київських підприємствах.

Буксирна бригада письменників разом з робітниками виїздила на виробництво, де випускала спеціальний бюлетень, присвячений ліквідації проривів, оформляла виробничий матеріал у формі віршованих лозунгів і епіграм, а також виступала підчас перерви.

„Комуна письменників“ крім того взяла ще шефство над рокирівською бригадою, до якої входять робітники газет „Пролетарська Правда“, „Київський пролетарий“ і „Ударник“.

★ Об'єднання письменників естрадників. Щоб забезпечити естраду актуальним ідеологічно художнім та робітним матеріалом, у Києві засновано об'єднання авторів естрадників, куди, крім спеціалістів увійшло багато українських письменників. Накладом театровидавництва це об'єднання видає дві збірники естрадного матеріалу до поточної політичної кампанії. На чолі об'єднання — відомий теоретик та практик естради т. Тодді.

★ Пушкін українською мовою. Накладом видавництва „Книгоспілка“ вийшло нове видання творів Пушкіна українською мовою за редакцією проф. Філіпповича. Рівно 100 років тому вийшов перший переклад творів Пушкіна українською мовою поета Боровикова.

★ Грузинська драма „Роґор“ українською мовою. Цагарелі і Варавва переклали на українську мову п'єсу грузинського драматурга Карло Каладзе „Роґор“ („Так було“).

★ Українська драма „Комуна в степах“ М. Куліша грузинською мовою іде в цьому сезоні в Тіфлісі в державному грузинському театрі.

★ Одвідини України японським письменником. У жовтні японський письменник і художник Місото завітав до Києва, де знайомився з культурним життям, відвідав культурні заклади міста, після того побував у Києві на могилі Т. Шевченка.

МУЗИКА

★ Утодік — на боротьбу з проивами. Українське товариство драматургів, композиторів і сценаристів на виконання відозви ЦК ВКП(б) від 3-го вересня мобілізувало своїх членів на постачання літературного й музичного матеріалу ударним бригадам, працюючим на місця проривів — на Донбас, великі заводи та колгоспи.

Члени УТОДІК'у за тиждень виготовили який матеріал, ухваленний редакційною комісією УТОДІК'у: композитори: О. Берг — „Марш Дніпрелістану“ — на текст М. Рая; К. Богуславський — „Бойова ударницька пісня“ — на текст М. Бірюкова; В. Костенко — „Асла“ — текст А. Безименського; Ю. Мейс — „Перед нами світ“ на слова М. Йоганна; В. Нахабін — „У наступ“ на слова Бірюкова; В. Овчаренко — „Ударники“ на слова М. Кожушного; С. Тартаковський —

„Голоси“ на слова А. Безименського; М. Тіц — „Всі на прорив“ — на слова П. Горбенка. Крім того, композитор К. Богуславський пише музику на фейлетон-сатиру тов. Ісаєва — „До справи підшивай“.

Поети: Іван Калаянников член „Пролітфронту“ (робітник ХПЗ) дав „Пісню наскрізної бригади“; М. Нагнибада член „Пролітфронту“ (теж робітник) поему „Бригадир“ (музику пише композитор П. Козинський); В. Бичко член „Пролітфронту“ — „Пісню про соцзмагання“; І. Степанюк — „На прорив“.

Літератори й драматурги: І. Шутів-Ужвій член „Пролітфронту“ (робітник ХПЗ) — фейлетон-сатиру на прогуляника — „Яблучне варення“; Вас. Чечавський фейлетон-сатиру — „Нема життя“ (монолог літуна); В. Суходольський — „Людина й телефон“ (драматичний діалог); Г. В. Стеблик — „По

чорне золото" — п'єса-агітка на одну дію; Я. Мамонтов пише балет-пантоміму „Промфінплан і оборона Союзу“.

Всі заготовлені мобілізованими членами УТОДІК'у матеріали передано ВУК'ові спілки Робіт для ударних бригад.

Члени УТОДІК'у працюють і далі над творами, присвяченими боротьбі з проривами. Правління УТОДІК'у видало на оплату роботи мобілізованих членів біля 2 тис. крб.

★ В державному київському оперовому театрі. Київський театр опери та балету ставить перед собою завдання найповніше обслуговувати широкі маси київського пролетаріату продукцією високої вартості. Для цього дирекція театру вжила всіх можливих заходів укомплектувати артистичний склад театру кращими мистецькими силами.

Ставлячи перед собою завдання найкраще наблизити оперове мистецтво до сучасності, дирекція відповідно цьому побудувала репертуар у наступному сезоні.

Із нових п'єс у наступному сезоні підуть опери: „Беркут“ („Золотий обруч“ муз. Лятошинського), „Вихор із півночі“, муз. Кніппера, „Кармелюк“, муз. Костенка, „Білий рейд“, муз. Потоцького, „Дума Чорноморська“ муз. Яновського та ще одна нова опера найкраща з тих, що появляється в сезоні. Балети: „Золота доба“, муз. Вериківського, „Червоний мак“, муз. Гієра та новий балет Ткозицького або Рудницького, що будуть закінчені на січень 1931 р.

Класичний репертуар складається з п'єс: „Садко“ — Римського — Корсакова, „Русалка“ — Даргомижського, „Льоненгрін“ — Вагнера, „Кармен“ — Бізе, „Князь Ігор“ — Бородіна, „Отелло“ — Верді, „Фауст“ — Гуно, „Тарас Бульба“ — Лисенка та балет „Есмеральда“ — муз. Пуні в оркестровці Гієра.

Склад художніх керівників та артистичний склад театру в наступному сезоні чимало поновлено. За літо проведено капітальний ремонт театру, що дає можливість в цьому сезоні широкі постановити питання про обслуговування та вивчення робітничого глядача. В фойє кожного поверху влаштована кімната глядача з вартуванням членів художньої частини дирекції та

художньо-політичної ради театру, на об'єзку яких давати пояснення на всі запитання робітничого глядача, які виникнуть з тої чи іншої постанови театру.

Відкриття сезону відбулося в жовтні новою постановою „Беркут“ — муз. Лятошинського.

★ Одеська опера цього сезону. В Одеській опері цього сезону ідуть такі зразки оперової творчості: „Лід та криця“ — Дешовова; „Кармелюк“ — Костенка; „Яблуновий полон“ — Чишка; „Агмаст“ — Спендіярова; „Борис Годунов“ (перша редакція) — Мусорського (нові опери); „Карманьола“ — Фемеліді; „Динаміада“ — Шастакова (нові балети). Відновлюють: „Тарас Бульба“ — Лисенка; „Захар Беркут“ — Лятошинського; „Дума Чорноморська“ — Яновського; „Гугеноти“ — Маєрберга; „Аїда“ — Верді; „Кармен“ — Бізе; „Орліний бунт“ — Пашенка; „Розлом“ — Фемеліді; „Севільський цирульник“ — Россіні; „Сільська честь“ — Масканьї; „Паяци“ — Леонкавалло; „Червоний Мак“ — Гієра; „Есмеральда“ — Пуні — Гієр.

★ У композиторів. — Композитор Л. Рєзвський закінчив велику симфонічну сюїту на народні теми. Тепер композитор працює над гармонізацією молдавських пісень, що їх збірала етнографі МАСРР.

— Композитор Йоріш опрацьовує оперу „Білий Воєк“ на сюжет відомого оповідання письменника Петра Панча. Свою оперу композитор гадає закінчити цими днями.

— Композитор Бак працює над музичною комедією для дітей молодшого віку „Потроччя“ — Я. Мамонтова. Композитор останнього часу написав низку вокальних і інструментальних творів.

★ В Інституті ім. Лисенка. Музично-драматичний інститут ім. Лисенка (Київ) перевів велику організаційну роботу, беручи напрямом до безперервної виробничої практики. Драматичний відділ інституту перетворено на театральний факультет із трьома відділами: українським, єврейським та польським. До цього факультету приєднали вокальний відділ. Щоб забезпечити безперервну виробничу практику, факультет утворює драматичну групу, яка обслуговуватиме робітничі клуби.

ТЕАТР

★ ТКОМ. З ініціативи Київської редакції „Молодий Більшовик“ утворено в березні 1930 р. Кагарлицький театр колгоспівської молоді.

Кагарлицький ТКОМ — це перший заклад на Україні, утворений за зразком і методом Троїм-ів.

Організаційна структура ТКОМ'у така: до складу набрано 24 актори, що їх поділено на три бригади — а) Бригада малих форм, в) Вокально-музична, с) Художнього читання.

При театрі організовано хорову майстерню в складі 45 чол. та майстерню народних інструментів — 35 чоловік.

ТКОМ переводять до району (організовано його при Кагарлицькій цукроварні). Професійні й громадські організації видають ТКОМ'у

дотацію, радіо-пересувку, кіно-апаратуру тощо.

Кагарлицький ТКОМ, разом з шефами — Київським ТРОМ'ом та редакцією „Молодий Більшовик“ буде тим мистецьким прапором, що за ним підуть інші райони.

★ Театр ім. Франка. Вступаючи в 12 рік свого існування, театр ім. Франка зміцнює свої попередні успіхи на всіх ділянках своєї роботи. Поглиблюючи свою художню лінію, театр робить акцент не тільки на залученні до театру нових робітників, але ж і на висушенні з театрального молодяцтва нових режисерсько-керівничих сил. І в тому напрямку вже є чималі успіхи. Цього року театр дав декілька молодих режисерів, наприклад, Кошарського, Юрського, П'ясецького та інш. Та

само театр притяг до роботи театру такі сили, як художник Ердман, веде розмови про втілення до роботи театру проф. Єлєві. Крім цього, мається на увазі залучити до роботи двох-трьох молодих художників з Художнього Інституту.

Влітку театр проробив величезну роботу щодо зміцнення зв'язку з робітничою та театральною громадськістю Донбасу.

Вважаючи на те, що короткі виїзди не сприяють переведенню чималої й глибокої роботи, театр цього року зробив 4-місячний подорож до Донбасу. За цей час театр відвідав такі міста: Костянтинівка, Краматорське, Артемівське, Горлівку, Рікове, Щербинівку, Макиївку, Луганське та Сталіно. Театр дав 130 вистав, 50 концертів та 65 доповідів на тему про українську пролетарську культуру. На всіх підприємствах робітники радо зустрічали франківців, а робітники заводу ім. Сталіна подарували ударникам театру почесну грамоту.

За найголовніше досягнення подорожі театру слід вважати організацію Вседонбасівського Державного Театру імені Скрипника.

Наприкінці гастролів театру Франка Сталінський театр Держдрами, що саме в цей час еретворювався на Вседонбасівський Державний Драматичний Театр склав умову про цілковиту підлеглість театрові Франка щодо художньо-мистецької, адміністративної та фінансової роботи, за які цілком відповідає театр ім. Франка. Франківці одразу ж взялися за запровадження цього проводу. До театру пішли нові кадри акторів зі складу театру Франка, як, наприклад, т.т. Юрський (худжкєвник), Барвинська, Терниченко, Оліна, Іванівська, Іванівський та інші.

Крім цього театр Франка ухвалив, що всі нові вистави, що збігатимуться з поставами Вседонбасівського Державного Драматичного театру ім. Скрипника йтимуть там у художньому оформленні, музичному супроводі та в поставах театру Франка, але пристосовані до меншої сцени. Сезон цього нового театру почався напередодні Жовтневих свят. Обидва театри мають єдину художньо-політичну раду.

★ В Театрі „Юного глядача“. Повернувшись з Донбасу й місячного відпочинку, театр юного глядача в жовтні приступив до роботи зимового сезону. На Дон-

басі театр дав ряд вистав у Луганському, Сталіно, Артемівському. Театр обслуговував не тільки центральні міста та копальні, але й віддалені копальні та рудні Донбасу.

Підчас гастролів театр обслуговував близько 100.000 дітей.

Крім основної роботи театр проробив велику шефську роботу на заводах та копальнях, залишив інструктаж у шкільних драмгуртках.

Зимовий сезон театру юного глядача відкрив постановою п'єси минулого сезону „Дружнім кроком“, у новій обробці. А разом із цим театр почав роботу над п'єсою „Захар Беркут“.

Цього року театр ділиться на два сектори: на театр основний та малих форм, що складається з лялькового театру та дитячої естради.

До свого репертуару театр запровадив крім одної класичної п'єси „Захар Беркут“ — п'єси, що освітлюють найактуальніші проблеми нашої сучасності: соцізагання, ударництво, роботу колгоспів та інші. До репертуару намічено 4 нових постанови на теми 1905 року, соцізагання, антирелігійного руху.

На протязі сезону театр крім Києва обслуговує села, зробивши декілька виїздів.

Для зв'язку з дитячою масою, театр юного глядача провадить художньо-педагогічну роботу серед дітей. 17 вересня відбулася конференція представників юного глядача, що оголосили себе друзями дитячого театру. Організовано штаби пропаганди, штаби популяризації театру серед дітей та батьків.

Цього сезону дирекція театру поновила склад акторів; крім того, для підвищення кваліфікації акторів утворено постійний семінар за практики та теорії театру, а також з педагогічних та спеціальних дисциплін. При театрі засновано також режисерську лабораторію, де працюють молоді сили театру.

★ Дніпропетровська державна драма. Театр ім. Шевченка наступний сезон відкрив в вересні. Репертуар театру такий: Вишневецький — „Перша кінна“, Микитенко — „Кадри“, Корнійчук — „Кам'яний острів“, Первомайського — „Комсомольці“ та „Іда Брук“ і інш.

До складу театру прийнято багато нових акторів та кілька нових художників.

Театр відкрив сезон п'єсою Вишневецького — „Перша кінна“, в постанові режисера Дикого.

КІНО, ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

★ Єдиний інститут кінематографії. За постановою народного комітету освіти УСРР утворюється єдиний Всеукраїнський Інститут кінематографії. Цей кіноВІШ, що має на меті підготувати кадри для радянської кінематографії, провадить підготовчу роботу до відкриття інституту.

★ Тонове кіно на Україні. На Київській кіно-фабриці ВУФКУ споруджено спеціальний павільйон знімати нові фільми. З закордону та Ленінграду вже прибула спеціальна апаратура.

На Київській кіно-фабриці незабаром буде організовано велику науково-дослідчу тонульмову лабораторію.

★ Поширення одеської кіно-фабрики. У зв'язку з застарілим устаткуванням цехів і збільшенням виробничого плану одеської кіно-фабрики на 1931 рік намічено поширити виробничу базу П. Проектують збудувати великий будинок цехів і новий (п'ятий) знімальний павільйон. Запроєктовано побудувати навколо фабрики будинок цехів, де буде сконцентровано всі цехи-фабрики, художній корпус, лабораторії й велику проєкційну залу.

★ Книжки про кіно українською мовою. Укр.-Тео-Кіновидав випустило в продаж нові книжки про кіно:

— Я. Савченко. „Народження українського радянського кіна“ (44 стор. ціна

35 коп.). В цій книжці автор говорить про три великих епохальних фільми — „Звенигора“, „Арсенал“, „Земля“ — талановитого радянського українського режисера О. Довженка.

— М. Лядов. „Основи кіно-драматургії та техніки сценарія“ за редакцією художнього відділу ВУФКУ (91 стор. ціна 60 коп.). Мета цієї книжки стимулювати до серйозного, вдумливого вивчення сценарної справи; розраховано книжку на культурного читача, що має певний літературний багаж та певний нахил до теоретичного мислення.

★ Успіхи українських художників на міжнародній ху-

дожній виставці у Венеції. Радянський павільйон на міжнародній художній виставці у Венеції мав величезний успіх.

Італійські газети відзначили, що цього року виставка радянських художників надзвичайно цікава. Особливо преса відзначає твори українських художників — А. Петрицького, В. Пальмова, Падалки, Довгала і інших.

★ Виставка в Миколаєві до 25-тиліття 1905 року. Миколаївська філія АХЧУ організувала міську виставку з нагоди 25-тиліття революції 1905 року.

НАУКОВА ХРОНІКА

★ Помер професор С. С. Дложевський. 24 жовтня ц.р. помер професор української мови одеського інституту професорів і директор історично-археологічного музею С. С. Дложевський. В його особі ми втратили наукового й громадського діяча та адміністратора. Проф. Дложевський захоплювався студіями з української і російської мов, аналізував, проблему т. зв. скорочених слів, і дав дуже цікаву спеціальну працю „про природу речень типу „козаченька вбито“ української літературної мови“. Своє знання давніх мов і української він використав, щоб дати характеристику П. І. Ніщинського, якого перекладача з античних мов, працював в російській етимології, а також у царині питань, що так притягають до себе нині увагу читачів — проблеми міжнародної мови і яфетичної теорії. Яко мовознавець і разом із тим археолог, проф. Дложевський надрукував кілька праць з грецької епіграфії, видавши давні написи з реконструкцією тексту, перекладом та поясненнями.

★ Нові культурні цінності в київському інституті єврейської культури. Київський інститут єврейської культури при ВУАН зробився спадкоємцем великих культурних цінностей, що залишилися після ліквідації 2-х єврейських буржуазних наукових організацій в Ленінграді „ОПЕ“ („Общество просвещения евреев“) та Єврейського історично-етнографічного Товариства.

До Київського інституту Єврейської культури перейшло мало не 75 тис. книжок, з них 25.000 старо-єврейською мовою, 1.200 манускриптів, 2 багатих архіви з великим мате-

ріалом про єврейське культурне життя, багато матеріалу, що висвітлює сіоністський рух та чимало інших наукових цінностей.

★ Що видавництво ВУАН випустило в світ. Видавництво ВУАН випустило в світ десять видань на 160 аркушів друку, а саме:

Записки Історично-філологічного відділу, кн. XXIII.

Проф. А. Савич. Нариси з історії культурних рухів на Україні та Білорусі в XVI—XVIII вв.

Український діалектологічний збірник, кн. 2. Проф. Т. Сушицький. Західно-руські літописи, кн. 2.

Український археографічний збірник, т. 3. Бюлетень Етнографічної Комісії № 13.

Записки Фізично-Математичного відділу, т. IV, вип. 4.

Праці Комісії для вивчення народнього господарства України, вип. 2.

Акад. К. Воблий. Нариси з історії російсько-української промисловості, т. 2.

Вісті ВУАН № 11—12 за 1929 р.

Записки Історично-філологічного відділу, кн. XXVII.

Український архів, т. III. Переписні книги 1666 р.

Збірник праць Зоологічного музею, ч. 9. Праці семінару для вивчення народнього господарства України, вип. 4.

Праці Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права, вип. 8.

Вісті ВУАН № 1 за 1930 р.

Вісті ВУАН № 2 1930 р.

Вісті ВУАН № 3—1930 р.

ПО ВИДАВНИЦТВАХ

★ В Держвидав. ДВУ в жовтні здало до друку по художньому сектору: Ю. Шовкопляс — „Професор його ж — Геній“; Пасанто — „Злочинець“; Ів. Нечуй-Левицький — „Баба Параска“; М. Яцків Зразки творчості; В. Виниченко. „Суд“; його ж. „Заробічанські оповідання“ О. Демчук — „Ювілей“; Інститут Т. Шевченка — „Шевченко“. Річник III-й; Ів. Тобелівич — „Хазяїн“; Л. Глібов — Вибрані байки; Ваванва — „Записки полоненого“; О. Копи-

ленко — Збірка творів, т. I; Петро Панч — Збірка творів, т. I і т. II; Юр. Яновський збірка творів, т. III і т. IV; Гр. Епик — Збірка творів, т. I і т. III; Ів. Микитенко — Диктатура, п'єса; Мик. Хвилювий — Поетія; Омелько Буц — Посмертна збірка творів.

★ У видавництві „Рух“, друкується: „Українське малярство“; „П. Мартинюк“; Спогади О. Сластьона; „М. Бойчук“; Монографія Сліпка Москальцова; „С. Васильківський“ —

Монографія Сліпка—Москальцова; „Д. Левицький”—Монографія І. Чукина; „М. Жук”—Монографія Ю. Михайлова.

— Критика: Франко І.—Про Л. Толстого; Хмурий В.—Нотатки про театр, кіно і просторове мистецтво.

— Красне письменство: Алчевська Х.—Люба Мішель. Драма; Домонтович В.—Доктор Серафікус. Роман; Келлерман Б.—Брати Шеленберги. Роман; Левицький О.—Нариси з життя старої України; Наріжний М.—Гаркуша. Роман; Проскурівна М.—Оповідання; Савер Н.—Ціна крові. Роман; Толстой Л.—Козаки (переклад Гн. Хоткевича); Яновська Л. Твори т. II (повісті), т. III (Драм. твори).

Видавництво „Рух” випустило — „Укр. малярство”: „Т. Шевченко” — Монографія академіка Ол. Новицького; „М. Самокиша” — Монографія проф. М. Бурчанка.

— Красне письменство: Ванченко П.—Клопоти цирюльника Еміля ермана; Вазові.—У ярмі Роман; Войчів.—Джек Раймонд Роман; Дюма О. орелова Марго Роман; Лісовий П. олівцем по Україні; Левицький О. торичні оповідання; Мольтер Ж.—Вибракомедії; Могутів Хаджі—Мурат.—Орота Багдаду. Роман; Петров В.—Романа Куліша; Срезневський І. „Майоре, майоре”. (Роман з життя Г. Скороворода);

Яновська Л. Твори т. I (оповідання); Мамонтов Я. Його власність (нова п'єса).

★ Державне видавниче об'єднання.— За постановою Раднарком ДВУ, редакційна видавнича частина Книгоспілки, видавництва „Радянський Селянин”, „Пролетарій”, „Український Робітник”, „Наукова Думка”, „Культура”, „Вісник фізичної культури”, юрвидавництво та Теа-кіно-видавництво ліквідувалися, а замість того при Наркомосі утворилося об'єднання видавництва під назвою „Державне видавниче об'єднання України” ДВОУ. Всі права й обов'язки ліквідованих видавництв перейшли до ДВОУ. В складі ДВОУ об'єднується 9 типізованих видавництв: видавництво підручників і педагогічної літератури, технічної, сільсько-господарської, соціально-економічної, дитячої й юнацької художньо-мистецької, військової й фізкультурної, професійно-робітничої літератури, а також з питань медицини та природознавства. Кожне видавництво працюватиме на господарчому розрахунку. До складу ДВОУ увійде й централізоване підприємство для збуту друкованих творів і допоміжного краму „Книгоцентр”, який буде за єдиний державний орган розповсюдження продуктів видавництва України. До ДВОУ, за постановою уряду, переходять всі поліграфічні підприємства ліквідованих видавництв. Крім того ДВОУ передають і інші поліграфічні підприємства, що обслуговували книжково-журнальне видавництво за окремим списком.

РІЗНЕ

★ Культурне обслуговування української людності Казакстану. В жовтні колегія Народного Комісаріату Освіти УСРР вислала дповідь Горба (член колегії НКО Казакської Авто. Рад. Республіки) про стан культурно-освітнього обслуговування української людності Казакстану.

Зважаючи на відкриття українського технікуму й українського відділу в ІН) Казакстану колегія НКО УСРР ухвалила відрядити роботу потрібних фахівців педагогів з України, визнати за потрібне, щоб ДВУ тепер надіслало 30 бібліотек для українських районів Казакстану, а надалі постачання підручників та літератури значно поширити. Щоб задоволювати трудящих Казакстану з пролетарським українським театром, доручити сектору мистецтв розв'язати питання про відрядження одного з театрів України до найбільших центрів української людності Казакстану; передбачено надалі, дати Казакстанові 170 місць

у педтехнікумах і педінститутах України, а також в учбових художніх закладах. Колегія визнала також за потрібне відрядити кілька культурних бригад до українських районів Казакстану; в найбільшій часі відрядити бригаду письменників. Визнано за доцільне так ж організувати в Казакстані виставку українських книжок та газет.

★ Інтерес до конкурсу на проект будинка харківської опери. Міжнародний конкурс на проект збудування харківського нового оперного театру викликав за кордоном великий інтерес. Взяв час закордонної архітектурної товариства та окремі архітектори надсилають заявки про бажання взяти участь у конкурсі. Таких заяв досі надійшло близько 300.

Закордонні журналісти цікавляться конкурсом. Низка журналів в Німеччині, Англії, Франції, Швеції та Польщі повідомляють про конкурс. Один англійський журнал дав спеціальну статтю присвячену конкурсові.

ПО РЕСПУБЛІКАХ СРСР КАЗАКСТАН

★ Культурне обслуговування української людності. Тепер Казакстані—двадцять дев'ять районів, де живуть самі українці. Української людності в Казакстані є понад один мільйон. За п'ятирічного навчального року в Казакстані

українізують чотириста шкіл. Крім того в Актюїнському в жовтні місяці цього року відкрито перший педагогічний технікум (на тисячу учнів,) а при Кустанайському Інституті народної освіти організовано український відділ.

У тих районах, де живе найбільше української людності виходитимуть дві газети українською мовою. В місті Алма-Ата утворено секцію української пролетарської культури.

★ Помер П. Н. Сакулін. 7-го вересня в Ленінграді помер відомий історик літератури, академік Павел Нікітич Сакулін.

Після Жовтневої революції П. Н. Сакулін брав близьку і різнобічну участь в роботі на культурному фронті.

П. Н. Сакулін був одним з ініціаторів реформи російської ортографії.

В своїх працях, написаних за років революції („Социологический метод в литературоведении“ М. 1928. „Русская литература, социологический и синтетический обзор литературных стилей“, М. 1928. Стаття о Пушкине і інш.) П. Н. Сакулін виступав як прихильник соціологічної методи в літературознавстві.

1929 року П. Н. Сакулін обрано академіком до Всесоюзної Академії Наук.

Останній час П. Н. Сакулін був зайнятий реорганізацією Пушкінського Дома Академії Наук, директором якого був.

★ Самообілізація єврейських письменників. В зв'язку з відозвою ЦК ВКП(б) єврейська секція Московської Асоціації пролетарських письменників самообілізувалася. Письменники, що входять до секції, перейшли в розпорядження федера-

ції об'єднань радянських письменників (ФОСП) і ввійшли до єврейських районів.

★ „Рабочий сборник“. Видавництво ВЦСПС заходилося біля впорядкування видання збірника, присвяченого переведенню в життя закликів ЦК партії припасованого до 13-х роковин Жовтня. Збірника буде укладено виключно силами робітників-письменників і робелькорів.

★ Японський дирижер Хідемаро Конос одвідав Москву. В жовтні одвідав Москву і знайомився з культурним та музичним життям японський дирижер Хідемаро Конос, один з найпопулярніших дирижерів Японії.

★ Увінчення пам'яті Михайла Коцюбинського. На увічнення пам'яті Михайла Коцюбинського, колеги Народного Комісаріяту Освіти РСФРР доручила ГИЗ'ові видати російською мовою вибрані твори письменника.

Крім того, Північно-Кавказькому краю му відділові освіти запропоновано назвати школу, яка міститься в районі заселеному українською людністю, ім'ям Коцюбинського. Ухвалено також назвати новий український театр „Жовтень“, що в Ленінграді ім'ям Коцюбинського

САХАЛІН

★ Культурне будівництво на Сахаліні. Поряд з реконструкцією народного господарства, величезним господарським будівництвом, належне місце щодо розмірів і темпів посідає і культурне будівництво СРСР. Культурним будівництвом охоплено найвіддаленіші частини Союзу.

За останній і особливо цей рік широко розгортається культурне будівництво на найсхіднішій частині Союзу — на острові Сахаліні. За пляном п'ятирічки до п'ятнадцятиріччя Жовтневої революції, себто на осінь 1932 року, мають збудувати Палац Культури. Належні кошти Радою народних комісарів відпущено.

Але не тільки Палац Культури матиме Сахалін. До наступної осені в Александровському буде збудовано Палац дітей, дві школи — першого й другого ступеня, фабрично-заводська семирічка, школа ФЗУ і технікум.

Не забуто й районів. Діти сахалінських нафтовиків матимуть дитячий садок. На Охтинських промислах, крім того, збудують семирічку, школу ФЗУ, технікум і Палац культури. В Катанглі — школу семирічку, ФЗУ й клуб. Клуби й нові школи збудують також у цілій низці населених пунктів.

Мають збудувати три школи і один дитячий садок для тубільців Агнево, Пгелево і Висково.

Отже як бачимо наступного року капітальне культурне будівництво займатиме величезну частину в цілому будівництві Сахаліну.

★ Трупа на зимовий сезон. В Александровському протягом цієї зими гастролюватиме українська трупа. В складі трупи хор, балет і оркестра. В репертуарі українська і російська драма, українська і російська музкомедія.

ЗАКОРДОННА ХРОНІКА

АНГЛІЯ

★ Поет-Лавреат. Цього року визначили на поета-лауреата країни Джона Майсфілда.

Найвідатнішими кандидатурами були Кіплінг Редіард, Джойс Джем, Майсфілд Джон. Кіплінгова кандидатура відпала, його твори, як заявляє англійська преса, надто популярні, безпосередні й не задовольняють ви-

мог академічного характеру галереї двірських поетів; Джойс не криє свого ірландського націоналізму, — тому перевагу було віддано Майсфілдові і Тему-Дональду затвердив саме його кандидатуру на поета-лауреата Англії.

Майсфілд Джон народився 1874 року. Англійський поет, письменник. Доктор Оксфордського університету. До імперіалістичної війни

його творчість мала суворо реалістичний характер. Теми брав соціальні сучасні. Після війни він став мистиком і націоналістом.

★ Помер Конан-Дойль. 7-го липня в Лондоні помер широковідомий далеко за межами Англії письменник Артур Конан-Дойль (Arthur Conan Doyle).

Народився Конан-Дойль 1859 року. Батько його був дрібним державним службовцем. Конан-Дойль мав укінчену медичну освіту.

Писати Конан-Дойль почав ще студентом. Перше оповідання його це — „Таємниця Соляської долини“, що було видруковано в журналі Чемберса під псевдонімом. На цей час приблизно припадають ще кілька дрібних оповідань, що під його ім'ям вперше з'явилися по кількох роках у збірникові „Капітан північної зірки“ (The Captain of the Polestar. 1888). Славні герої Конана Дойля, імена яких потім стали назвою, — слідєць Шерлок Гольмс і приятель його лікаря Ватсон, — вперше фігурують в одному з оповідань, підписаних повним ім'ям Конан Дойля й видрукованих в одному з великих журналів 1887 року.

Конан-Дойль для широкого читача здебільшого відомий лише як автор славних пригод Шерлока Гольмса, перекладених тепер на всі мови світу (Укр. вид. ДВУ).

За сорок літ своєї літературної діяльності Конан-Дойль написав кілька ґрунтовних історичних праць, з яких найвідоміші — „Велика Англо-бурська війна“ (The great Boer war) і „Бій під Ватерлоо“ (Story of Waterloo). Крім цього він написав біля 20 історичних новел, деякі з них в англійській літературі вважаються за класичні. Конан-Дойль писав також і поезії, в яких оспівував англійську імперіалістичну політику в колоніях. Підчас англо-бурської війни Конан-Дойль сам брав участь

як польовий лікар і з фронту дописував до великих лондонських газет. Літературна спадщина Конана Дойля велика і різнобічна.

Як драматург і поет Конан-Дойль не становить собою видатної постаті, лишається в межах трафарету й пересічності.

Щодо історичних новел Конан Дойля, то вони користалися заслуженим успіхом. Саме в них виявився незвичайний талант Конан Дойля до розгортання динамічності сюжету.

І як творець цілком нового жанру детективного роману Конан-Дойль увійшов цілком самостійною фігурою до історії англійської літератури. Конан-Дойль щодо цього жанру мав силу наслідувачів, але ніхто з них не зміг порівнятися з Конан-Дойлевою майстерністю.

Конан-Дойль в цілому це зразок клясового письменника, що сумлінно виконував соціальні замовлення буржуазії своєї країни.

★ „Щорічник ксилографії“. Лондонське видавництво „Флерон“ випустило в світ „Щорічник Ксилографії“ (гравюр на дереві) на 1930 рік. Серед 20 гравюр художників різних країн вміщено роботи 4 українських художників: А. Кравченка (Кравед Нью-Йорку); А. Соловейчика (Французи в Одесі); О. Ісачова (Автопортрет); Н. Бріммера (Ілюстрації до Сорочинського ярмарку Гоголя).

★ Видача з бібліотек картин на прокат. Бібліотечна асоціація в Портленді організувала з ініціативи групи художників видачу картин на прокат, щоб виховати в громадянах художній смак. Виставка міститься у вестибюлі бібліотеки, має 35 картин. У перший тиждень було 125 вимог. Бібліотека видає картини в фланелевих футлярах. Є певні правила, як треба поводитись з картиною. Або не повертали картини в найкращому вигляді

ФРАНЦІЯ

★ Ювілейна дата Гектора Мало. В цьому році вийшло 100 років з дня народження популярного автора, романіста школи Бальзака — Гектора Мало (Hector Malot).

Кращі твори Мало — „Justice“ (Справедливість); трилогія „Victimes d'Amour“ (Жертва кохання); романи „Mère“ (Мати); „Docteur Claude“ (доктор Клод); „Amours“; повість „Sans famille“ (Без родини).

★ Новий журнал. З осені цього року в Парижі почав виходити новий журнал „Cercle et Carré“ (Коло й квадрат), орган французьких конструктивістів. На обкладинці намальовано коло й квадрат, що підкреслює зміст журналу.

★ Наслідки анкети „Nouvelles Littéraires“ про пролетарську літературу. Тижневик „Nouvelles Littéraires“ (Літературні Бісрі) публікує наслідки анкети про пролетарську літературу, переведену ним серед „найвизначніших“ французьких письменників.

До „найвизначніших“, як то й належить інтелігентсько-буржуазному органі „Nouvelles Littéraires“ ставить переважно представ-

ників крайньої правої течії сучасної французької літератури.

Проте відповіді на анкетне запитання „N. L.“ „Чи становить собою пролетарська література нову течію у французькій літературі, чи це тільки епізодичне явище, що не має глибокого коріння й будучини“, мають певний інтерес оскільки в них відображаються з незвичайною ясністю нерозуміння значеності пролетарського літературного руху. Найвідатнішою відповіддю щодо цього є відповідь естета художника фашизму Поля Морана (Paul Morand). Як пирий буржуа Моран і до літератури підходить з комерційного меркантильного погляду і будуче свою особну теорію ринку, яка полягає в тім, що Франція покинана бути виробником предметів розкошів в літературі, як і в інших ділянках.

Під розкошами Моран розуміє „не тільки зображення аристократа і багача, не тільки пристрасть Бальзака і Анатолія Франса до графій і пияченок, але особливо буржуазний егоїзм з скептичною усмішкою Монтеня, Вольтера, Ренана, в однаковій мірі, як і руйнівне духовне марнотратство Бомарше, Сада або Арагона“.

Моран відкидає пролетарську літературу в ім'я цієї витончено-буржуазної культури.

Вторити Моранові Жак Булянке (Jacques Boulenger), що вважає за ідеал мистецтва цілковитий відхід од дійсності „Можна запитати себе, чи дійсно на стільки цікаво зображення пролетарського народного оточення, як зображення оточення чужоземного. Звичайно, у фабричного люду є свої норви; та в тім норви людности Маркізьких островів не менш цікаві“. Коментарі зайві.

Письменники естети Моран, Булянке і ряд їхніх однодумців, що взяли участь в анкеті „Nouvelles Littéraires“ порівнюючи, висловлюються стримано і своє істине ставлення до пролетарської літератури криють під маскою аристократично-зиеважливого тону. Їхня відповідь бліда перед відповіддю Жана Рамо (Jean Ramaux), що пахтить відкритою класовою ненавистю: „Відома річ, народні романи — не повина. Але вихвалити низькість, оспівувати бруд, — це мода, яку мало практикували в т. зв. шляхетній художній літературі. Щож до того наскільки глибокі будуть наслідки цієї течії, то не майте сумніву, що наслідком цього буде остаточний розклад Франції“.

Це є прекрасним для тих, хто не любить Франції“.

За всіма цими відповідями корифеїв „чистого“ мистецтва, хоч і подано їх в різних тонах, все ж криється та свідомість ворожості, що якнайкраще подана в словах Франсіса Жама (Francis James): „Величезна прірва відмежовує мене від пролетарської літератури“.

★ „Рапогата“ — під таким заголовком у Парижі накладом вид.-ва Simon Kra вийшла книжка оглядів літератур.: англійської, італійської, німецької, американської, єспанської і російської.

★ Другий том „сміху“ Анрі Бергсона. Анрі Бергсон опрацював і здав до друку другий том твору „Сміх“; в цьому томі автор півніс місія присвячені фільмові.

УКРАЇНСЬКА ТЕАТРАЛЬНА СТУДІЯ В МОСКВІ

(3 листа студіїця)

Минуло два з половиною роки відтоді, як в Українськйм клубі на Тверській вулиці перший керівник студії промовляв до „відібраних“ з конкурсу про задання й настанову розпочатого діла. Перші іспити провадив В. С. Смишляев. І студія почалася...

У грудні 1928 р. були нові іспити. Провадив їх В. І. Інкікінов, художній керівник студії в той час. Із 60 чоловіка прийнято двоє дійсних і семеро умовно.

З перших часів і до сьогодні склад студії змінювався. Тепер у студії 20 учнів, а було прийнято дійсними чоловіка зі сто. — Куди вони ділись. і хто вони... Дехто, шов у театри, як от реалістичний, інші в Г. Т., Кіно, в драм-студії тощо.

В кінці лютого 1929 р. в студії зайшли ґрунтовні зміни. Інкікінов пішов у кіно, не стало Туряєва, Урса - Бейчева (зам. худ. кер.) теж залишила студію. Тримався ще один М. Г. Геворкян (рух). Тоді Товариство друзів україн-

★ Біографічний словник сучасних артистів. Нещодавно Едвард Жозеф видав І-ий том трьохтомового „Dictionnaire biographique des Artistes Contemporains“ (1910 — 1930). Том І-ий (А — Е) in — 8°, має 478 сторінок, 445 портретів, багато малюнків, фото скульптур, гравюр тощо. В словникові беруть участь видатні мистецькі критики і інші автори.

ІІ-ий том виходе в листопаді - грудні, і ІІІ-ий — в грудні ц. р.

Всі три томи коштують 600 франків (Art et Editions, 67, rue Caulaincourt, Paris XVIII).

★ Нова книга професора Рене Мартеля. Невдано вийшла нова книга проф. Рене Мартеля „Східні кордони Німеччини“ (René Martel, Agrege de l'Université. „Les frontieres orientales de l'Allemagne“. Paris, Marcel Riviere, 1930, in 8°, p. 1930). Книгу присвячено питанню східних кордонів Німеччини, точніше справі „коридору“ та Данцигу.

За одностайними голосами критики книгу написано за найкращими науковими принципами; автор безсторонньо викладає німецьку й польську тези, подає свій погляд, бо сам вистудіював ситуацію на місці в Данцигу й Шлезьку. Книга має величезну бібліографію, докладний зміст і покажчик імен.

★ Свято Івана Франка. В Парижі 18-го травня ц. р. заходами Союзу українських громадян у Франції (СУГУФ), й було ся врочисте святкування пам'яті великого каменяра України Івана Франка. Було прочитано кілька доповідей — про життя Ів. Франка, про заслуги й незрівняну працю великого каменяра, Ів. Франко і жіноче питання і ін.

Після урочистої частини свята і доповідей відбувся концерт.

Окрім Парижу відбулися святочні збори, присвячені 14-им роковинам смерті Ів. Франка, і в інших містах Франції де живуть організовані українці.

ського театру в Москві звернулося до В. С. Смишляєва (артист-режисер МХТ 2-го) з проханням дати студії дійсне театральне навчання й освіту й довести її до виробничого колективу.

Ідея утворення українського цілком нового театру — була близькою В. С. Смишляєву та його помічникові Б. М. Афоніну. Якраз перед цим вони уже утворили білоруський Державний театр. Згоду дано, і в холодній залі рибної бази на Ново - Кузнецькій в Замоскворіччі привітно й з піднесенням студіїці зустрічали т.т. Смишляєва та Афоніна. Почалась зовсім нова доба.

Смишляєв почав свою працю з фонем, — цебто звук, як комплекс лексем, акусми кінеси першого й другого роду і графемі. Майбутнє покаже, наскільки велике те досягнення що дали кінеси.

У квітні 1929 р. уже була генеральна чистка студії. Дехто залишився виявивши себе з усіх

боків. Декого одставлено, як не студійців. А решта, як щось невизначене... Для цих останніх дано термін іспиту й самовиявлення. Напередодні літнього від'їзду на Україну — знов невеличка перевірка, як попередження.

Місце для літньої праці, що вибрали т.т. Романенко і Юров, було село Стайки на Київщині, на правім високім березі Дніпра.

Після невеличкого спочинку почалась напружена робота.

В нашому розпорядженні була семирічка на три поверхи, з двома великими залами для навчання. Ми опрацювали всі речі, які нам траплялися. За літо в кожного студійця було в середньому по 6—7 етюдів з товаришами. З цих робіт деякі були вибрані для показу. На кінець літа характер етюдів цілком став інший, ніж в Москві. Це були справжні гострі воденілі, пантоміми, гротески.

В той час були проведені конкурси на прийом до студії в Чернігові, Полтаві, Одесі й дізичі в Києві. Прибуло з цих міст по 1—3 чоловіка, нас добавилось до 30... Хоч ніхто знов ще ні ж 20, бо інші самі пішли, інших звільнили. Нові були здивовані надзвичайністю роботи за керівництвом наших майстрів. І хоч їм було вказано про майбутню московську невпевненість, про безквартир'я, про зимові злидні наші, ніхто з них не злякався і майже всі героїські винесли зиму, працюючи і академічно і в громадській роботі.

Добилися деякої допомоги. Пережили найважче. Напружено і з захопленням провадили роботу, в гуртожитку, поміж ліжок. Посередині у нас стояла жовта голландська піч — режисерське місце. На весну ми змогли здати низку етюдів і невеличку академічну виставу: „Бенкет підчас чуми“. Найбільше поневірвання назвали самі викладачі. Без плати й подяки, вони збирали нас в свої житла й продовжували роботу, мов би все гаразд.

Для того, щоб максимально пристосувати й відчуті кінеми, нам треба було якоїсь невеличкої класичної речі. Таким прикладом здався нам Пушкінський „Пир во время чуми“. Українською мовою є два переклади. — Франка й Рильського. Але наше завдання було — самим зробити цей переклад. Я писав текст, а весь колектив, вкупі з В.С. Смишляевим перевіряли рядок за рядком. Ми потім показували цей „Бенкет“ в Москві. Постпредстві України. Висловлювалися, що дивує нас щось незрозуміле, а нове й серйозне в цій системі. А ще до цього виступали ми „В день Швеченківських свят“ з демонстрацією кінем в читанні поезій в Держ. Академії Худож. Наук.

На літо 1930 року ми вибрали одну з слобід на Гаврії. Але обставини склалися так, що були обрані Великі Сорочинці, старовинне село на Полтавщині, батьківщина Н.В. Гоголя.

З Москви від Головиниства нам був ультиматум: на осінь дати не менше двох вистав. І за місяць перед літнім від'їздом ми вже заклопоталися. Почали звертатись до всіх українських і російських драматургів — чи не можуть вони дати нам таку чи таку річ. Вони звідусіль відповідали коротко й просто: нема. А коли, мовляв, і буде, то очевидно не раніше

року — та й що ще скаже конкурс... Тодіми, не впадаючи в сум, вкупі з викладачами, почали перечитувати сучасних українських письменників щоб знайти актуальну тему, і на її тематиці ґрунтуючись, писати вже самим п'єсу.

Ми найшли. Це була тема — куркуль вбивають незаможника. — з оповідання Г. Косинки „Політика“. Ми спинилися на цій думці, гуртом обговорили типи, групи, мізансцени, ескізи дію, головні моменти. Потім студійцям доручено привести все це до ладу, написати діалог, щоб для літа п'єса була готова. Яка була наша спільна радість, коли В.С. Смишляев ухвалив нашу роботу. Ми свою п'єсу назвали „Політика“, але потім ця назва одпала, бо п'єса набула цілком другого й глибокого змісту класової боротьби, ніж було це в пляні оповідання Косинки. П'єса звється „Родичі“. З кожним днем вона все більше удосконалюється на живому матеріалі.

Друга річ — пантоміма. Найважча справа у нас признавася конкурс на сценарій, але де б ми могли взяти собі композитора. Нам допоміг випадок: М. Г. Геворкян хтось нарав музику Ліста „На життя й смерть Торкватто Тассо“. Ми цю музику розподілили на уривки й з напруженою зарядкою за місяць уже здавали свою роботу В.С. Смишляеву. Вона була прийнята, ухвалена, і ми почали удосконалювати її. Треба визнати величезну винахідність і колосальну напруженість роботи М. Г. Геворкяна.

Третью виставою обрано мініатюрку про Паризьку Комуну за П. Клоделем: „Месник“. Ми взяли голу тему, розділили дію на моменти, зробили за цими уривками етюди, зовсім усе перебудували і коли визначився якийсь певний хід дії, написали віршований текст. В.С. Смишляев пораяв п'ятистопний ямб, без рим. Все було зроблено, текст прийнято, і у нас тепер розроблена цікава трактовка спектаклю про Паризьку Комуну.

Крім цих робіт ми продовжували літом здавати все нові й нові етюди. Ми зовсім не мали відпочинку, бо неділями — наші офіційні дні відпочинку, ми працювали в господарстві: пололи, гармалили, молотили. Деякі раз давали концерти для сільського активу. Де було можна, брали участь і в громадській роботі й продовжували удосконалювати свої три головні роботи.

Це будуть наші перші кроки. Поки що не маємо допомоги від Головиниства РСФРР. На цю осінь ми знов без помешкання... А зима.

Але ми бадьорі й свого домагаємось. Буде театр, буде й репертуар. Напрямок нашого Московського Українського театру вже намічається: музикально-поетична драма. Ми шукаємо глибоко змістовного драматичного твору сучасності. Ми його знайдемо. Ми цього певні. І в ударнім темпі, як ми й вирости, і навічені досвідом, при допомозі наших майстрів уже змогли б дати вистави з серйозною художньою проробкою.

Молода Українська Революційна Культура досить багата, щоб на її базі створити культурний репертуар.

І. Ялівець

UKRAINICA

★ „Revue Internationale du Cinéma Educateur” (виходить у Римі; рік видання II - ий) в № 6 за липень ц. р. в розділі Informations (стор. 793 — 797) знаходимо докладну інформацію з радянської кінематографії. Як зазначено в примітці редакцією відомості подано за офіційними даними Всесоюзного Т-ва культв'язку з закордоном (ВОКС). Матеріал подано в формі зведеної інформації про кінематографію в Радянському Союзі.

Після загальної характеристики радянської кінематографії наведено відомості про роботу і продукцію Востоккіно, ВУФКУ, Межробпом, Совкіно...

В шпальті, присвячений ВУФКУ (La Voufkou) знаходимо відомості про роботу ВУФКУ, продукцію і постанови українських кінофабрик; тут же окремо згадано кінофільми — „Земля” і його постановника О. Довженка і „Кармал” — його режисера М. Лопатинського.

★ Sbornik Ceskoslovenske Spolecnosti Zemepisne (Sv. XXXIII, Sesit 5, a 5. Rocnik 1927. Praha) в розділі „Zpravy” (стор. 186) містить коротку інформацію д-ра Букури про перепис населення України 1926 р. (Dr. Bucura. — Scitani lidu na Ukrajine). В інформації згадано за українські статистичні видання в тому числі і періодику.

Деклярація другої світової конференції революційної літератури

Друга світова конференція революційної літератури, що відбувається в столиці Радянської України, засилає палкий привіт грудямм поневоленого польським імперіалізмом — Західної України й Західної Білорусі, та заявляє про свою солідарність і цілковиту підтримку у їхній боротьбі з польським фашизмом та його поплічником українським УНДО і соціально-фашизмом, та білоруським національно-демократизмом за цілковите визволення від соціального й національного гніту за приєднання до вільної республіки робітників і селян — до Радянської України і Радянської Білорусі.

Західну Україну і Західну Білорусь — знищені імперіалістичною війною, розгромлені й зруйновані проти волі робітників і трудящего селянства, шляхом затоплення в крові робітничо-селянського визвольного повстання, кинуто на сваволлю польським панам і капіталістам. Західну Україну й Західну Білорусь вогнем і мечем відрізали від живого тіла Радянської України і Радянської Білорусі.

Масовий терор проти робітників і селян, в'язниці, каземати дифензиви, колонізація українських і білоруських земель польськими військовими осадниками, безприкладне в історії людства знищення шкіл і культурних досягнень, — шлях, яким іде польський фашизм намагаючись остаточно поневолити Західну Україну і Західну Білорусь.

Доля Західної України і Західної Білорусі якнайкраще викриває всю фальшивість буржуазного пацифізму і все шахрайство заяв імперіалістичних хижаків про „визволення” націй.

Сили польського, українського і білоруського фашизму та соціально-фашизму, сили церковних мракобівів з папою на чолі і разом із світовим імперіалізмом об'єднуються, щоб задати революційний рух на Західній Україні і Західній Білорусі та щоб підготувати війну проти СРСР, зокрема, проти УСРР і БСРР, маючи на думці перетворити їх на плацдарм боротьби проти першої в світі республіки робітників і селян.

Але — їхні плани розбиваються об гранітну міць революційного руху робітників і селян Західної України й Західної Білорусі, які під керівництвом комуністичної партії Західної України, комуністичної партії Західної Білорусі й комуністичної партії Польщі, разом з революційним пролетаріатом і селянством всієї Польщі, масами повстають на боротьбу на своє остаточне соціальне й національне визволення.

Останні події на Західній Україні й Західній Білорусі, на боротьбу СРСР, на боротьбу за диктатуру пролетаріату, на боротьбу проти основ польського фашизму, а також проти його поплічника — українського фашизму — найпереконливіший доказ життєвості непереможної сили визвольних змагань західно-українських і західно-білоруських трудящих мас. Пленум палко вітає боротьбу західно-українських і західно-білоруських робітничих і селянських мас, які в умовах вияткового терору і каральних експедицій, що своєю жорстокістю перевищують терор габельної імперії царських опришків, високо підняли прапор боротьби за своє соціальне й національне визволення.

Революційний привіт борцям, закинутим у в'язниці і каземати польського фашизму!

Хай живе переможна боротьба західно-українських, західно-білоруських і польських робітників та селян!

Хай живе влада робітників і селян у Польщі; хай живе об'єднання Західної України з Україною Радянською; хай живе об'єднання Західної Білорусі з Білоруссю Радянською!

Хай живе вождь трудящих Західної України, Західної Білорусі й Польщі — КПЗУ, КПЗБ та КПП!

Хай живе штаб світової революції — Комінтерн!

Пам'яті В. Л. Львова - Рогачевського

У Москві, 30 вересня вмер Василь Львович Рогачевський.

Життя цього критика - громадця було щільно зв'язане з революційною боротьбою робітничої класи. Син полкового фельдшера (народ. 1874 р.), В. Л. Львов - Рогачевський учився в Харківському університеті і ще студентом старанно вивчав марксизм, що поширив йому кругогляд і спрямував до революційного життя.

1897 р., 4 березня Львов - Рогачевський виступав на демонстрації на Казанському майдані, за що потрапив на кілька днів у „Крести“. 1898 — 99 р. вступив він до „Союзу боротьби за визволення робітничої класи“. Оселившись з 1900 р. в Харкові, В. Л. починає активно працювати в місцевім комітеті Р. С. - Д. Р. П. а 1903 — 4 і 5 р.р. були найпалкішими в революційній його діяльності. В липневі дні третього року в Києві виступав з палкими промовами в залізничних майстернях; 1904 р. його знов заарештовують. 1905 р. в Харкові В. Л. із запалом виступав серед робітників, потім делегує його в Петербург на партійну конференцію. В Петербурзі він виступав на робітничих зборах, де його заарештовують і ув'язнюють у „предварилку“, а потім висилають на три роки за кордон.

Об'їздивши всі європейські країни, він знову повертає на батьківщину.

Діяльність Львова - Рогачевського, як критика - публіциста починається з „Одеських Новостей“, де вперше появляються його критичні статті. Поважне ставлення до літературної праці змусило у Львова - Рогачевського по в'язницях і в засланнях в Архангельському.

Вміщуючи свої окремі статті в різних журналах, Львов - Рогачевський з 1909 р. обертается на професіонала літератора і співробітника в журналі „Современный Мир“. У „Современном Мирі“ він вміщує „образи поезії символістів“, звертає увагу на нові твори: Горького, Сургучева, Гусева - Оренбургського, Буніна тощо.

За Радзиви його статті трапляються в різних журналах і на шпальтах газет: „Робочий Мир“, „Путь“, „Московский Понедельник“, „Современник“, „Город и деревня“, „Учительская газета“ тощо. Одночас В. Л. поринає в клубний роботі, читає лекції з літератури, також читає в багатьох ВИШ - ах, працює в Тахне, де організує великі виставки сучасної літератури, організує літературне Т - во „Звено“, де був беззмінним керівником його.

Написавши книгу про пролетарську літературу, В. Л. мабуть чи не перший зафіксував історичне зростання пролетарської культури і розвиток її та допоміг багатьом пролетарським письменникам набратися сил та стати на ноги.

Останніми роками він написав кілька робіт, що наближаються до типу літературознавства. Це книжка „О Тургеневе“ (Госиздат 1926 г.), „Введение в изучение литературы дореформенной России“ (Гиз. 1925 г.).

Його книжки викликали справедливі нарікання від послідовно - марксистської критики. Та В. Л. Львов - Рогачевський ледве чи й претендував на звання історика - літературознавця. Проте його різносторонні критичні роботи нарисі мають у собі великий матеріал для історії новітньої російської літератури і для заглибленого чисто - марксистського критика правитимуть за матеріал.

М. Мурашов

Спогади про І. Ю. Репіна

Умер Ілля Юхимович Репін. Живучи поблизу кордону Радянського Союзу, художник не міг уже останніми роками почути тих певних кроків пролетаріату, що прямує до перемоги соціалізму. Літній уже він був (86 років). Родився він 1844 р. 24 липня в маленькім місті на Україні Чугуєві, кол. Харківської губернії, в родині вільського поселенця. Боязливому, соромливому хлопчиків судилося бути видатним митцем, довго прожити й залишити тривкий слід у мистецтві. Останній раз його бачили в Радянській країні в Петербурзі 24 листопада 1917 р. в розпалі Великої Соціальної Революції на святі 45 - річного ювілею його мистецької діяльності. Незабаром він виїхав із Петрограду до себе в Пенати на ст. Куоккала в Фінляндії, де й жив до останку свого життя.

Репінова творча путь довга й різноманітна. Почав він її давно, ще коли чути було слово „мовчати“. Панувало кріпацтво і часто лунали удари різок. За дитинства Репін жив у бідній сім'ї і тяжких злиднях. Змалку він наповнений був спрагою до мистецтва. Ще 7 - річним хлоп'ям зі своєю сестрою Устею майстерно вирізував із паперу коників наклеював їх на шибки і дивував своїм хистом перехожих. Пізніше вступив до художньої майстерні в м. Чугуєві Івана Михайловича Бунакова, де, головню, працювали коло богомазтва. Ця праця не задовольняла молодого Репіна і він почав намагатися вискочити з глушчини і вчитися як слід. Якось вичитав у петербурзьких часописах, що академія художніх наук приймає вільних слухачів. І він поклав собі будь - що - будь добрести до Петербургу.

Отже, назбиравши трохи грошей, він виїжджає до незнаного міста.

1 - го листопада 1863 р. Репін приїхав у Петербург.

Перший притулок знайшов собі Репін у архітектора А. Д. Петрова, який познайомив його з сім'єю академіка Шевцова, де Репін зустрів маленьку доньку академікову Вірочку, що з часом стала дружиною Репіна.

У Петербурзі Рєпін почав посилено вчитися малярства. Потім познайомився він з художником Крамським і інш... У січні 1864 р. Рєпін прийнято за вільного слухача в академію, де рік він закінчив три класи від гіпсового головного до головного натурального. Він потрапив у таке оточення товаришів із академії, що імена їхні промовляють самі за себе, Г. І. Семирадський, М. М. Антокольський, П. О. Ковалевський, К. А. Савицький, А. І. Кундзі, А. Д. Кішченко тоді з академії по Росії, зокрема по Волзі, розбуркала його сили, змінила його хист, викликала нові вимоги до техніки. Він писав із дороги до своїх друзів: „Всі ми відчули якусь новину, засобом мистецтва, і в поглядах на природу“ — і далі він пише: „У чагарнику на „Лисій горі“ я вперше усвідомив закони композиції: її рельєф і перспективу“. Ця мандрівка оформила його креслені в подорожі. Він зробив близько 40 зарисів волзьких вантажників, які ожили на полотні. Нелюдське зневолення селянина поставленого врівень з тяглою худобою через створожке. Період праці коло „Барлак“ — найкращий період творчості Рєпіна. 1870 р. він дістає на академічній виставці золоту медаль і 6-річну поїздку за кордон, але клопоче, щоб 3 роки прожити в мандрівках по Росії, а 3 роки за кордоном.

Повернувшись з-за кордону, Рєпін поїхав на Україну, де багато працював. За цей період він багато намалював прекрасного і тоді ж таки намалював один із найкращих портретів поета Т. Шевченка для хати на могилі поетовий над Дніпром.

Його дуже цікавили історичні теми. Нема змоги докладно говорити про всі. Найвідоміші малюнок „Іван Грізний і його син Іван“ (в Третьяківській галерії у Москві). Цей малюнок малював він із великою внутрішньою напругою. Він писав своїм друзям: „працюю, як зачарований Часом бере страх“. Для сина Івана позував письменник Гаршин: „З'явившись цей малюнок на пересувній виставці в Петербурзі і Москві 1885 р., справив зворушливе враження. Щоб не порушувати буржуазного спокою, Победоносцев заборонив виставляти малюнок по інших містах. Знято і сховано в П. М. Третьякова десь у пивниці. Лише через настільки клопотання худ. Бюро любова за кілька років почастило добути дозвіл повісити її в картинній галерії Третьяковського музею“.

Після цього малюнок Рєпін на якийсь час перестав малювати жанрові малюнки й почав портретне малярство. У портретах, а надто чоловічих, він був сильний, жіночі ж йому не виходили. Рєпін, як ніхто вмів знаходити в живій натурі те, що сховане від багатьох. Гляньте на його портрети: Шевченка, Толстого, композитора Мусоргського, Стасова тощо. В них дано суттєвий внутрішній зміст. Але згодом Рєпін знову захоплюється коло жанрових малюнків. Він їде на Україну, старанно збирає матеріял, робить зариси для нового малюнку „Запорожці“. Цього він робить 32 етюди, з яких утворює яскраве полотнище, різноманітно відображає історично-психологічний малюнок Запорожжя.

Вважаю за потрібне розказати про свої зустрічі з живим Рєпіном. Познайомився я на „Всесвітній виставці“ в академії художніх наук. Я, митець Чахров, митець Карус - Смоленський і інші стояли перед якимось малюнком молодого митця (не пам'ятаю прізвища) і голосно висловлювали свої думки за її вартість. Були думки за і проти. Непомітно підійшов Рєпін, що очевидно чує наші розмови і тихенько, з дитячою наївною всмішкою промовив: „Я пристаю до меншості, правдарт того, щоб за неї говорити добре“. Суперечки вгамувалися, почали слухати видатного маляра. Так ми з ним обійшли всі великі залі виставки і разом виійшли. Він нас запросив до себе. Тоді він жив у Фінляндії і в нього збиралися середами на вегетеріанські обіди: митці, письменники й інші діячі мистецтва. Я не наважувався поїхати до нього, але друга зустріч наша в письме. Ясинського здружила мене з ним і я почав часто бувати в нього. Прийомного дня важко бував урвати хвилину на розмову. Яюсь, прощаючися з ним, він одвів мені в бік і сказав: „Приїжджай краще сам і не в середу, а якогось іншого дня“. Я подякував і не гаючись запитав листівно, коли можу приїхати, щоб не заважати працювати. З його доручення подзвонили телефоном і призначеного дня я поїхав до нього. На вокзалі зустрів мене старий, посадив у чухонську білку і повів до себе в тихий закуток соснового бору. Дорогою розпитував про Пітер, життя в літературній колах, а потім спитав: „Ти, здається, теж малюєш. Замість відповіді, я зашарівся, а потім тихенько відповів: „Учився, трохи малював, а тепер не доводиться“.

— А я сьогодні змусу тебе малювати, — всміхаючись промовив він. Мене взяло вогнем. Весело по-дитячому засміявся й промовив: — Не бійся, ми вдвох щонебудь і гарненьке намалюємо.

По сіданні він повів до себе в майстерню показувати останні роботи, а потім узяв шматок білої текстури, поставив на мольберт і подав мені вугілля.

— Ось бачиш крізь вікно частину саду, візьми й накидай.

Мені затремтіли жижки і в очах потемніло.

— Ну, починай з крайнього кущика.

Довелося починати. У моїй свідомості було одно, — найшвидше зробити первісні контури на цьому шматку. Я так і зробив. Він узяв у мене вугілля і трьома рисками оживив пейзаж.

— Я лише трішечки поправлю — зауважив він.

Оце „трішечки“ змусило дерева жити. Взяв політру, пензлики й промовив: „Вдягнімо дерева“.

І справді, за кілька хвилин вдягнув, — не тільки вдягнув, а й оживив їх. З кожним мазком пензлика оживали кущі, жовтів пісок, доріжки.

Бібліографія

Е. Ф. Гірчак. — „На два фронти в боротьбі з націоналізмом“, ГИЗ, РСФСР, 1930 г., тираж 5 тис., цена 2 рубля.

Успішний соціалістичний наступ на всіх фронтах соціалістичного будівництва, посилений наступ на капіталістичні елементи, ліквідація глитайні, як класи на базі суцільної колективізації — загострюють класову боротьбу. Ця класова боротьба, прагнення раніш панівних клас реставрувати буржуазний лад, не може не відбитись на питанні національному.

„Загальна атмосфера загострення класової боротьби не може не спричинити певного загострення національного тертя, що відбивається в партії“. (Сталін — Політзвіт ЦК XVI з'їзду ВКП(б)).

Ворожі сили яскраво виявляють прагнення до реставрації під націоналістичними прапорами і в лавах партії, де вони знаходять своїх агентів. Султан - галівшина в Татарії, національ - демократизм у Білорусі, касимівщина в Узбекистані, хвильовизм, шумський, волобувшина на Україні — от ті шляхи, що ними намагаються йти ворожі сили. Доки в СРСР існують класи, щебо доки є непман, глитай, буржуазно - націоналістична інтелігенція, доти будуть соціальні коріння для націоналістичних ухилів і в партії. Тому то пильність усієї партії, нещадна боротьба проти всіляких національних ухилів так місцевих, як і великодержавних, що є за головну небезпеку на даному етапі і що живлять місцевий шовінізм, є актуальнішим завданням.

Тов. Гірчак у своїй книжці висвітлює боротьбу проти націоналістичних ухилів у КП(б)У. Відомо, що ще V Конгрес Комінтерну відзначив, що „українське питання є одно з найважливіших національних питань, середньої Європи“, і тому то дослідження та вивчення націоналістичних ухилів, які були у КП(б)У, вивчення тактики й досвіду КП(б)У у боротьбі проти ухилів має величезне значення для всіх республік Радянського Союзу.

Особливого значення це набуває тепер, після XVI з'їзду, коли партія ще раз підкреслила потребу рішучо боротись проти націоналістичних ухилів.

Тов. Сталін на XVI партз'їзді так говорив про небезпеку націоналістичних ухилів в нашій партії:

„Суть ухилу до великоросійського шовінізму, — є у прагненні обминати національні різниці мови, культури, побуту; у прагненні підрвати принцип національного рівноправства і розвінчати політику партії щодо націоналізації апарату, націоналізації преси, школи та інших державних і громадських організацій“.

„Ухил до місцевого націоналізму відбиває незадоволення клас, які відживають, раніш пригноблених націй, з режиму диктатури пролетаріату, їхнє прагнення відокремитись у свою національну державу і встановити там своє класове панування. Небезпека цього ухилу є в тім, що він культивує буржуазний націоналізм, послаблює єдність трудящих народів СРСР і грає на руку інтервенцістам“.

Т. Гірчак у рецензованій книжці подає такі думки, щодо означення суті націоналістичних ухилів. „Великодержавницький руський націоналістичний ухил в сучасних умовах являє для нас головну небезпеку (підкр. — Я. А.). Цей ухил, як і правий ухил, послаблює партію у боротьбі з класовими ворогами, провадить до розриву зв'язку партії з трудящими масами, колишніх пригноблених національностей, ховає в собі небезпеку розриву робітників та селян, посилює український (грузинський, білоруський, єврейський і т. д.) націоналізм, зміцнює ідеологію націоналістичної, великодержавної буржуазії, підриває довіру й колишніх пригноблених народів до пролетаріату колишньої великодержавної панівної нації. Перебороти цей ухил та боротись проти нього є завдання нашої політики“, (ст. 15).

„Загроза ухилу в бік українського шовінізму є в тім, що він знесилоє партію у боротьбі проти української націоналістичної ідеології, зміцнює куркульство, розпалює національну ворожнечу та боротьбу, активізує світовий імперіалізм у його боротьбі проти УСРР“ (Підкр. Я. М.) (стор. 17).

Отже основною небезпекою на даному етапі є великодержавницький шовінізм, бо він — „під прапором інтернаціоналізму приховує прагнення відкинути клас панівної раніш великоросійської нації повернути собі втрачені привілеї“. (Резолюція XVI з'їзду на звіт ЦК ВКП(б)).

Цілком правильно о, визначивши небезпеку націоналістичного шовінізму, тов. Гірчак і починає свою книжку саме розділом: „Великодержавно - руський націоналістичний ухил“. В цьому розділі критикується теорія боротьби двох культур із „ставкою на руську культуру, що її автором на

Україну у свій час був Д. З. Лебідь, який в 1923 році писав: „Ми знаємо теоретично, що боротьба двох культур немимуча. У нас на Україні через історичні обставини культура міста це — руська культура, культура села — українська“¹⁾.

Належним чином скритикувавши цю лебедівську теорію, соціальні коріння якої криються глибоко у класових інтересах руської й української буржуазії, автор далі подає черпну критику ваганнявської теорії боротьби двох культур. В теорії Ваганяна виликкодержавницький шовінізм подається у замаскованому вигляді, ідеологію класового ворога обволікається комуністичними фразами. Не розуміючи пролетарського змісту національної культури за умов диктатури пролетаріату, Ваганя у своїй книжці „О національної культури“ стверджує, що „нині вже боротьба за комунізм увійшла “ таку стадію, коли національна культура править для нас за якнайбільше гальмо. Боротьба за комунізм немислима без якнайрішучішої боротьби проти національної культури“²⁾.

Ваганявська концепція об'єктивно є контр-революційна; вона ревізує лєнінізм, політику партії у нацпідтанні, лє воду на націоналістичний млин і сіє невіру в лавах пролетаріату щодо культурних і національних завдань. Крім цього Ваганя допустився цілковитої неписьменності й некомпетентності в справі так розвитку української культури („українську національну культуру створювалось у закордонній Україні“), як і цілковитої необізнаності із суттю націоналістичних ухилив в КП(б)У, зокрема хвиліовизму („думки Хвильового — це думки, що відбивають настрої певної української „супільної групи“, або такі анекдотичні твердження: „Хвильовий надрукував у „Вістях“ українських статтю „Культура й Побут““³⁾.

У свій час досить виразно проти національної політики КП(б)У виступав троцькісько-зинов'ївський блок. Зинов'єв, на засіданні ЦКК 24-го червня 1927 року, обвинувачував КП(б)У у проведенні безпринципової нацполітики, в тому, що вона КП(б)У, не бореться проти шовінізму, у проведенні від КП(б)У такої українзації, що допомагає петлюрівщині і т. ін. От ці обвинувачення великодержавницького толку в Зинов'єва були не випадкові. Ще на V всеукраїнській конференції він зводив завдання КП(б)У у нацполітиці всього на всього лише до того, щоб „не мешати мужику говорити на українськом язикє“. Бо все рівно, „кінець — кінець, через низку років пере- може та мова, яка має більше коріннів, яка життєвіша, культурніша“. Так говорив Зинов'єв.

Закладаючи партії вищенаведені обвинувачення, проповідуючи немимучість перемоги культурнішої мови, троцькісько-зинов'ївський блок теж стає на шлях боротьби двох культур.

Теорію Лебедя про боротьбу двох культур на український лад у свій час переробив Хвильовий, подавши її в такій концепції: „Соціальні процеси, викликані непою, логічно провадять до конфлікту двох культур“. От чому він закликав партію взяти гасло боротьби двох культур у буржуазії й передати його в руки партії, вважаючи, що цим „ми прискоримо серед української супільності цілковитий ідеологічний відрив на наш бік“.

Зміщуючи умови та шляхи розвитку національних культур, в тому числі й української до Жовтня в капіталістичній Росії й в капіталістичних країнах взагалі, та після Жовтня в СРСР, Хвильовий не бачив істотної різниці цих шляхів. В той час, коли, скажімо, наприклад, чеська культура в умовах буржуазної Австро-Угорщини, або українська в умовах царської Росії, пробивали собі шляхи до розвитку боротьбою проти культури панівної нації, то в умовах пролетарської диктатури шлях до розвитку національних культур лежить через пролетарське співробітництво цих культур.

Сам Хвильовий, як відомо, визнав хибність своєї теорії.

„Агітуючи партію стати у боротьбі двох культур на сторону культури української, я тим самим втягував партію в невідгідну й ганебну умову з українським націоналізмом“⁴⁾.

Партія засудила теорію боротьби двох культур.

У свій час дехто намагався обвинуватити КП(б)У в тому, що вона скоюється в бік українського націоналізму із своєю політикою щодо проведення українзації. З „виправленням“ цих „помилкок“ КП(б)У у нацпідтанні виступив був Ларін. Ларін вважав, що українцізація потрібна для робітників лише для того, щоб „бути спроможніми зв'язуватись із селянином, з українськими державними органами, з частиною робітників, які говорять українською мовою“. Таке спрощене розуміння значення та ролі українцізації виявляє, що Ларін зовсім не розумів справжньої ролі українцізації, як могутнього знаряддя щодо лєнінського розв'язання нацпідтання на Україні не розумів, що „українцізація — могутня зброя соціалістичного будівництва радянської української культури, зброя культурної революції на Україні, що національна політика й українцізація... продиктована інтересами панівного в нашій країні пролетаріату, інтересами будівництва соціалізму, умовами боротьби з класовим ворогом, що під українцізацією ми розуміємо — в першу чергу, втягнення пролетаріату до справи будівництва соціалізму та соціалістичної культури на Україні, забезпечення за пролетаріатом ролі гегемона у процесі національно-культурного будівництва“.

В книжці наведено низку цифрових даних; з них видно, що КП(б)У поряд із проведенням українцізації, не затіняє ролі щодо культурного розвитку нацменшостей на Україні рідною мовою через організацію національних районів, шкіл, різних культурних закладів.

¹⁾ Цитовано з рецензованої книжки т. Гірчака, стор. 20.

²⁾ Цитовано з рецензованої книжки, стор. 22.

³⁾ „Культура й Побут“ — додаток до „Вістей“.

⁴⁾ З листа Хвильового до редакції газети „Комуніст“ 22/II — 28 р.

Крім наскоків на КП(б)У великодержавного толку були також наскоки і обвинувачення партії від націоналістичних ухилів, що відомі під назвою хвилювизму, шумськizmu, який поділяв всі основні твердження хвилювизму, боронив їх і, таким чином, був їхнім ідеологом, і волобушвином; це була економічна платформа українського націоналізму.

В чому ж основні тези хвилювизму? 1) Боротьба двох культур в українській модифікації. 2) Ставка на буржуазну (психологічну) Європу. 3) Орієнтація українського літературного процесу на неокласиків (Зеров, Могилянський), які вважають за свою літературну платформу провадження далі форм та метод грецького й римського мистецтва, які не визнають радянської дійсності, які заявляють, наприклад, що у Блакитному „громадський діяч і партієць - редактор заморозив і вбив ніжного лірика“. (Зеров). 4) Невір'я в сили і здатність пролетаріату керувати національно - культурним будівництвом, а звідси ставка на урбанізовану інтелігенцію, як вирішальний чинник у національно - культурному будівництві України. 5) Історична роль української нації в майбутньому азіатському ренесансі. 6) Троцькізм щодо оцінки нашої революції. 7) Переростання хвилювизму, як націоналістичного ухилу, в бік фашизму.

В чому були основні тези шумськizmu? В обороні й підтримці всіх основних засад хвилювизму з окремими нюансами, що сходять до таких тверджень: 1) Партія живе російською культурою, стоїть осторонь і не бере активної творчої участі в розвитку української культури, зокрема літератури. 2) В партії панує російський комуніст, а український відчуває себе пасинком у партії. 3) Пролетарська література не відчуває ґрунту під ногами. 4) Нетолерантне ставлення російської культури до культури української. 5) Пролетаріат не бере участі в українському культурному процесі. 6) Цілковите невір'я в сили партії, в сили пролетаріату опанувати український культурно - національний рух, стати на чолі цього руху і повести його соціалістичним річизмом.

В чому полягали основні тези волобушвини? 1) Протиставлення радянської України, України — колонії Російської Імперії (стан колоніальної України краший за стан України радянської). 2) Жовтнева Революція не здійснила гасел національного визволення пригнічених націй і, насамперед, України. 3) Обґрунтування потреби виходу України з СРСР. 4) Обґрунтування боротьби двох економік — української та російської. 5) Обвинувачення ВКП(б)У та КП(б)У у великодержавницькому ухилі.

Не треба докладати особливих зусиль, щоб зрозуміти загальну спорідненість усіх цих трьох націоналістичних ухилів — хвилювизму, волобушвини і шумськizmu. Ясно, основне, що так Шумський, Волобуєв, Хвилювий, як і їхні наслідувачі, минули й сучасні, говорили й говорять мовою недовбої, не знищеної до кінця князя непоманів, куркулів, і саме через це партія повинна була напрямувати цілком рішучо, по — більшовицькому, свої удари проти цих ухилів.

Те, що говорили й писали на радянській Україні Шумський, Хвилювий, Волобуєв, повторювали й переспівували у різних варіаціях на свій лад українські фашисти, так за кордоном як і на радянській Україні.

Ніхто інший, як фашист Донцов, співав дитирамби Хвилювому. До хвилювистської концепції, що у своєму контр - революційному творі „Вальдшнепи“ устами головного героя цього твору, Карамазова проповідував фашистське переродження України, який (Карамазов) так „ненавидить своїх сучасників“, в якому „з божевільною силою“ говорила воля до перемоги (?) — Донцов додавав, що радянська суспільність, робітники й селяни, трудяща інтелігенція — цей могутній колектив на фронті соціалістичного будівництва, є ніщо інше, як „обмежені сучасники“ (Карамазов у Хвилювого ненавидить своїх сучасників), „халуї“, „боягузи“, „безвольні люди“ і т. інш.

І недивно, після цього, що темперамент фашизму збуджує у Хвилювого симпатії, що мужня одностійність фашизму для нього ближча за рідну, „неорганізовану психіку“.

Тодішнього Хвилювого, звичайно, не дивує й не лякає, коли його погляди спадуться з прагненнями навіть фашистів. Пізніш, як відомо сам Хвилювий, у своїй статті „В якому відношенні до „хвилювизму“ „всі ті“ (в „Комуністі“ за 28/VI — 28р.) писав, що „хвилювизм“ — це є теорія боротьби проти КП(б)У, що (теорія) створена під натиском ідеології українського божевільного фашизму, під натиском тієї урбанізованої української буржуазії, яка мріє створити з України велику імперіалістичну державу“ — от де соціальне коріння хвилювизму.

Шумськizm виник під натиском дрібної буржуазії, і через це він не дав нічого більш - менш оригінального, нового, як це і властиво дрібній буржуазії, що неспроможна творити свій „власний“ світогляд. Така, приблизно, концепція Хвилювого щодо означення соціальних коренів шумськizmu. Він не одмовився від неї і до цього часу. Але такому тлумаченню соціального коріння шумськizmu треба категорично заперечити, що й робить уреченований книжці тов. Гірчак, кажучи, що Шумський не зміг дати щось більш - менш оригінальне не тому, що його соціальне коріння розрізняється від соціального коріння хвилювизму, а тому, що платформа, яку дав Хвилювий, задовольняла і Шумського, і Василькова та Турянського й ундо - фашистське „Діло“, Донцова і т. інш.

Шумськizm не лише повторював хвилювизм, а й доповнював окремі прогалини в ідеологічній платформі хвилювизму, поділяючи всі основні твердження хвилювизму.

Хвилювий твердив, що „соціальні процеси, викликані непою, логічно провадять до конфлікту двох культур“, а Шумський своїми баталачками про „нетолерантне ставлення російської культури до культури української“ теж фактично протиставляв одну культуру другій, і, таким чином, безперечно, мусив дійти висновку про неминучу боротьбу двох культур.

Шумський, говорячи про „нетолерантність“, не бачив керівництва партії культурним процесом, не розумів діалектичного поєднання, що в умовах пролетарської диктатури виявляється у дружній співробітничстві пролетарських культур різних національностей — російської, української, білоруської і т. ін.

Економічна платформа націоналістичних ухилів, що про неї говорилося вище, в інтерпретації Волобуєва остаточно розшифрувала той напрямок, ті шляхи, якими прямував український націоналізм. Обвинувачуючи партію у великодержавницькому шовінізмі, обвинувачуючи її (партію) в колонізаторському ставленні до України, заявляючи, що партія роз'язала національне питання лише щодо відсталих країн колишніх азіатських колоній, Волобуєв, з цифрами в руках, з'являючись радянською республікою.

За Волобуєвим, посиляючись на його цифри та на цифри В. Доброгаєва, що з них Волобуєв користувався, фашисти по той бік кордону також твердять, що „УСРР — звичайнісінька колонія Москви, яку вона якнайбрутальніше експлуатує“.

Розвиваючи далі свою концепцію, Волобуєв доходив до найвищих вершин шовінізму, пропонуючи „встановити відповідну всеукраїнську систему регулювання припливу робітничої сили, з тим, щоб стежити за пропорційним розподілом місць на українських заводах між УСРР та РСФРР“.

З цього найяскравіше видно, що одну стежку з українськими фашистами торував і Волобуєв. У рецензованій книжці критика націоналістичних ухилів — хвилювізму, шумськизму і волобуєвщини — найшла достатнє місце і).

Націоналістичні збочення в КП(б)У, що виявились, як хвилювізм, шумськизм та волобуєвщина, найшли собі сприяльний ґрунт в лавах комуністичної партії Західної України. Група Василькова й Туряньського капітулювала перед ундо - фашизмом, а далі одверто стала на позиції зради інтересів партії.

Зовсім не випадково, що апологетами націоналістичних ухилів в КП(б)У були не лише ворожі нам сили поза партією, кого ці ухили репрезентували, а оборонцями шумськизму, хвилювізму і т. ін. був також і зinov'ївсько - троцькіський блок що борювався проти генеральної лінії партії. Ніхто інший, як Зinov'їв, як Зinov'їв, намагався поширити свій блок коштам не лише уламків колишніх блоків та угруповань в партії (робітнича опозиція, демократичний централізм і т. ін.), а також коштам ухильників від лєнінської лінії в національному питанні (грузинські ухильники, шумськисти, хвилювісти, група Василькова - Туряньського в КПЗУ і т. ін.), бо у боротьбі проти партії всі заходи вважаються за добрі.

В окремому розділі книжки висвітлюється питання проправий ухил та національне питання. Відомо, що за часів, коли партія сигналізувала про правий ухил, як головну небезпеку на даному етапі, націоналістичні елементи в нашій партії, під натиском класового ворога, намагались по своєму тлумачити прояви правого ухилу в питаннях націоналістики.

Відомо, що партія завжди підкреслювала те, що основною небезпекою є великодержавницький шовінізм. Це досить чітко, як ми вказували спочатку, відзначив і останній XVI партз'їзд. Великодержавницький шовінізм сприяє розвитку місцевого шовінізму, він гальмує справу лєнінського розв'язання національного питання. Не зважаючи на чіткі партійні настановлення щодо оцінки великодержавницького шовінізму, як головної небезпеки на даному етапі, трапляються окремі випадки, коли під прикриттям „лівих“ фраз дехто намагався ревізувати постанови партії щодо оцінки великодержавницького шовінізму, використовуючи з цього приводу гасло про боротьбу партії проти правого ухилу та примиренства до нього. Справу подається в такій концепції: через те, що головна небезпека є правий ухил, а великодержавницький шовінізм, мовляв, це „лівий“, бо приховується за „лівими“ фразами про те, що нація і нацкультура є мимуне та віджите, то виходить, що він тепер менш небезпечний, ніж місцевий націоналізм, а місцевий націоналізм є правий, бо він твердить, що нація і національна культура є, навпаки, остання і найвища істина. Така немудра концепція деяких „марксистів“. З такими твердженнями виступав був тов. Іонов в газеті „Зоря Востока“, тов. Рохлін в УІМЛ і тов. Дінаштейн в Ком-академії, коли говорив, що лише місцевий націоналізм (грузинський, білоруський, український і т. ін.) є правий ухил, ні слова не промовивши про шовінізм великодержавницький.

Можна почути тлумачення й іншого порядку, що, по суті, є такі самі небезпечні і шкідливі, як і вищенаведені. Мова йде про залицювання небезпеки місцевого націоналізму, як це зробив тов. Миколєнко у статті „Нашпитання і наукові робітники Києва“, де він казав, що всю увагу треба скупити до боротьби проти великодержавницького шовінізму, а місцевий (український) шовінізм не такий страшний „з ним боротися легше, бо він під боком“.

Відомо, що партія рішучо засудила таку лінію, таке тлумачення про те, що якийсь із націоналістичних ухилів є правий, а якийсь „лівий“. Обидва вони є небезпечні, обидва потребують найпильнішої уваги щодо боротьби проти них.

„Обидва шовінізми—каже тов. Косіор,— і український, і великодержавний, мають правий характер. Обидва ведуть партію на шлях пустопок ворожим елементам. Обидва йдуть у розріз з лінією партії, жаден з них що до цього не має „переваг“. Проти обох ми повинні нещадно боритись“ 2).

1) Як відомо, Волобуєв зрікся своїх поглядів так само, як це зробив і т. Шумський.

2) З промови т. Косіора на XIV Київській окрпартконференції („Комуніст“ за 811—1929 р.).

Тов. Іонов, а також і Діманштейн, підпадаючи під вплив Ваганяна, фактично уявляють справу так, що, мовляв, національні культури різних народів СРСР відрізняються одна від одної не лише формою, а і змістом, забуваючи, що „інтернаціональна культура не безнаціональна“ (Ленін). На їхню думку процес розвитку та зближення цих культур має йти в майбутньому шляхом встановлення єдиного інтернаціонального змісту. Іонов, наприклад, каже, що національна культура лише „повинна переростати і перетворюватися на культуру інтернаціональну“ що нині, за диктатури пролетаріату, „нації та нацкультури заподіюється смертельного удару“. Виходить, за Іоновим, що нині національна культура за умов диктатури пролетаріату ще не інтернаціональна.

А тов. Діманштейн доповнює Іонова, коли каже, що „національна культура мусить мати значно більше часу для того, щоб стати інтернаціональною“. Отже, як бачимо, ні Іонов, ні Діманштейн не розуміють основної суті, діалектичного поєднання про „національну культуру формою, а пролетарську змістом“, не розуміють невід'ємності цих двох чинників в умовах пролетарської диктатури.

Тов. Гірчак цілком розбиває концепцію Іонова і діманштейна, зазначаючи, що „зближення буде йти в майбутньому по лінії зближення та встановлення єдиної культури і формою, бо пролетарський змістом ми створюємо вже тепер“.. (ст. 153).

У рецензованій книжці треба окремо зупинитись на критиці статті тов. Перчика. Тов. Перчик в № 13 „Більшовика України“ за 1929 рік вмістив був статтю під назвою „Ухили в партії та нацпитанні“; в цій статті автор намагався „логічно продовжити“, доповнити Леніна у нацпитанні. Це логічне „доповнення“ Перчик почав з означення поняття ухилів у партії; і, врешті, не давши такого означення, „довів“, наслідком чого є ухили. За Перчиком виходить, що існують послідовно - закономірні, обумовлені ухили. Таке доповнення ленінізму, таке „ленінське“ трактування ухилів, як чогось закономірного, послідовного, цілком суперечить ленінському розумінню ухилів у партії. Бо в ухилах ми не маємо „нічого, що остаточно би виформувалося, нічого цілком і безперечно визначеного, а лише початок такого політичного напрямку, що не може залишитись без оцінки“.. (Ленін)¹⁾.

„Ухил є ухил, ухил є щось, що не оформилось“.. (Сталін)²⁾.

Отже, з цього видно, що партія ніколи по Перчиковському не означувала ухилів, як щось послідовне, закономірне.

З опортуністичною критикою помилок Розі Люксембург у нацпитанні виступив був Перчик у своїй статті. Він намагався довести, що Роза Люксембург, Пятаков, Бухарін посідали лівішу од Леніна позицію у нацпитанні. Відомо, що Ленін жорстко критикував „ліві“ погляди і Розі Люксембург і Пятакова, і Бухаріна, які шкодили пролетарській революції. Ці погляди були соціаль - демократичного ґатунку. У рецензованій книжці подастись чимало документів, що наочно демонструють „ліву“ позицію Пятакова, Розі Люксембург та інших. Багато уривків із статтів і промов Пятакова в 1917 році, коли він критикував ленінську позицію у нацпитанні, критика Ленінова поглядів Розі Люксембург проливають ясний світ на справжній стан речей і доцентру розбивають неправильне трактування Перчикове історичних фактів.

Не обійшлося у Перчика і без „доповнення“ ленінізму в питанні щодо розподілу націоналістичних ухилів на „ліві“ та „праві“. В нього, як і в Іонова, Діманштейна та інших, виходить, що „у комуністів великодержавної нації так правий ухил, як і „лівий“ „є, одночасно, великодержавним ухилом у нацпитанні; у комуністів пригнічених націй правий ухил є місцевий, націоналістичний ухил в той час, як „лівий“ ухил є великодержавний“³⁾.

Правильно зазначає тов. Гірчак, що така концепція Перчикова „в умовах УСРР і в умовах інших нацреспублік (Я. М.) допомагає реабілітувати великодержавний шовінізм“ (стор. 172). Бо раз він „лівий“, значить менш небезпечний на даному етапі. Перчик забуває, що „в певних конкретних політичних обставинах націоналістичні ухили можуть прикриватись тріскачними ультрареволюційними, пустозвонними фразами, задишаючись завжди, по суті своїй, опортуністичними, дрібно - буржуазними ухилами“.. (Стор. 175 рецен. книжки).

В усій книжці червоною ниткою прослідковується одна думка: автор ставить одно завдання: рішучо боротись проти всіхляких ухилів од ленінської лінії у нацпитанні, рішучо боротись проти того, щоб ревізували та доповнювали ленінізм Перчик, чи ще хтось інший.

Щоб усвідомити справжню суть ленінізму у нацпитанні, щоб усвідомити, як партія боролась і як надалі боротиметься проти всіхляких збочень від генеральної лінії у нацпитанні, книжка тов. Гірчака буде добрим допоміжником.

Нині по вишак України вводиться, як окрему наукову дисципліну — нацпитання, тому то було б корисно, якби ДВУ подбало про видання цієї книжки українською мовою. Вона може бути допоміжником і для студентства у вивченні нацпитання.

В книжці висвітлюється і критикується націоналістичні збочення в КП(б)У; проте книжка має інтерес не лише для України, а і для інших республік, бо дає змогу читачеві обізнатися з багатим досвідом КП(б)У у боротьбі за ленінізм у нацпитанні.

Додатком до книжки подано партійні матеріали й документи, що ознайомлюють читача з багатьма постановами ЦК КП(б)У та Комінтерну щодо проведення й розв'язання нацпитання на Україні і т. ін., і це збільшує інтерес і цінність книжки.

¹⁾ Цитовано з рецензованої книжки стор. 162.

²⁾ Теж стор. 162.

³⁾ Цитовано з рецензованої книжки стор. 169.

За одно відзначимо і окремі недоліки, що їх треба зачислити, очевидно за рахунок переладу (книжка перекладена з української мови) та друкарського недогляду.

Так, на стор. 33 в розділі „Троцькістський бльок і напінання“ говориться: „В соціально-політичному відношенні Хвильовий відбивав і виявляв натиск українського куркуля, інтелігента, неспмана на пролетарську диктатуру. Хвильовий ішов у бльоці з цими соціальними елементами, що їх породила непа“. Поперше тут не вказано, натиск я к о г о інтелігента відбивав хвильовизм, всю інтелігенцію українську підводиться під одну рубрику. Подруге, з поданого контексту виходить, що і куркуль, і інтелігент породжені непою, а до того, буцім би то, їх не існувало. Це звичайно, недогляд, що його в наступному виданні треба виправити.

На стор. 92, де згадується про організацію українських селянських письменників „Плуг“, у виносці пояснюється, що „Плуг“— організація українських революційних селянських мешканців (?), на чолі якої стоїть український письменник Сергій Пилипенко. Несвідомий читач задумається над цим парадоксом. Замість „писатели“ поставлено слово „жители“. Зміст курйозний. Це звичайно, неуважність того ж самого друкарського порядку, як і інша, що її бачимо на стор. 123 і аж до 143 (увесь розділ), Заголовок IV розділу у книжці зветься „Націоналізм і розлам комуністичної партії Західньої України“, а нагорі, на кожній сторінці надруковано: „Націоналізм і розлам комуністичних партій Західньої Європи“. Знову парадокс. Отже всі ці помилки треба в наступних виданнях книжки виправити, щоб вони не відбивались негативною хоча і незначною, плямою, на загальному тлі цінної і корисної книжки.

Я. Майстренко

„Литературная Энциклопедия“ та українська література.

(Порядком дружньої самокритики).

Радянська громадськість посядає тепер надзвичайно цінний добуток літературної праці „Литературную Энциклопедию“, що її видає Комуністична Академія. Неперпляче радянські читачі маси й діячі літературного фронту очікують нового тому названого видання. Нині вийшло 4 томи.

Кількість матеріалу вже дає змогу певніше висловлювати думки про метод праці, обсяг охоплення, про досконалість та окремі хиби цього фундаментального видання. Та в цій замітці обмежимося лише „україною“ й то — визнаючи лише ті хиби, що в цьому „відділі“ знаходимо.

Ще в кінці 1927 року видавництво Комуністичної Академії випустило невеличкий „Прспект“ цієї „Литературной Энциклопедии“, в якому „Энциклопедия“ обіймала статі 1) „Энциклопедия истории мировой литературы, где впервые будут полно представлены литературы нацменшинств народов СССР“, ...

2) „Энциклопедия современной советской литературы“...

Ціком розуміло, що „Энциклопедия“ мусила таким чином в достатній мірі репрезентувати українську літературу, як сучасну, так і минулу (що не втратила свого історичного значіння). Погляньмо, як охоплено тут факти української літератури.

Перегорнім чотири томи „Энциклопедии“ й пореєструймо авторів статей та заміток,— може, це дасть ключ для розв'язання загадки. Найбільше статей (10) дав Кость Буревій (коли прирахувати ті, що позначені також ініціалами К. Б.), далі йде М. Чирков — п'ять статей (коли додати позначені ініціалами М. Ч.), з харківських учених подали робітники Інституту Т. Шевченка О. Білецький—2 статті, В. Коряк—1, С. Пилипенко—1, В. Бойко—1, І. Айзеншток—1, Петренко—1, 2 статті належать М. Степнякові, по одній підписали В. Василенко, Майфет та якийсь М. Пригонов та ще 3 носять криптоніми. І. А. М. та С. Отже, і даний коротенький каталог прізвищ не впливає нас у тому, щоб тон завдавали такі авторитетні харківські інституції, як Інститут Марксизму та Ленінізму чи Інститут Шевченка.

Переглянувши матеріал український, ми зареєстрували заміток і статей із доповідної літератури — 26, а з післяжовтневої — 29. В першій томі таких заміток 9, при чому всі вони чомусь попали лише до „справочного“ відділу й обмежуються короткими вказівками. Сюди увійшли прізвища: А н и щ е н к о, Антоненко-Давидович, Атаманюк, Бабюк (Ірчан), Є. Барвінок, Бобинський, Бордуляк, Боровиковський. Неможна визнати ці коротенькі замітки за бездоганні. З Антоненко-Давидовичем неприпустимий для солідного видання ляпис: його подано два рази у першому томі (Антоненко-Давидович) коротеньку лише й застарілу з бібліографічного боку довідку, а в тому другому (Давидович-Антоненко) докладний огляд основних рис творчості й тематики та поповнену бібліографію. Той самий випадок із Бабюком (Ірчаном), про якого в першій томі маленька замітка, а в 4-м томі ціла стаття Майфета, який чомусь не зазначає відомого драматичного твору „Родина щіткарів“. Щодо Ганни Барвінок, то не зіставлено її поруч з другою жінкою-письменником Марком Вовчком і не сказано, що вона є дружиною П. Куліша. Про Бобинського 4 рядки, в той час як тепер він є один з видатніших представників молодого західно-української пролетарської літератури. Левков і Боровиковський, слід було присвятити більше уваги, притягнувши нові дані дослідження початків української харківської романтики, як першому інтересному й талановитому новаторові в українському літературному процесі.

В другому томі українських статей 18: Вагилевич, Вапліте, Васильченко, Ведмицький, Винищенко, Вірші, Влизько, Воробкевич, Вороний, Вражливий, Вишня, Вусип, Гарт, Глібов, Головко, Горленко, Гробоцький Павло, Гребінка, Гренджа-Донський. У статті про Вагилевича з неточність хронологічна: „Вместе с В. Шашкевичем и Як. Гловацким выступил в Галиции в 40-х годах прошлого столетия” (треба — в 30-х роках. В. Г.); крім того в бібліографії не зазначено видання Львівської „Просвіти” — „Руська письменність”, IV, I, де поруч з творами Шашкевича та Головацького в додатку твори Вагилевича та Падури.

У статті про Вагилевича недолатки це слово російською мовою переказано неточно „Свободная Ассоциация пролет. писат.”. В замітці про Гребінку, згадуючи його переклад Пушкінової „Полтави”, слід було додати, що її виконано бурлескною манерою.

В 3-му томі статтів, що нас цікавлять, — 18: а саме: Григорук, Грінченко, Гриневичева, М. Грушевський, Гулак - Артемовський, Д. видович - Антоенко (вдруге), Десняк (В. Василенко), Дніпрова Чайка, Дніпровський, Довгалевський, Доленто, Доманицький, Донцов, Дорошкевич, Досвітний, Драгоманов, Драма вертепна, Думи. Залишаючи без зауваження здебільшого сумлінно в цьому томі виконані статті, відмічаємо такі помилки й хиби: в замітці про Дорошкевича О. К. хтось перекрутив назву по батькові (Володимирович, замість Константинович), автор не потрудився довідатися рік народження вченого; далі тов. Дорошкевича названо „одним из руководителей Киевского Отделения Научно - Исследовательского Института имени Шевченко”, в той час як він посідає посаду директора філії. В бібліографії показано методичну застарілу книжку „Українська література в школі” та підручник для шкіл Социву „Українська література”, коли не можна було випустити „Підручник історії української літератури”, що витримав кілька видань та досліді автора над вивченням Шевченка, Куліша та доби. У замітці М. про Доманицького недоречний знак запитання на місці року народження, як ніби важко було заглянути в некролог до „Ради” чи „Літературно - Наукового Вісника” за 1910 рік.

4 том має 10 статтів: Ефремов, Життя й Революція, Н. Забіла, Загул, Заливний, Зах. Україна, Зеров, Інститут Т. Шевченка, Йогансен, Ірчан (вдруге). Статті в даному разі замовлено певним робітникам, а через те здебільшого оброблено сумлінно. Зустрічаються, правда, коректурні ляпсуси. Загалом треба визнати, що матеріал з української літератури далеко нерівний щодо своєї обробки, бо поруч із солідними науковими статтями О. Білецького (про Вороного та Думи) В. Коряка (про Драгомакова), В. Бойка (про Ефремова) та деккими К. Бурезого, ми маємо (особливо в перших томах) матеріал сировинний, похалливий.

Неприємно вражає наявність великої кількості коректурних помилок: в статті про Атаманюка: „Червоний шлях” у Коломи, у мене і сліди не було, єврейської, поезії, в статті про ВУСПП журнал єврейської секції названо „Промет” зам. „Проліт”, автора монографії „Україна” перекручено з „Резанова” на „Розанова”, в статті про Драгоманова працю Л. Білецького названо „Основи літературно - наукової критики”, в замітці про Забілу стоїть „Своє” автор статті про Ірчана називається М а й я ф е т ь).

Врешті, український матеріал і не досить повний. Справді бо, ми не знаходимо представників старої літератури, як Лазар Баранович, Беринда, Галатовський, хоча їхнє значіння не аби яке і для відповідної доби російського культурно - літературного процесу.

Проміненню галицьких діячів Якова Головацького та Дидицького, особливо невитримано щодо першого. Адже ж названо його колегу Вагилевича, то чому ж забуто про цього першого професора української літератури у Львівському університеті, „літературного диктатора” Галичини, автора 3-х томової збірки галицьких пісень. Не значиться й такий етнограф - дослідник, як академік Володимир Гнатюк.

Випали, очевидно, теж через недогляд дрібніші письменники Алчевська Христа, Афанасьєв - Чужбинський, Богацький, Гатцук, Григоренко Грицько, а особливо нашумілий в свій час критик „Української Хати” Євшан. Прикрим видається також факт неувagi до таких літераторів - дослідників, як І. Я. Айзеншток, секретар Інституту Т. Шевченка, невтомний дослідник Шевченка та дошевченківської лівоберезної літератури, В. Б. Антонович, дослідник історичної основи Шевченкових поем, критик і особливо відомий у літературознавстві двома томами українських політичних пісень, що він їх видав 1874 та 75 року спільно з Драгомановим, акад. Багалій Д. І., відомий монограф філософа Сковороди, дослідник Куліша й Шевченка, знавць дошевченківської доби, а тепер директор інституту Т. Шевченка, проф. Бодянский (небіжчик) український романтичний письменник XIX віку й дослідник фольклору.

Абсолютно ніяких згадок не зустрічаємо про українську літературно - громадську періодику: „Батьківщина” — літературний часопис Буковини, „Громада” — женьєвський орган Драгоманова, „Дзвін”, часопис української соціально - демократії, де брали участь м. і. Леся Українка, Винниченко, Луначарський, орган галицької молоді „Друг” та „Громадський друг” з участю Франка й Павлика, галицький національно - буржуазний часопис „Зоря”, так само як і про літературні видавництва: „Вік”, „Друкар”, „ДВУ”. Лише в 4 томі журнал „Життя Революція” ушачислено заміткою. Щодо української старої журналістики ми б чекали, що за „Журналами” (в 4 томі) редакція додасть суцільну статтю також про журналістику українську. В статті „Інтермедія” автор Єм. Беския лише говорить про інтермедії західні та російські (що існували при імпе-

2) Не може не служити за потіху для українських читачів той факт, що і в інших матеріалах „Енциклопедії” теж фахівці спостерігають силу відповідальних коректурних недоглядів.

Раторському петербурзькому дворі), а про інтересні й оригінальні зародки української народної комедії (в інтерлюдіях) дано тільки натяк. Про деякі українські прізвища (П. Житецький) редакція просто не думає говорити, відсилаючи до ст. „Українська література“.

Майже не відведено місця так званій „польсько-українській“ літературі.

Правда, в томі 4-му вміщено невеличку анонімну статтю про одного з головних представників цієї літератури доби романтизму, про Богдана Залеського, але краще було б з нею не соромитися. Ця убога замітка, є теж достатнім прикладом неув'язки з науковою радянською громадськістю. Починаємо з прізвища. Письменник по-польськи зветься „Zaleski“, а його перекручують на „Zalewski“, не знаючи року смерті (1886), ставлячи на цьому місці знак запинання. Говорячи, що Залеський був представником „української школи“ в польській літературі, автор відносить цю школу до 20-х років XIX віку, в той час як у 20-х роках український літературний напрям себе заманифістував у творах Мальчевського, Гошинського, Грабовського, Залеського, а розквітнув найбільше в 30-40 роках, сягаючи через молодше покоління літераторів аж до 60 років. Зайва й застаріла подається в кінці й бібліографія. Автор не називає повних видань творів Залеського, львівського 4-х томового 1877 року, краківського 2-х томового „посмертного“ 1891 року, краківського 1914 року (це те, що нам відомо мусить бути із старих російських бібліографічних покажчиків), невідомі авторів і навіть монографічні досліді проф. Третяка 1911 та 1914 років (окрім праці Зизярського, що стосується аж до 1902 року). Слід було б знати й ставити літературу, російську та українську, принаймні (Колесса, Козловський тощо).

Всі наші попередні спостереження яскраво, здається, доводять, що український літературний матеріал у цьому солянському всесоюзному виданні подано далеко незадовільно, безпильно, з великими безпідставними перепусками й без урахування специфічних зломів українського культурно-літературного розвитку в 19—20 віках, навіть без корегування, що вже зовсім „из рук вон“.

Не будемо обвинувачувати в цьому редакцію, бо самі українські літературно-наукові й громадські організації більш винні, оскільки ми не зуміли зосередити навколо цієї серйозної справи належної громадської уваги й організувати планоу колективної роботи.

Але ж „Енциклопедія“ ще не закінчилася. Очевидно, доведеться перегукати поповнювати десь у додаткових місцях, або потрібно вставляти про певне літературне явище синтетичне зведення.

А найпевнішою справою буде, коли усі марксистські літературні сили УСРР об'єднаються для найповнішого опрацювання історично-літературного матеріалу до майбутньої української загальної енциклопедії, щодо її реалізації.

Проф. Вол. Гнатюк

Наталія Забіла. „Поезії“. ДВУ. 1930 р. Стор. 110. Ціна 1 крб. 25 коп.

Наталію Забілу вважають за пролетарську поетесу і хоч її вірші і окремі збірники друкуються вже давно, але вони були поза увагою критики й читача. А проте ці вірші становлять безумовний, шоправда, специфічний інтерес.

Розглядувана тут книга Забіли об'єднує майже все те, що вона досі написала й тому дає змогу подати певні висновки.

Розпочинається „Поезії“ невеликим віршем, уміщеним як епіграф до всієї книги, що править ніби за творче кредо Забіли (курсив тут і далі в усіх цитатах мій. Г. Г.):

Такою юною й сміливою
А пережито стільки літ.
Я йду заплідненими нивами
По неперейдній землі.
Минуло, болем загальтоване
Упало тінями на шлях...
Я йду, щоб соняшні рештовання
Забити й свій маленький цвях,
Щоб праця й творчість — паралелями
Щоб будівничі творчі дні
Гойдали соняшними реліями
Мої закохані пісні (5 стор.)

Що й казати, програма скромна. Яюке виконує цю програму Забіла. У щойно поданім вірші серед інших побажань висловлено побажання „щоб праця й творчість — паралелями“ були для поетеси. І справді, мотиви праці (розділ „Будівничі“) і всі інші мотиви — творчі, любовні тощо (розділи „Соняшні релі“, „Моя осінь“, „Казки колицьові“, „Баллади“) подано в книжці роз'єднано, вони йдуть ніби паралельно, не зливаючись у єдиність. Отже виходить, що лише один розділ „Будівничі“ тематично більш-менш актуальний і цінний, а всі інші чотири розділи справляють якраз протилежне враження.

Песимізм, почуття безвиходу, відчаю зчаста опановують Забілу. Ось як вона пише про це у вірші „Зимова казка“.

А над усім мережево льодове
Байдужий хтось сплітає безупинно.
Холодна смерть. Хто зна таємне слово
Щоби розбити білу домовину.
Ніхто. Ніхто. Під землею. У печери
Залазять люди з розпачем і жахом.
А на землі лише самі умерлі
Застиглі трупи і тварин, і птахів.
Все невідступніш холод пута стеле,
Все загортає в крижаній шати,
Залазить в нетрі, в глибині підземелля...
Куди тікати, — нема куди тікати... (57 стор.)

Такий настрій набирає в Забілі іноді цілком реального характеру і тоді виходять, наприклад такі — конкретні образи:

Мимо, мимо чорні семафори,
Зеленавих вогників ланцюг...
Ночі і дні... І знову ночі зорять
На остаїню станцію мою.
Де спинюся... ляжу... відпочину...
Хто до мене прийде пізнім сном...
Тільки пада золоті осінні
У мого заплакане вікно. (82 стор.)

Слід відмітити, що вірші, з яких узято цитовані вривки, написані раніш ніж кращі вірші з розділу „Будівничі“ позначені 1929 роком. Одначе, це не набагато зміцнює положення. Книгу „Поезії“ видано тепер 1930 року і за все вміщене в ній авторка повинна відповідати сповна. Адже речі подібні до цитованих, не поодинокі. Навпаки, їх в Забілі більшість. Надто багато всяких „перлів“ у розділі „Моя осінь“, що об'єднує переважно любовну лірику. Розмовляючи з „любим“, Забіла запевняє:

Любий мій. Я перш за все — самаця
І для мене діти — перш за все (69)

В іншому вірші, кажучи про себе, як про пантеру („Я струнка, вигиниста пантера“ — 71 ст.) поетеса не менш настійно заявляє:

Має право жити тільки сильний,
Тільки сильний може взяти мене (72 стор.)

А втім така внутрішність властива їй не завжди і вже на другій сторінці в наступному вірші Забіла здивовано запитує:

Тільки я не знаю, плакати чи радіти
Що таке бездонне небо восени (73)

Читаць має запитати — де ж причини розходження між декларованою пролетарською витриманістю Забіли і дійсним характером її віршів. А причина та, що Забіла в головнім у полоні школи символістів, і ця приналежність, звісно, позначається не лише на формально-стилістичних компонентах, але й на ідеологічній спрямованості. У розглядуваній книжці вміщено три переклади віршів відомого французького буржуазного поета Бодлера (1821 — 1867); одного з найгірших запекливіків і естетично-покалічених поетів усіх часів, який власне через це став учителем і французьких, і руських, і українських символістів. А Забіла перекладає Бодлера і подає радянському читачеві таку буржуазно-індивідуалістську формулу поезії:

Поети теж птахи з захмарного краю,
Що повні зневаги до бур і до стріл,—
В юрбі, на землі їм ходить заважає
Тягар велетенських осріблених крил (60 стор.)

Отже, не дивниця, що в Забілі трапляються цілком символістські вірші (символістські не лише ритмічно, строфічно, а й ідеологічно):

Далекій, синій півночі, де сосни мох і пні
Де сонце диха холодом, на роси вогняні,
Далекій синій півночі за журено несу
З краю полу-енного я осени пісні.
Не знаю — може спогади, чи гасла чарівні,
Мої дитячі вигадки, що згасли в гущині,

Сплели у серці путаний неясний тьмянний сум
І як знайти роз'язання — не сказано мені.
Звели останнім спогадам згасити всі вогні.
І для чужої півночі зажурно понесу
Чужі, незрозумілі їй осінні пісні. (59)

Не дивує також, коли читач у збірнику Забіли натрапить на романсні рядки „романсного” характеру:

З заклятих рук холодні хризантеми
На змерзлу землю ронять пелюстки (22 стор.)
В поцілуках млоної отрути
У знеможі падає усе (29 стор.);
Сміється місто соняшним промінням
П'яните і таке тьмяне мрія лик (36 стор.);
Дішуть фіялково - п'яно
Грона лілових акацій (40 стор.)

Отже виходить, що більшість творів Забіли дуже далекі від пролетарської поезії, від творів, що їх можна було б радити масовому читачеві. Відданість Забілої символізму цілком очевидна боляд з поданих витягів із її віршів. Теж цілком очевидно, що ця відданість завдала поетесі лише шкоди. Це можна підтвердити ще й аналогією епітетів Забіли. Як відомо для поетів - символістів синій колір був „наулюбленіший”. У Забіли синій колір панівний; епітетом „синій” вона обдаровує найрізніші речі, явища й відчуття, зчаста доходячи до абсурду. Подам приклади вживання в Забілі цього епітету: сині оченята, синя тінь, сині димарі, сині мури, сині акварелі, синій вечір (двічі), синій глиби, синій парк, сині мрії, синя осінь (тричі), синій ліс (тричі), синій сум (двічі), сині сні, синя ніч (шість раз), синє море, синє місто, сині птахи (двічі) синій жаль, синя мережа (двічі), синій стяг (двічі), сині квіти (тричі), синій день, синій лан, синє свчадо, синє небо, сині води (двічі), синій гнів, сині обійми і т. д.

Читаючи стомлює цей „каталог” і я не подаватиму тих численних у Забілі вивідних від „синього”, всіх цих „синьомаяна”, „синеткані” тощо.

Зловживав Забіла, звісно, не тільки епітетом „синій”, а й „золотий” і „гарний”. Проте надто настирливо трапляється — „синій”.

Синій ранок встав над лісом,
окунувся у сині барви,
Синього кокого Йогана
в місті ждуть товариші (102 стор.)

Чи є перед Забілою перспективи? Безперечно є. Я вже казав, що окремі вірші з розділу „Будівничі” помічені 1929 р. („Доменний цех”, „Гуде гудок”, „На Дніпрі”) становлять безперечний інтерес. Забіла повинна це зважити. Символізм на сьогодні є дрібно - буржуазна реакційна течія. Запозичення формальних компонентів символізму тягне запозичення й ідеологічних компонентів. „Пролетарських символістів” у природі бути не може. Забіла повинна перзбратися, якщо тільки вона хоче бути активною вчасницею пролетарського літературного руху.

Г. Гельфандбей

Г. Орлянд. Греблі. 3 евр. С. Райцин. Книгоспілка. 1930. ст. 244. ц. 1 крб. 80 коп.

Книжка, що ми її зараз рецензуємо, належить молодому письменникові, і є, скажіть б, його дебютом. В єврейській критичній літературі деякий час дискутувалося питання, чи є „Греблі” зразком пролетарської літератури чи ні. За браком переконливих об'єктивних підстав це питання не можна вважати за розв'язане, але лунали голоси, що „Греблі” ідеологічно і художньо ближче до пролетарської літератури, ніж загально вже визнані твори (думка І. Берсона).

Щож викликало такі дебати? Треба сказати, що Орлянд висунув тему надзвичайно актуальну для свого часу (роман написано р. 1926 — 27), а саме — пролетаризація єврейської містечкової людности. Колишні крамарі, гендіярі, особи без певної професії нині втягнуті у велику творчу роботу — меліорацію Полісся. Кілька поколінь, кілька соціальних прошарків вертається навколо цієї роботи, і в світлі їхнього процессприймання (даруйте на цьому новотворі) автор подає їх читачеві. Ось перед нами старше покоління — колишні крамарі, тощо. Вони залишилися без жадних засобів життя, а тому проти волі йдуть на цю незвичну для них роботу — риття каналів. Робота втягує їх, відкриває перед ними нові можливості й надає нового змісту їхньому життю. Дехто правда, не скоро при звичається до нового образу життя, повертає назад до містечка, але більшість все ж таки щільно зв'язується з трудовим життям і утворює згодом сільгосп. колектив.

Містечковий молотняк, серед якого єсть і представники комсомолу, ставиться до цього процесу пролетаризації цілком свідомо і активно, допомагають керівникові, інж. Горнові (в перекладі) чомусь його названо не Гори, а Гори) в його організаційній праці, а по закінченні меліоративних робіт йдуть працювати на порцеляновий завод.

Дуже цікавим штрихом є змагання євреїв робітників з чорнобильськими грабарами — найкращими майстрами в цій галузі. Змагання переходить не по лінії національній, і жодних елементів ворожнечі в ньому немає. Це дійсно трудове змагання, — вчорашні горожани та найдрібніша буржуазія хоче довести своє право на продуктивну працю, хоче показати, що вони вміють і повинні працювати як слід. Так з свого боку ставляться до цього і чорнобильські грабарі, а тому вони радо допомагають євреям своїм досвідом та порадами.

Ворожа цьому процесові стихія введена в особі мірошника Ньюхи. Цей жорстокий в недавньому минулому експлуататор польського селянства не залишив і тепер своєї руйнаційної роботи і всілякими засобами намагається помішати творчій роботі Горна. Коли йому це не вдається, він підбурює чорносотенські і куркульські елементи проти Горна — але робітники визволяють Горна. Тоді Ньюха робить спробу вступити до колективу, щоб здавати свою ділянку в оренду, але йому і тут не щастить.

Отже, як бачимо, лаят - мотив роману — це з одного боку меліорація польських болот, а з другого — перехід єврейської людності на продуктивну працю. Обидві лінії об'єднано в єдиний процес. З цього боку роман Орляндів є по праву один з найпомітніших та найважливіших творів сучасної єврейської літератури.

Ми навмисно оминаємо, другу, фабульну лінію — це особисте життя інженера Горна та його кохання до польської дівчини Марки. Так само ми не спинаємося на постатях Горна, Марки, Бузі та інших персонажів роману. „Греблі“ гідні того, щоб їх читати та аналізувати докладніше, ніж це можна зробити в короткій рецензії, і через те ми відмічаємо лише найголовніші вісі, не вдаючись до деталей.

Але не можна не згадати про майстерне малювання пейзажу. Іноді здається, що автор навіть трохи кокетує своїм вмінням бачити та малювати. Він дуже радо подає зарисовки Польської природи, порушуючи коли-не-коли рівновагу поміж статичними та динамічними елементами роману на користь перших.

Можна ще закінчити авторові деякі наслідування Бертельсона і домішку Гамсунового імпресіонізму. Але загального враження, до того ж враження доброго, від роману це не псує. Звичайно, дебютний характер роману виявляється в багатьох місцях, — і сюжетове розв'язання може бути кращим, і стиль не зовсім довершений і проблематика не завжди виразно розв'язана, — але не слід мати до молодого автора занадто претензій, тим паче, коли гідності роману набагато перевищує його вади.

Видання цього роману українською мовою треба привітати, бо український читач наочно може побачити відбиття тих процесів, що діються зараз в єврейській літературі. Багато важить в цьому розумінні якості перекладу, а тому і з цього приводу ми повинні сказати декілька слів.

Перекладач Е. Райцин, є майже єдиний перекладач з єврейської мови. Принаймні 70% перекладів з єврейської мови належить йому. Він уже, як говориться, „набил руку“ на перекладах, а тому останні його переклади багато кращі, ніж перші. Але таке майже монополістне становище має свої негативні боки. Так, наприклад, іноді здається, що перекладачеві бракує імпульсів до піднесення якості своєї праці. Отже його переклади не більш як пристойні. А в тім від досвідченого перекладача - спеціаліста (а щодо перекладів з єврейської мови, то вже час вважати Райцина за такого) ми вправі вимагати не просто пристойного перекладу, а перекладу художнього. На жаль, цього ступня Райцин ще не дійшов. Досить навіть коротко порівняти його переклад „Гребель“ з оригіналом щоб переконатися, що переклад Райцинів не є межа перекладницьких можливостей.

Ось бачимо: перекладач свавільно змінює значіння окремих слів, не маючи для цього абсолютно ніяких підстав. „Zetrijasket wegale“ (розсіджуваний візок) перетворюється в нього на „циганський (?) візок“, замість „в головах“ („Zukops“) дається просто „біля нього“; селянські „ворота“, які можуть бути „ліською“ або навіть „хвірткою“ перетворюються на „браму“ (ст. 34) і дівчина спить не „на траві“ (af... gros) а „серед трави“. „Vopor“ („Zojrer“) обертається на „мерзотника“ і навіть одну і ту саму фразу „du west mich stendik liboben“ перекладено одного разу „ти завжди любитимеш мене“, а другого „ти завжди кохатимеш мене“ через що втрачено весь стилістичний сенс цього повтору.

Так само не завжди можна погодитись з перекладами ідіоматичних виразів. Такий вираз як „folg mich a gang“ якому достоянному перекладу немає (буквально це значить „ач яка путь“) передано „аж нічого собі“ (ст. 22), через що втрачено весь сенс відповідної фрази. Єврейські пісні (кінєць XIII розд.) транскрибовані без жодних пояснень, а до того ще неточно. Навіть такий відомий вираз як „йти світ за очі“ чомусь передано „йти куди очі ведуть“ (ст. 43).

Разом з цими неточностями у передачі окремих слів та фразеологічних висловів побудуємо також і переіначування синтактичної структури.

Якщо сполучити з цим часті пропуски, як ось: замість „крайкові віжки“ просто „віжки“, замість „втому в усіх членах“ просто „втому“ аж до пропусків цілих фраз, як наприклад, на 12 ст. де пропущено „Вже почало святити“, або ефектний повтор „блискавки освітлюють твої очі“ на ст. 231, та ще багато інших, — то зрозуміло, що зрештою автор доходить до більш - менш значних переробок як наприклад:

Т р е б а: Може вчитися в тебе? Мені вже обридла вся ця справа. Що? Що я маїмущу з цього? Якщо тут люди зовсім не потрібні, то я докладаю до підводи...

Є с т ь: Навіть в тебе мені повчитися. Я вже шкодую взагалі, що розпочали цю справу. — Що там, де там? І що я маїмущу з цього, може, тут зовсім не треба людей, витратили тільки на підводу (стор. 44).

Отакі переробки трапляються ще декілька разів. Вони свідчать, що перекладач не зовсім байдливо поставився до передачі художніх особливостей оригіналу. Зокрема треба підкреслити його байдужість до відтворення ритміко-інтонаційних елементів.

А втім, повторюємо, переклад задовільний. Ми певні, що український читач прочитає цей твір з великим інтересом, як він того і вартий.

О. Фінкель

Леонід Гребінка. „Радість чорноземна“ Поезії. В-во „Маса“, стор. 62, ц. 95 к. В коротенькій передмові автор застерігає читачів (і критику) що вірші, надруковані в цій книжечці, творять закінчений цикл його творчості. З цих міркувань Л. Гребінка визнав їх „трохи старими“ все ж подає збірку на суд читачів, не додавши до неї жодних „нових речей“.

Тематично книжка поділяється на дві майже рівні розміром частини, що до того ж кожна з них має свій підзаголовок. Перша частина звється: „Радість чорноземна“, друга: „Перебої серця“. Відкриває збірку поезія „У степ“, де читаємо досить таки мажорні рядки:

„З грудьми розхристаними в степ
Назустріч вітрові й бажанням.
Прийми, Полтавщино, гостей
В обійми радісно-врожайні“.

Далі автор зовсім нежданно, пояснює, що не „гостей — своїх синів пусти блудити мандрівками“, „... дай їм спустити на переліт“ і як завершення цієї чудової подорожі „... дай лицем припасти до ріллі“. Як видно з уривків, мотиви „Радости чорноземної“ далеко не оригінальні. Подібні образи „подорожника“, чи „блудного сина“, що припадає радісно до „матері-землі“ знайдемо і в наших недалеких класиків, і в деякого з сучасних поетів, ці мотиви можна було знайти років 5 тому (Косяченко, Сосюра й інші.).

Але, може Леонід Гребінка до ріллі ставиться як до символу нового села. — тоді б наші аналогії були недоречними. Проте, читаємо далішні рядки з цієї ж поезії:

„Піти усутинь бездоріжжя,
Де вклякли ветхими хрестами,
Понура взявлю повростали
Твої традиції старі...
(підкреслення моє — І. Юр.)

З підкреслень отже видно, що автор ріллі й село приймає, як щось святе, тверде, традиційне й містичне. Поза цим сприяттям у Гребінки село не трапляється, хіба що як красивий пейзаж, або натюр-морт. Це особливо характерно для циклу об'єднаного спільною назвою „Полтавські образи“ (9 поезій).

„Всюди жита і волошки.“
Плаха — полтавські поля.
Вітер ту плаху хорошу
Сріблом мінливим залляв“.

Всі інші поезії цього циклу — це та ж сама естетизація синіх волошок у житі, полів стилізованих під українську плаху, глинисто-чорнозему й інших обов'язкових для таких цілих аксесуарів.

В цілому ці „образи“ виглядають досить таки слабенько. Художня безпорадність, бідність і одноманітність, ось яке враження вони справляють на читача.

Єдиний художній засіб у Л. Гребінки — це персоніфікація всієї літерально неживої природи „сонце цілує палку і безтямно“, „сонце пасеться на леваді“ — наслідування імжинізму, „ніжиться Псьол на піску“, „молодик нудьгує“ тощо. Персоніфіковано все до тла: сонце, степ, день, вечір, поле, вулиця, річка, залізниця і так без кінця.

Будучи сам по собі одним з компонентів поетичної мови цей засіб, персоніфікація втрачає всяку художню вагу від такого надмірного вживання. Художня бідність так само дає себе знати і в римуванні Л. Гребінки. В кращому разі, це дієслівне парування на зразок: „усміхнеться — ввігнеться“, в іншому (частіше) це ризиковані асонанси на зразок: „корона-коріння“, або „манівцями-безтямно“ на таке римування найдоброчливіша критика може пристати як кажуть, „з великою натяжкою“.

Друга частина книжки, що має свій підзаголовок („Перебої серця“) якоїсь органічної єдності з першою зовсім не творить. Навпаки. Здається, що об'єднані вони однією палітуркою для зіставлення, контрасту.

Коли в першій частині автор говорить мовою пасивного спостерігача, спокійного й вірено-важеного, коли там він схильний був малювати ідилію в душі старих пасторалів з сонцем, настушками тощо, то в другій частині його епічний голос раптом уривається й протягом майже всього розділу, переходить в „надриг“, гістерику й плач.

... „Не хочу дихати, боюсь його злякати.
Кошмар. Гарячка.

— Дайте спати.

До горла серце грізно підступа
Застряло там.

— Повітря і води.

Упала важко голова кудись... (51 стор.)

Ось з інших поезій: „... крик застряв ножом у горлі в мене“, „в кров жую губи“, „рве вино, вутро гарячим гартом...“

Це не лише зразки. Це головні мотиви „Перебоїв серця“.

Увесь розділ — це лірика безсилля („за кварталами авта свистять з навічного мого безсилля“), розгубленості й безпорадності. Справді, не „перебоїв“, а повний „провал“ серця. Якись кошмари й привиди тяжать над авторовою душею в цьому „гордому“, „загадковому“ місті (епітеті автора).

Тематичне коло другого розділу звузилося до особистої лірики й замкнулося в стінах кімнати. Це не безсила рефлексія. Є. Плужника (хоч йому Л. Гребінка наслідує у більшості своїх „камерних“ поезій), це так само й не занепадницько гатунку Косяченка й Фальківського (хоч у Л. Гребінки й єсть їх переспіви). Це своєрідна поетична гістерика, поезія „надриву“, викована „достоєвщина“ найгіршого гатунку.

Проте негативна роля цієї книжки не лише в цьому безоглядному песимізмові, що його так упе то пропагує автор. Те що у автора жодних шляхів і перспектив він показав найясніше в таких рядках:

„Що ж. Лети. Легенько так і просто
Зміг відкрити простір я тобі.
Ну, а де ж знайти для себе простір,
Щоб шукати, падать і любити. (53 стор.)

Чи можна припустити, що це бездоріжжя властиве лише авторові „особисто“, є його персональною справою. Що це є індивідуальний характерний любовний мотив у його поезії? Звичайно, ні. За всіма цими „особистими“ настроями криється глибоке соціально - вороже настановлення поезій Леоніда Гребінки.

Ось автор жаліється:

„Скільки в кволих неспокійних грудях
Наросло вихрястих юних сил...“

Антитеза:

„Та проте, на дикому безлюдді
Серця шмат нікому не даси“
(Підкреслення моє — І. Юр.)

Наша доба для Л. Гребінки „дике безладдя“, або ще ясніше „безгоминня ідей (з другого, віршу). Кращих епітетів у автора немає для нашої доби, для нашої кляси, що творить новий світовий лад.

Назвоні, мов би то далекий від соціальних тем Л. Гребінка фактично показав вороже обличчя, обличчя клясового ворога в літературі, що правда, під „поетичним“ заралом.

Ів. Юрченко

Яновський Ю. Чотири шаблі. Роман. Книгоспілка (1930) 225 с. 1 крб. 40 коп. „Майстер романтики“¹⁾, що його літературний шлях відзначено вже низкою творів („Кров землі“, „Майстер Корабля“), — дає у своєму новому романі новий доказ влучності оцієї характеристики. Беремо це слово „романтика“ у його загально - живячому розумінні як певний комплекс стилістичних ознак: емоційного гіперболізму, оспівування природи й людства у їхніх героїчних проявах (поза побутом і конкретними культурно - історичними умовами), звідси й зовнішніх ознак структури мовної — ліричних відступів, орнаментальності, ритмічності тощо. Всі ці риси позначались у раніших творах Ю. Яновського, наявність їхня у новому романі теж безперечна. Отже, за завдання зараз собі тут ставимо не в тім, щоб зайвий раз констатувати ці окремі моменти романтичної творчості письменникової, а в тому, щоб схарактеризувати твір у цілому, вказати індивідуальні ознаки романтизму його, встановити зв'язки між соціально - ідеологічним настановленням, фабularioю структурою, характерами, тощо („змістом“) з одного боку — та стилевими ознаками — з другого.

Справедливо зазначала критика (напр. Я. Савченко у згаданій статті), що романтичний патос „Байгороду“ не лише не має позитивної цілеспрямованості, але й не позбавлений прикмет дрібно - буржуазного й ледве що не анархічного розуміння революції. Не менш важливе заперечення напрошється і з приводу „Майстра Корабля“: поруч із романтизуванням праці — маємо піднесення абстрактної ідеї „культури нації“. Тут очевидна небезпека, що письменникові загрозувала, і що її обминути чи радше — подолати, кінце потрібно було. „Чотири Шаблі“, лишаючись ще в межах невизначеного, а подеколи й хибно романтизування абстракцій, роблять вже рішучий крок уперед щодо ідеологічного й художнього конкретизування авторового — соціального та культурно - історичного світосприймання.

¹⁾ За виразом Я. Савченка з приводу Ю. Яновського роману „Майстер Корабля“ (Критика 1929, № 1).

Перш за все в розглядуваному романі героїчно-романтичне забарвлення до певної міри пов'язано з темою й сюжетом; саме такого органічного вмотивування патетики не було у „Майстрів корабля“, в якому особисті любовні переживання героїв нагадалися й напружувалося в штучний спосіб аж до світових проблем. Романтика „Чотирьох Шаблів“ спирається на так би мовити „законену“ свою базу—героїку громадянської війни. Звичайно, партизанська війна — не нова для нашого часу тема. Та „Чотири Шаблі“ доводять, що свійкий художній хист не знає „заятожених“ тем; свіжістю дхне від окремих батальних сцен роману Ю. Яновського.

Але характерні ознаки саме партизанської — нерегулярної — війни — переважна роль особистої героїчності й особистої спритності, головокружне піднесення і падіння особистості долі авторів базу виключно для романтизування й героїзації „людини“, — „героя“, для екзальтації почуття — відданості, дружби й т. ін. Цю емоційну тематику використав автор роману, побудувавши увесь його сюжетний кістяк на особистих стосунках чотирьох партизанів, що спільними військовими пригодами пов'язані. (До речі зазначимо, що роман — всупереч традиції романічній — хоч через це і не бракує в ній емоційного напруження). Маса виступають у Яновського лише як зброя в руках героїв, а не як основна рушійна сила подій. — ми не находимо в романі жодної натяку на боротьбу окремих груп і шарів в середині цієї селянської маси (куркульна, незаможницька), хоч перехід від „анархізму до „організованості“, що складає тему роману, й стався в наслідок такої боротьби за провідом пролетаріату...

Романтика партизанської війни дістає в „Чотирьох Шаблях“, що — правда, значно більшою соціально-політичною визначеності, аніж надбували хоча б у „Байгороді“. Подолання а н а р х і з м у править за гасло не лише головного героя роману — Шахая, але, очевидно, й самого автора. Але ця соціально-політична визначеність, треба визнати, в романі ще, на жаль, остаточно не визначена.

Ю. Яновський намагається подати перший етап партизанської діяльності чотирьох друзів — етап, по суті, анархічний, — у іронічному 4) плані. Перший розділ роману (що його під назвою „Козак Швачка“ друкувалось у „Літературному Ярмарку“) малює зухвалу до безглуздя авантюру „чотирьох орлів“, що нею почалася вперта й героїчна боротьба Шахая за організованість проти анархії, за червоний прапор боротьби Шахая за організованість.

„Революція здала нам козирі у руки. Ми їх тримасмо, доки приде наша тра. Я не знаю, що буде в містах, бо я згубив нитку до тих, що там керують. Але тут у нас ми будемо готові до того, щоб не дати нігди, нікому, нічого за нас вирішувати. Наше слово — у нас у пеліці, а в руках шаблі й кулемети і тридюймовки і сам господь...“ „Справедливий і правий лише той, хто перемагає...“ (ст. 11).

В цих рядках висловлюється Шахай за перших днів революції, анархізмом проіниті, звичайно, ці слова.

„Анархізм вони розуміли тільки як руйнацію усього ненависного, як помсту гнобителям, як продовження тієї своєї професії, що вони набули в траншеях світової війни, серед болот, вошей і смерті. Вони приймали анархізм, як інерцію розбудженого анімізму.“ (стор. 51).

Так пояснював автор неминучість анархізму, яко певного етапу боротьби селянських мас. Дальші події розвиваються у плані організованого згуртування сил навколо „червоного прапору“; тимчасове панування чорного Марченкового прапору закінчується блискучею перемогою над ним з боку Шахая й Остюка.

Іронію в зображенні зухвальства „орлів“ заступає в розділах 3 й 4 патетична героїка. Військовий стратегічний хист і організаційні здібності Шахаєві, так само як дисциплінованість і відданість, спритність і стійкість бойців його зростають і досягають кульмінаційного пункту у бою під Павлівською й Синчаками. Тут автор являє на абиякий хист баталіста, умюючи охопити увагу читача сценами боїв, що йдуть одне за одним. Сміливо можна сказати, що в українській літературі це одні з найкращих сторінок батальної романтики.

Після цього кульмінаційного пункту йде хутке спадання — не лише емоційного напруження, але й композиційної лінії, а разом з тим — і художньої довершеності викладу. Стихія, в ній живуть і дихають чотири орли, а з ними й сам автор — це стихія особистої героїчності, шалено очайдуваної боротьби не на життя, а на смерть окремих „героїв“.

„У царя ви воювали з примусу, а потім — за прекрасне майбутнє, що його й не викладеш у словах. Тепер прийшло воно, те майбутнє, треба десятки років зміцняти його працею, упертістю й терпінням. Це не ваша професія... бо ви звикли до перемог-рагтових та безперечних. Хіба ви можете себе згинати, коли вас загартовано на сталь, — ви ламаєтесь ладом“ (стор. 203).

Так характеризує партизанів „резонер“ роману паризький друг Остюка. Не змігши згнати своїх героїв відповідно до умов періоду відбудови й реконструкції, автор розкидав їх по широкому золоту у Сибіру хоч і пристойно написані, й читаються з цікавістю, та все ж художньою переконливістю й стилістичною дотриманістю значно поступаються перед першими розділами роману. Що правда, полярна екзотика не погано брешить у Ю. Яновського, бо тут він натрапив на тему щільно пов'язану з романтизмом своїм світосприйманням: жорстока боротьба з природою, крайне

4) Цієї іронії, здається, критика зовсім не помітила, тому й дістав „Козак Швачка“ загальної оцінки — jako оспівування анархізму. Л. С.

напруження людських сил. Але герої Ю. Яновського, колишні „орли“, звичайно, не дорівнюють героям Джека - Лондона й не можуть захопитися біологічною боротьбою за життя. Отже, настрій цих розділів — все ж настрій розчарування й занепаду, а не бадьорі хоч і жорстокої боротьби. Це настрої не лише володіє героями Остюком і Марченком, але й самим автором, що немов губить під собою ґрунт.

Окремо говорити доводиться про заключну частину роману, його, так би мовити, індустріально-будівельну апотеозу. Колишні „орли“, що змальовані в стилі „героїв народного епосу“, ті, що „як у себе в хаті походили по сторінках історії“, що дорівнювали у своїй шаленій відвазі й спритності героям Греції й Наполеоновим маршалам, — тепер рядові робітники на Донбасівських шахтах. Пісня, що колись розлягалась у хаті на Шахаєвому весіллі, після про героїку українського минулого, тепер — „ніби сіппа, без очей“ з шкварчанням брешуть по радіо, нагадуючи робітникам їхнє минуле, що за кілька років стало легендою. З чотирьох „орлів“ — найкраще пристосувався до огочення Шахай, за ним Остюк; молодий красунь Галат зі своєю пристрасною вдачею з натурою хиба що скоряється важкій буденній праці. Неправий анархіст Марченко вмирає, не віддавши буденних днів праці. Протиставлення легенди й життя, героїки й буднів у цьому розділові зроблене з високою емоційною насиченістю. Дещо сумовито, але витримана резигнація героїв перед вимогами, що становить собою діалектичне завершення їхнього життєвого шляху — від анархізму до революційної організованості.

Доводиться, однак, заперечувати твердження, що автори остаточно вдалось цього діалектичного завершення осмислити й художньо його втілити. Емоційний наголос все ж лишається на минулому, а не на сучасному. Героїка особистості органічно не перетворюється на героїку колективу. Через це закінчення роману радше свідчить про добрі наміри авторів якось пристосувати своїх орлів до періоду соціалістичного будівництва, аніж про реальне здійснення цих намірів.

Отже, в цьому творі Ю. Яновському вдалось лише в малій мірі показати перші етапи революційної організованості колишніх партизанів і показати це лише на тлі воєнних подій. Зміщення внутрішньої, ідеологічної революційної організованості героїв лежало поза межами інтересів автора.

Треба констатувати, що мислять вони всі як екзальтовані поети, і діють як легендарні полководці; отже до конкретних буденних завдань їм просто немає шляху.

Екзальтатива й легедарність, оспівування людини, „великодушності“, „зненависти і любови“ як зазначено в перших рядках цієї рецензії притаманні взагалі романтизму. Ми показали, що всі риси дістають жвавого вмотивування, де вони базуються на правильному розумінні соціального значення партизанської героїки, яко певного етапу революційної боротьби селянських мас. Характерно, що в цих частинах твору і зовнішнє стилістичне оформлення і композиційна структура роману більше органічно зв'язані з авторовим завданням. Влучно чергуючи лаконізм і орнаментальність викладу, прикрашаючи мову дещо риторичними, але художньо закінченими зворотами, автор дає у перших розділах роману довершені стерінки, що нагадують романтику Гоголя („Тарас Бульба“) і що водночас свідчать про своєрідне переломлювання романтичного стилю криз його власний хист.

Стиль Яновського, з його образами своєрідною синтаксою, ліричними відступами потребує докладнішого вивчення, аніж це можна в короткій рецензії. Нагадаємо тут лише такі пейзажі, як: от на сторінці 85: „Весна розкрила свої крила. Вона летіла вниз, на масні поля, затуючи рукою лице. Золотими стрілами радості бовваніли далекі могили. Шось невольне дітало в повітрі, пахучіше за чебрець, терпке, як молоде вино“ — портрет (стор. 93), „нічого не вичитаєш у нього на обличчі. Покхмуро зламани брови і над ними високе чисте чоло — на перший погляд. Далі і суворі уста запримігши і сильно підборіддя. Це звичайний парубок. Роки царської війни поклали багато важких думок у мозок: і ці думки світять тепер з очей. Суворе обличчя. А глянь - мо, коли усмішка покривить губи йому, коли розправлять брови — блищать сгенові очі. А в той же час наче стримує ось воно сміється і тремтить кучками губ — блищать сгенові очі. А в той же час наче стримує цю усмішку, знову змурить брови — і це дорожчим від цього стає“. Або вдалу сцену фотографування — цей колективний портрет героїв — на першій сторінці. Треба зазначити, що надмірна ліричність і балакучість, що її закидали Ю. Яновському з приводу „Байгорда“ і „Майстра Корабля“ залишила свої сліди і у „Чотирьох шаблях“, але в значній мірі її пододала: автор вміє розповідати коротко і виразно, і вживає орнаментативі майже скрізь, виходячи з унутрішніх вимог стилю і сюжету.

Цього не можна сказати про умовні і мало доречні віршовані уступи до розділів (або „пісень“ за автором). Ю. Яновський, як поет, лишається у межах умовної і абстрактної романтики „морських мандрів“. Бригантини, шогла, реї, абордажі, мушкеті, бомбарди — увесь цей реквізит, використаний у „Майстрі Корабля“ і „Прекрасний Ут“ аж ніяк не підсилює, ба навіть послаблює художній ефект цілого роману: хоч поезія і не погані, але занадто одноманітні. Той аспект твору, що його вони відзначають — аспект абстрактної романтики особистої відваги — не потребує відзначення, бо саме він свідчить про те, що автор остаточно не подолав попередніх етапів своєї творчості. Це подолавання, що до нього значний крок помічаємо в „Чотирьох Шаблях“, полягає в конкретизації, у соціально-політичному визначенні цілого змісту авторової героїки й романтики. Бо небезпека чимала загрозку авторів, доки він залишатиметься на позиціях „принципового“ відриву від дійсності, замилювання в абстракції, понадкласовій національній романтиці.

Будуючи свій твір у плані поетичному й цураючись будь-якої „публіцистики“, Ю. Яновський захопився ліричними мотивами й обминув такі питання, що не надавались відразу його

перу, проте ці питання — про справжню суть національно-визвольного руху у її радянському резуміні, про роль партії й пролетаріату у подоланні анархізму й організації селянських мас — потребують уважного ставлення до себе для того, щоб твір не лишився романтичною поемою поза часом і простором, а був би справжньою поемою нашої революційної історії.

Ніби виправдуючись в тім, що він не додержується єдино-правдивої історичної перспективи — керівної й вирішальної ролі пролетаріату в революції — автор вкладає в уста Шахая потрібні вище слова: "...я не знаю, що буде в містах, бо я згубив нитки до тих, що там керували..." Та якщо що, нитку згубив герой роману Шахай, партизан селянський, то авторові й "реалізм", автор видірався від самої революційної дійсності. Того то й сталося так, що на протязі цілого роману слова "радянський уряд" наводяться лише один раз, та й то в зв'язку з чисто анекдотичним епізодом — посилюю від Марченка телеграми до Шахаєвої дружини що нагадує легендарну анекдоту про лист запорожців до турецького султана. Шахай і просто заманулося якось, — а чи не послати телеграму Радянському уряду, — і з дальшого тексту навіть не з'ясувати, чи він виконав цей свій намір, що виладково прийшов йому до думки. Ніби автор тільки хотів підкреслити, що його найменше цікавить фактичний хід подій, фактичний зміст і класова суть всієї героїчної епопеї боротьби за ріднину на Україні. Не дивно тому, що на протязі цілого роману ані разу не згадується ім'я Леніна. Адже "Ленін" — це факт, жива дійсність, реальне, розчеплювало на класові табури в боротьбі. А наш автор над усе більш усього боїться "простою життя", конкретності, класової історичної правди. Яновський залпнувся пішовши маніюцями "національної романтики" і все ще не бачить чи не хоче зрозуміти рушійних сил нашої революції, — тому то в нього маси й окремі герої так часто оглядаються в легендарне минуле, й чаші маси й окремі її представники за часів громадянської війни, — брешуть зовсім як в "Слові о полку" про дружинників, що в боях "шукають собі чести, а князю — слави".

Яновський зробив цією книжкою значний крок уперед, виявивши водночас не абияку майстерність художника слова. Можна тільки побажати, щоб він, спаливши свої абстрактно-романтичні кораблі, певніше далі поступав в усвідомленні шляхів розвитку соціалістичної революції на Україні й художнього зображення її етапів.

Л. Старинкевич

Анатоль Гідаш. "Венгрия ликует", передмова А. В. Луначарського, вступна стаття Бели Ілlesh, переклад А. Кочеткова, малюнки художника Гріффеля, "ЗИФ", М. Л., стр. 96, тир. 3.000, ціна 70 коп., оправа 25 коп.

"І буде вам та ненависть святая
Світляча за любов святую".

Так писав Гервег. І цими його рядками червоною ниткою, червоним потоком пролетарської крові, що проливає реакція ошалілої Угорщини, оповито всю Гідашеву творчість.

У чималих монографіях безперечно виявляється родовід його і від Гервега, і від Петефі. Але для нас важить друга частина цього родоводу — від уллиці Жасміна, від Чепеля, від Дебреціна, тобто від робітничих околиць, промислових передмість, сплюсндрованих селянських провінцій. І якщо взяти Гідашеву творчість із іншого погляду, то його вірші так несхожі до класичних зразків лакованих канонів, що не можна їх назвати поезією.

Про що пише Гідаш? Теми збірника — жмут думок напівзадушеного, розбитого в революції, але невпокореного, що збирає свою ненависть для нових боїв і повстань угорського пролетаріату. Всім відомо, що Угорщина — капіталістично-поміщицька країна, де переважна більшість землі належить небагатим магнатам і що угорський пролетаріат — один із найпереводніших і найреволюційніших загонів робітничої класи. Нарешті всім відомо, що після приборкання Угорської комуні 1919 року, країну захопила в свої лещата найлюгіша реакція, у країні порядку Хорти, використовуючи відданих регентові соціаль-льокаів. На цьому й виростають Гідашеві теми, або певніше — все це становить його "готові" теми.

Читає часто прочитає над віршем інїграфа з газет. Гідаш у тексті не розмальовує подій. Ні, він тільки з'ясовує, що мовляв, коли

"1906 року у місті Дебреціні, найбідніші селяни
продавали своїх дітей у неволю",

то лише тому, що

"В моєму подвір'ї жодної тварини,
Діти — божа кара моєї хатини.

Але чи можна легко оповідати за це? Читаючи це, хіба можна бути спокійним, епічно-байду-жним? І не тому оповідають про такі події, щоб "тільки" роззорувати читача, змусити його заграти з безкрайого жаху. Ні! Потрібні висновки і революційний письменник не сміє мовчати або говорити не на весь голос. А висновок один:

"Сыновья позора, отомстите барам.
Пусть наш пот кровавый не пройдет им даром.

Вместо рук землестых, пусть заблещет мечь,
Пусть зряблет стрелами молний будет жечь,
Пусть кулак расцветший ветвь свою обрушит,
Страхом пусть иссушит,
Пусть петлей задушит,
Пусть каш пот кровавый не пройдет им даром.
Сыновья позора, отомстите барам.
Племя их да сгинет в вашем гнѣе яром.
Отомстите барам.

Цією подвійно - лозунговою, подвійно - політичною кінцівкою Гідаш підносить Дебрецінську подію до високого узагальнення. Він тому й Гідаш, і виспівує його нелегальна революційна Угорщина через те, що він не став на самім Дебреціні чи Шмоді, не обмежився кривавим собакою Хорті, або не менш кривавим псом Бетленом, а в їхній особі бачить усіх кривавих собак імперіалізму. Конкретне, поодинокі є тільки специфічне виявлення загального, і той, чия творчість прийнята цим загальним, той, хто пише:

„Вы обвиняете нас?
Вас обвиняем мы!
Ними вся жизнь на земле создана!
Нас обвиняете вы?
Улицы, фабрика, город, дом,
Лес, пшеница, плоды — все
Создано нашим трудом“.

той, хто виніс цю мудрість із праці й боїв, у кого вона записана рубцями на спині й мозолями на руках, той ніколи не перетвориться в поета революційної фрази, ніколи не обернеться на абстрактного поета і для того завжди за вищу конкретність буде кляса, а не особа, що аналізує себе. Ось чому на питання, що становить основний образ у творчості Гідашевіч, ми сміливо відкажуємо — кляса.

Кожна тема викликає в поета угорського пролетаріату спогади про те, що вже існувала радянська Угорщина і — існуватиме!

„Мы ждем, расставив часовых.
Молчим. Таимся. Ждем. Всегда. Повсюду.
Молчим. Но помните: Мы ждем.
Повсюду“.

Оце „усюди“, немов удари молота, різке й рішуче, в тій, чи іншій формі є в кожному Гідашевіч вірші. Мотиви інтернаціоналізму, поряд з мотивами лютої ненависті до класового ворога — провідні в його творчості. Нічого, звісно, додавати, що це не проклямований лише на словах інтернаціоналізм і не ненависть, що прагне крові з любові до неї.

Гідаш не боїться вимагати кривавої помсти, бо він знає, що революцію творять не розглябані інтелігенти і що на активну самоаналізу не можна замінити відданість революції. Проте, це не означає, що він не знається на психології, або з принципу заперечує її. Ні! Він лише не обертає її на самоціль, а змушує допомагати йому і, сповнюючи нею окремі свої твори, примушує їх бути ударнішими, гострішими, проймальнішими.

Ось приклад: Комсомолец перед стратою закінчує промову:

Что ж, я готов. Если холодны трупы —
Ненависть жарче стучит в висках.
Слово застыло. Помост недвижим.
Дворик. Четыре стены.
Петля.
И солнечный лучик дрожит.
Петля.
И запах весны“ ¹⁾.

У Гідаша чимало творів проявлятих психологізмом. Але і ненависть, і любов, і дружба, і ніжність — всі людські почуття спрямовано служити революції. Вже те, що угорський пролетаріат міг дати такого поета, потверджує його велетенську творчу силу. Гідаш — поет не тільки зворушливого поетичного подиху (майже кожна його строфа — надмірний думками вірш), — він поет неймовірної живороздоти, мурилівських фарб. І якщо його винуватять за грубість і кострубатість його віршів, то що він має відказати, як не:

„Да. Звери. Бандиты. Сброд. Чернь.
Пусть!
Нет позорней клички раба.“

¹⁾ Цього вірша „Баяда про комсомольця“ у збірнику нсма. Переклад (вільний) — автора цих рядків.

Наша лира — суковатий дуб,
Палицы гневной страшен скл.
Грозно встаем, как утесы,
Трудно встаем, напрягаясь без меры,—
Тяга земли лежит на нас".

Але:

"Наши уста в певучей дрожи:
Новых веков труба".

Гідашева поезія — поезія нових віків. У її родоводі і Гайне, і Гервег, і Фрайліграт, і Петері. Її будують наші сучасники: Дем'ян Бедний (з ним, між іншим, Гідаш має багато спільних інтонацій і білш, ніж із будь-яким руським поетом), Маяковский до останнього часу, Безімен-ваности, заклик, високого публіцизму, насичення провідними ідеями класи. Ця поезія не дозво-ляє, ані частинки свого тіла, ні краплини своєї крові віддати задля славленої вертепівської "музики, музики". Ця поезія на запитання, — який вірш вона вважає за кращий, відповідає так, як Маяковский: — Революцію! ¹⁾ Ось чому Гідаш, не роздумуючи руйнує метрику, коли слово, що вискакує з ритму, дає змогу втілити думку динамічнішу і вразливішу. І завжди, коли руйну-ється канони, так і тепер Гідаш традиційні розміри і строфику приносить у жертву інтонаційній нестемени революційної пролетарської поезії. Характеристично, що Гідаш із часта вдається до способу сперечань із уявленням супротивником — класичного способу промовни-цького хисту політичних агітаторів і пропагандистів і чим ще раз відзначає свою суть — суть політичності поетичної зброї. У даному збірнику спосіб цей найпоказовіший у звертанні "Салдатам імперіалізму". І там же найвиразніша вже зазначена риса Гідашевої творчості — конкретність. "Сперечання з уявленням супротивником, ця класична діятриба лише тому так йому впадає, що супротивник зовсім не "в'ялований". "Салдати імперіалізму" — це не манекени його вигадки, а його браття вдягнені у військову одж. І діятриба перше перетворюється в за пальну пропаганду, а потім і в заклик, на гасло до штурму капі-талістичного світу. Так ось новий зміст, втілюючись у старі форми, нищить їх, і вони, не здержу-ючи натську, тріскаються, розлазяться. Наслідком — ми маємо ніби стару, але принци-ально нову вже форму, не еклектичну, як може видатися попервах, а лише не оста-точно нову бож відбувається одночасний процес нищення - творення.

Закінчуючи цей огляд, нам хочеться дещо сказати про переклад. Гідаш гідний кращих пе-рекладів. А. Кочетков, користаючи з дешевих розмінних засобів символізму, часом так його за-лізує, що велика трудність впізнати оригінал у віршах, що вийшли з такої голярської руки. Тому читач має враження, що Гідаш кохається в складних словотворах, прихильник бридкої символі- (самі "небесные хоры" чого варті), захисник екстатичного високого стилю словника.

Ось приклади:

Кінцівка віршу "Под знаменем интернационала".

У Гідаша:

У Кочеткова:

"Твои ритмы дай мне, машина!
Твою силу дай мне, шумящий колос!"

Кінцівка віршу "Десятая годовщина".

У Кочеткова:

"На небе огненной дугой
Дьются облачные горы.
И бурно дышащие хоры
Ночию гонят тень.
И на ступень десятилетия второго
Ложится, как цветок приветственное слово
Коминтерна".

Нікчемна апотеоза псевдо-біблійної казки з невміло пришитю медистою квіткою в подару-нок Комінтернові. А проте в Гідаша:

"Над Венгрией колыхнется огненное небо,
Задущенные хоры посылают

¹⁾ Тут я припустив перефразу. Коли Маяковського просили прочитати його кращого вірша, йому з президії сповістили, що революційне військо захопило Шанхай. Він прочитав це по-відомлення, беручи його за найкращий свій вірш. Див. його вірш "Лучший стих".

Ко второму десятку наших блискучих ступеней - лет.
Привет
Коминтерну".

Заспокоїтись констатуванням, що переклади погані — не можна. Гідашеву творчість треба перекладати, треба популяризувати, треба довести до широких робітничих мас. Крім того, слід пам'ятати, що даний збірник — лише зернина Гідашевої творчості.

Випустити книгу так, як це зробили цим разом — це означає виявити максимум, якнайгіршого смаку.

Як справді легше можна висловитись, коли Гідашеву творчість, творчість революційного масового поета видано на темнім жовтјавім папері, набрано лисаветським шрифтом, а розмір книжки такий, який личив би Бальмонту, Ігорю Северяніну. Так видавати Гідашеву творчість, — це однаково, що проклямації оздоблювати віньєтами з амурчиками. Адже 96 сторінок „Венгрия Ликует" — це 96 листівок, 96 проклямацій заклик у одного з кращих світових пролетарських поетів.

Руд. Бершадський

Проспер Меріме. Кармен. Переклад з французької Бориса Ткаченка. ДВУ. Харків, 1930 р., стор. 92. Тираж 5000 пр. Ц. 45 коп.

До екзотичної форми сюжету письменники вдаються часом тоді, коли доводиться, часто з політичних міркувань, трактувати матеріал в аспекті реалістичного символізму.

Звернувшись до будь-якої літератури можна навести безліч прикладів, коли екзотична форма правила за тло, за художній засіб змалювання тієї дійсності, що її за тодішніх певних умов та обставин не можна було називати її власними іменами.

Екзотичність сюжету в літературній творчості Проспера Меріме — явище зовсім іншого характеру. Це риса такої мовити чисто зовнішнього порядку, це один із засобів, один із „ефектив" письменника, без жодного натяку на якусь символіку. До цих сюжетів, певна річ, у великій мірі спричинилися автори мандрівки в Іспанію, на острів Корсіку, на Схід (литовські оповідання), тощо.

Проспера Меріме завжди цікавили дики, свавільні натури — характери, що виростили та виховувалися серед буйної, незайманої природи й зберегли на собі відбиток своєрідного, яскравого кольору давнини.

Така його „Коломба", романтична повість про звичай корсиканських бандитів та вендету, „Локис" — легендарно-містичним трактуванням постаті литовського магната, — оповідання, що належить до серії східних новел та що з нього А. Луначарський позичив сюжет для своєї п'єси. „Ведмеже весілля", наразі, рецензований твір „Кармен" із життя іспанських пачкарів, розбійників, пікадорів, циган тощо.

П. Меріме належить до останньої плеяди французьких романтиків і до того він один із найвидатніших представників її.

У своїй творчості він поєднав екзотичні сюжети з романтичними трактуванням їх, і повторюючи майже всюди свою улюблену тему — виображення жаху, іронічно поборюваного за допомогою тонкого скептицизму з умисною невизначеністю та непевністю, Меріме досяг класичних зразків новелі.

П. Меріме любив справляти враження тільки холодного, об'єктивного спостерігача, не дозволяв собі зворушитись, піддатись якомусь афектові, висловлювати обурення, захоплення, жах, тощо.

Як письменник, він надзвичайно боявся стати ліриком, зробитися занадто щирим і суб'єктивним у своїх творах. Тому від його речей завжди віє скептичним холодком і відчувається стримана, затамована іронія.

Погляд на літературну діяльність, як на роботу побічну на дозвіллі, як на розвагу, що може бути паралельною із якоюсь серйознішою працею, побування мати назву професійного літератора — не змінився у Пр. Меріме за все його життя.

Проте не зважаючи на своє бажання бути тільки дилетантом літератури, віддаючи їй тільки своє дозвілля, Меріме був у великій мірі художник, кваліфікований майстер форми вислову та мав тонке артистичне чуття. Він мав у собі і хист цікавого оповідача й глибокого психолога, що чудово відтворював психіку своїх героїв.

Дуже характерні для літературного обличчя Пр. Меріме його розвідки й екскурси до історії та етнографії тих народів і країн, де він подорожував та що правила йому за тло для його оповідань. Такі факти свідчать за те, що він був далеко не поверховий обсерватор, а що з фольклором бодай старався обзнатися ґрунтовно.

Така коротенька характеристика Пр. Меріме, як письменника, цього „літературного містифікатора", безпринципної людини й типового представника французької буржуазії першої половини минулого століття.

„Кармен" набула собі величезної популярності через оперу Бізе, за тією самою назвою та трохи зміненім сюжетом. Як літературний твір ця повість відома далеко вужчим колам суспільства.

Я щойно казав, що від опери її сюжет відрізняється дуже мало.

Це оповідання засудженого на смерть розбійника Хозе - Наварро перед лицем автора та стінами смертної камери.

Він розповідає свою історію кохання до жагучої, неспостійної, жартівливої циганки Кармен-літи. Ради неї він став пачкарем, а потім розбійником і вбивцею. А вона через недовгий час розлюбила його.

Трагедія його кохання доходить свого кульмінаційного пункту й, після численних кривавих та жахливих сцен протягом усіх оповідання, ускладненого безліччю колізій та інтриг, виливается в убийство Керменсіти.

На цьому Хозе - Наварро закінчує своє оповідання. На цьому кінчає Пр. Меріме й повість. Як бачимо досить звичайнішня любовна драма, проте Меріме змальовує її так кольоритно, оригінально з такими характерними особливостями, що „Кармен“ ще надовго залишатиметься із кращих зразків новели у всесвітній літературі.

Переклад Бориса Ткаченка заслуговує на найкращу оцінку. Цілком відтворено стиль і лексику Меріме, добрі українські звороти й дуже влучний переклад окремих трудних речень справляють враження сумлінної й вдумливої праці.

Тимто не можна ніяк вибачити перекладачеві такі здавалося б примітивні помилки як ось: „в очікуванні“, „незнакімень“, „передсуд“ (краще забобон) „папироси“, „дробить“, „дрож узяв“, „на неї подіяло“ тощо.

Віктор Дубровський

Вправи письменника Шільдрета з української історії (замість рецензії).

Останніми роками в українській і російській літературі з'явилося кілька нових історичних романів. Вийшов 1930 року у виданні „Федерації“ російською мовою історичний роман К. Шільдрета „Гораздо тихий государь“.

Роман цей написано з часу Олексія Михайловича, отже, зрозуміло, що своєю увагою Шільдрет обдарував і Україну. Думаю, що не треба говорити, що „коні їдять сіно“, що „Волга впливає в Каспійське море“ та що письменникові, який пише історичний роман, треба знати історію. Не спинятимуся я тут на тому, які операції проробляє з російською історією Шільдрет. Я хочу спинитися на тих розкінчених баобабах чи то - пак розлогих клюках, що рясніють у цій повісті там, де автор ступає на цілком незнану для нього територію — українську історію.

Пише Шільдрет про приєднання України до Московської держави. Уся суть вагань московського уряду щодо приєднання України є для нього тільки в тому, що цього не хоче цар Олексій, що він вагається, а вагається через підступні хитрих польських „язиків“, які через юродивого впливають на царя. Просто, ясно і зрозуміло. Не будь того юродивого, не було б і вагання, все було б гаразд, як по - писаному. Пише далі Шільдрет, що Олексій почав накладати свою руку на Україну:

„В українських городах появились царевы урядники, которые должны были собирать подати на царя и передавать их непосредственно людям, приезжавшим из Москвы. Часть такой податей, по положению, предназначалась и на содержание запорожского войска. Однако, урядники и полковники, налагавшие в иных местах по три золотых со двора, почти все деньги присваивали себе“.

Коли сказати щирю правду, то все це цілковита фантастика. Ніяких царевих збірщиків на Україні за часів Хмельницького не було, отож і не могли вони забирати собі ті гроші. Та Шільдрету цього мало:

„Не раз запорожцы ходили с челобитной к гетману, грозили бунтом. Больной Хмельницкий беспомощно разводил руками, клялся в преданности казачеству и обещал потребовать объяснения от Москвы“.

Може Шільдретові буде цікаво знати хоч тепер, що саме останніми роками свого життя Хмельницький нав'язує цілу низку зносів, зокрема хоч би з Швецією, та й загалом картинка „хворого“ Хмельницького — смерть якого, до речі сказати, була досить несподівана, що навіть погологів йшли, що його отруєно — який безпомічно розводив руками у відповідь на челобитні запорожців, хоч і жалібна, проте, цілком неімовірна. А далі в Шільдрета є ще один, можна сказати, трюк, який повертає все маршівське освітлення цієї доби:

„Только ближайший сподвижник гетмана, писарь Иван Выговский, не мог примириться с обманом и решил вернуть Украине утраченную волю“.

Так більше нічого й не сказано, яку саме „волю“ Україні збирався дати Выговський, не сказано й півслова про давно відомі речі, чий саме інтереси обороняв Выговський. Сказано просто таким тоном, як хтось із петлюрівців освітлював би барварську угоду Петлюри.

Выговський у Шільдрета — це не той знайний нам шляхтич, перейнятий польською культурою, пізніше високий вельможа Речі Посполитої. Ні, за Шільдретом це постать звичайнісінького химерника запорожця. Це просто таки, як виходить у нього, Тарас Бульба на гетьманському столі. От як, приміром, приймає у Чигирині Выговський московського посла (хай пробачать мені

читачі, що подаю довгий текст, але це місце таке запашне, що просто не хочеться псувати його переказом).

„Виговський прийняв посла в курине.

— Сидай пан мой дражайший.

Подьячий недовольно пробормотал сквозь зубы.

— Раду, выходит, у вас собирает, пан.

— Та выходит, будьто и раду — безразлично ответил Виговський, — выколачивая о каблук сафьянового сапога пепел из люльки. Геть, — прикрикнул он тут же на дремавшего у двери сотского, и, будто про себя прибавил со вздохом: — Ось яки чоловіки тепер пошли... Не могут самого пана подьячого от який нибуть стерви отличить. Так и прут в курень, не подумавши.

Сотский спокойно повернул голову, но не двинулся с места.

— Ну, что вы зробите с ним — прикидываясь возмущенным, стукнул писарь об стол кулаком. — Та кому ж я кажу — геть, голопулая дура.

Он повернулся в сторону подьячого и распустил губы в улыбке.

— То не ты голопулая дура, а он голопупый, то я не на тебя брешу, а на того сучьего сына, пан ласковый”.

Не кажу вже про пильно додержаний ситінсько - губанівський гумор з усіляких „три торби реготу”, не кажу вже про карикатуру на українську мову (хоч Шільдкрета друкував колись і „Пролетарій”), але в основному цей малюночок є така неймовірна фантастика, що навіть Виговського, хоч він і гетьман, стає жаль.

Далі йде картина, як Виговський частує посла в себе дома. Картина дуже цікава, знову таки з розряду „малоросійських анекдотів”:

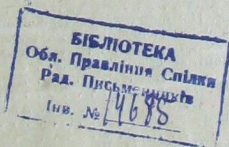
„Хозяин усердно потчевал его локшиной, варениками и настоеной на тютюне горилкою, но на распросы того, кого казаки склонны избрать гетманом, отделялся шутками. Посол пил много, однако, почти не хмелел. Только, когда Виговський рассердившись, подсыпал в горилку горсть перцу и пороху, подьячий обалдел и свалился под лавку”.

Не будемо спинятися і коментувати цей поганий „малоросійський анекдот”. Замість дати постать Виговського, проводить верхів козацької старшини, що тягне назад до Польщі, до відновлення шляхетського ладу на Україні, що вогнем і мечем приборкує і нищить повстання широких селянських мас, замість того, щоб змалювати складну соціальну боротьбу на Україні, Шільдкрет подає анекдоти”. Усім відома та довга напружена боротьба, що її провадив Виговський проти полтавського полковника Мартина Пушкаря, що об’єктивно ставав за лідера голоти, яка горнулася до нього в боротьбі проти нового панства. Замість хоч би словом згадати про ці складні процеси, Шільдкрет дає знову „малоросійський анекдот”. Ось як закінчується рада в Корсуні, де ото, мовляв, сталася сутичка між Виговським та Пушкарем.

„Все смешалось в бешенных криках, проклятьях и драке. Гетман сидел верхом на Пушкаре и, захватив в кулак его оселедец, жестоко колотил его по затылку. Мартын извивался и проинзительно выд”.

Це вже карикатура не просто на Виговського, це ще так сяк можна пробачити, але загалом увесь цей розділ, де говориться про Україну, ущерть повний надзвичайно дивовижних і чудернацьких помилок. Не будемо спинятися далі на окремих. Досить і цього щоб побачити, які невдалі виправи Шільдкрета з української історії.

Мик. Горбач

Річний зміст журн. „Червоний Шлях“

за 1930 рік

КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО

Поезія

	№ журналу
Алешко В. Супруга	X
Багряний І. Із циклу „В поті чола“	IV
Бен С. Ода	VII — VIII
Бернс Роберт. Пісня. Переклав Мисик	IX
Броневський. Пісня про громадянську війну	VII — VIII
Бутович Т. Поезії	III
Бутович Т. Мати	V — VI
Вер Віктор. Розкуркулення	XI — XII
Голь В. Межами новими	III
Грудницька М. Ударниця	XI — XII
Драй - Хмара. Поезії	XI — XII
Дмитерко Л. Гасло	X
Доленго М. Поезії	V — VI
Емін Мехмед. Із циклу „Анатолія“ Перекл. П. Тичина	II
Емін Мехмед. Залізо. Перекл. П. Тичина	II
Калиновський А. Поезії	III
Калинников І. Темпи	X
Ковалевський В. Розділ III. Розмовний	III
Кононенко П. Оборона	X
Лебединець М. Поезія	IV
Май - Дніпрович. Урожай	II
Масенко Т. Гімн Донбасові. Мазепа	IV
Маяковський В. На весь голос	V — VI
Мисик В. Ніч у Ленінграді	V — VI
Мисик В. Перед весною	VII — VIII
Надіїн Дм. 1930 р.	XI — XII
Первомайський Л. Салдаське весілля	I
Первомайський Л. Яхта Аднан	II
Первомайський Л. Лютий. Похорон старого червоноармійця	IV
Поліщук В. Прометей. Уривок із поеми	V — VI
Сайко М. До стегу	III
Сайко М. З циклу „Романтика степів“	IX
Сень Ю. Заводам спів	I
Сосюра В. Серце	III
Сосюра В. Поет	IX
Сорока О. Ранком. Циганка	IV
Терещенко. Фрагменти	VII — VIII
Хашім Ахмед. Знов зима. Перекл. Н. Щ.	II
Шеремет М. Будують дім.	I

Драматичні твори, романи, повісті, оповідання

Альбертон М. Біро - Біджан. — Уривки з повісті	IV
Бушля А. Узвіз. Уривок із роману	VII — VIII
Гордієнко К. Згублена слава.	XI — XII
Гордієнко К. Повість про комуну	IV
Гордієнко Дм. На шахті тривога. Урив. з роману	V — VI
Дереш Суам. Він? Переклад О. К.	II

Дніпровський. Анабазис	III
Ілляш Бела. Свалява. Урив. з роману „Тися палає“	XI — XII
Качура Я. Ольга.	IX, X, XI — XII
Копельгордський П. Непорозуміння	I
Kessel Joseph. Мері з Корка. Перекл. Тулуб З	X
Косовський Ю. Зелена кадра	V — VI, VII — VIII
Любченко А. Кров	IV
Лісовий П. Трест	IX
Мамонтов Я. Його власність	V — VI
Мінько М. Виселок у пилу	I II III IV
Омар Сейф Еддін. Три оповідання. Перекл. В. Д	V — VI, VII — VIII
Орсіо Т. Штурм хуторів	II
Пилипенко С. Скарб	X
Рефін Халід. Ятик Еміне. Перекл. В. Дубровський	III
Хопківач Г. З сім'ї геніїв	II
Шопінський В. Бурлака з Кольорадо.	III
	VII — VIII

Парпел

Багмут І. В корейському колгоспі	X
Багмут І. Каркара.	VII — VIII
Бузько Д. На фронті чорного металю	V — VI
Гордієнко К. Комунари повідають	II
Дубинський І. Залізні бійці	XI — XII
Дубинський І. У балтійських моряків	VII — VIII
Дубинський І. На порозі колективізації	IV
Дубинський І. День комполка	III
Золотарьов Ю. Рейд через піч.	III
Йогансен М. Подорож до Дагестану	IX, X
Коляба Воскресіння сонця	I
Криворучко М. В нетопленій хаті	III
Лисиченко М. По верхній Сванетії	V — VI
Перекатиполе. Понад кордоном	IV
Полторацький О. Країна, що стрибас через віки	II
Полторацький О. Рейд до Монголії	XI — XII
Самойлович А. акад. Два місяці в Стамбулі та Ангорі	II
Стамбулов В. Зелена Брусса.	II
Чорнявський М. Перед лицем Азії	I
Яковенко Г. Весна 30 - го року	IX

Критика, історія літератури

Буревій К. Конструктивізм „філософа з головою хлопчика“	VII — VIII
Гнатюк В. Шевченко в стосунках з поляками	III
Державін В. Наші переклади з західних класиків та потреби сучасного читача.	X
Дубняк К. М. Гоголь, як географ	IV
Ерофіїв І. До питання про перебування Т. Шевченка на Харківщині	III
Ковалівський А. Ахмед Хашім сучасний турецький лірик	II
Клементіс В. Словацька література	I
Лавров С. Соціальна нерівність у творчості Копюбинського	XI — XII
Майфет Г. „Чорна епопея“ І. Ю. Кулика	III
Маліцький Ф. Поет комсомольської весни О. Жаров	I
Маргуліс Г. Альфред де - Мюссе	I
Музичка А. Творча метода Валеріяна Підмогильного	X, XI — XII
Ненадківчів Є. „Камінний Господар“ Л. Українки в перспективі соціально - стилістичної еволюції Д. Жуана	X
Немировська Протест занепадництва	XI — XII
Овчаров Г. Огляд творчості Кириленка	IX
Підгайний Л. Творчість О. Довбницького	I
Рублевська Л. Франко та Золя	III
Степняк М. До проблеми поезії П. Тичина	V — VI, XI — XII
Табідзе Т. Сучасна грузинська література	VII — VIII
Фінкель О. Ішак Фефер поет комсомолу	VII — VIII
Фінкель О. Сучасна єврейська література на Україні	II

Філософія

Демчук П. Філософська мудрість сучасної буржуазії	X
Юринець В. акад. До філософії соціалістичної культури	II

Ахматов Л. За радянську літературу	IV
Величко Л. Міжнародна політика 1930 року	XI — XII
Величко Л. Радянсько - турецькі взаємини.	II
Гомін Л. Молдавська культура	IV
Дубинський І. Про війну прийдешніх днів	XI — XII
Керженцев П. Деякі питання літературної політики	IX
Кириленко. Підсумки 8-ї світ. конфер. рев. літер.	XI — XII
Ковалівський А. З історії торко - українських відносин	II
Костюк Ю. Трибуна селекційної станції СВУ	V — VI
Кутепов Р. До питання про теорію пан - Європи	I
Лозинський Р. проф. З міжнародної політики	III
Лозинський М. проф. З французької політичної літератури про Україну і Польщу	V — VI
Лозинський М. проф. Радсоюз і Туреччина	II
Лозинський М. проф. Український „Інститут“ у Варшаві	II
Лозинський М. проф. В десятиріччя радянської Галичини	VII — VIII
Н - ін Г. Сторінка з історії українського питання.	II
Положий О. Новий побут — нова людина	V — VI, VII — VIII
Полфйоров Еллан і музика	XI — XII
Скрипник М. Із країни неспівської в країну соціалістичну	IX
Скрипник М. Контрреволюційне шкільництво	IV
Стамбулов В. Успіхи й труднощі будування нової Туреччини	II
Штепа К. З монастирського побуту старої України	VII — VIII
Яната проф. Наука в соціалістичному суспільстві	VII — VIII
Янширан. Проблеми латинізації Туреччини	II

Філологія

Байкар О. Кримсько - українська правничка мова	I
Караїді І. Реформа мови та пролетарської літератури у греків СРСР	V — VI

Точні науки

Герасимович Б. Астрономія на службі соціалізму	IX
Шпітперс Г. Метаметика в будівництві соціалізму	X

Мистецтво

Величко Ор. Художник О. Новаківський	V — VI
Гнатюк В. Україна на столичній сцені	III
Зуммер В. Основні риси мистецтва турецьких народів	II
Зубар М. Художник П. Мартинович	IV
Полфйоров Я. П'ять років роботи квартету ім. Леонтовича	VII — VIII
Полфйоров Я. П'ять років української опери	IV
Сліпко - Москальців К. Т. Шевченко, як художник	III
Сорокін О. Робітничка творчість	IV
Старинкевич Л. До проблеми портрету в українській радянській прозі	IV
Родіонов К. На III-й Всеукраїнській Художній виставі	IX
Родіонов К. До питання про млярський неокласицизм	VII — VIII
Біографічні матеріали, некрологи, мемуари	
Епштейн Ш. Зустріч з В. Малковським	V — VI
Ерофіїв І. І. О. Білоусов	III
Кодацький М. Нотатки до біографії В. Блакитного	X
Мурашов М. Пам'яті В. Л. Львова - Рогачевського. Спогади про Реліна	XI — XII
Н - ін Г. В. В. Флеровський - Берві	X
Чорноморський І. Ювілей „Карпатської Правди“	IV
Якубський Б. Олева Пчілка	XI — XII

Різне

Величко Л. Другий Всеукраїнський Сходознавчий З'їзд	I
Жолтовський П. Українська лінія. Деклярація всеукраїнської федерації револ. рад. письменників.	II
П. М. Ф. Всесоюзний з'їзд вивчення людської поведінки	V — VI
Хомостенко Е. На фронті 130	I

Бібліографія Поезії

Бершадський Руд. А. Гідаш „Венгрія ликує“, пер. Ко- четкова ЗИФ	XI — XII
Гельфандбейн Г. Наталія Забіла „Поезії“ ДВУ, 1930	XI — XII
Гельфандбейн Г. Євген Фомін. Ескізи. Поезії. ДВУ 1930	VII — VIII
Державін В. Г. Косяченко. Шторм. Поезії. ДВУ. 1929	I
Зет Юліян. Агата Турчинська. „Ізвори“ Плавиництво „Зах. Укр.“ 1929 р.	III
Майфет Г. Семен Скіяренко. Три республіки. ДВУ 1930	V — VI
Поступальський І. Петников. Поезії	X — VI
Старинкевич Л. Влизько. Живу, працюю. ДВУ. 1930	III
Старинкевич Л. Первомайський Л. Терпкі яблука. По- етичне інтермеццо. 1929.	II
Старинкевич Л. Погансен Майк. „Ясен“ Поезії. Кн. II. ДВУ. 1930.	IV
С. С. Карел. Гавлічек - Боровський. „Хрещення святого Володимира. З чеської пер. Г. Франко. — „РУХ“ 1929 р.	X
Степняк М. Александр Гатов. „из українських поетов Бібл. „Огонек“ Акц. изд. „Огонек“ Москва. 1929	III
Степняк М. Н. Щербина. Ранок. ДВУ. 1929	IX
Степняк М. М. Терещенко. Республіка. ДВУ. Київ. 1929	I
Фалькович І. М. Б. М. Жданов. „Електрическая сказка на Дніпрі“ Серія „Строим социализм“. Изд. „Москв. Рабоч.“	I
Щербина Н. І. Луценко. „Кубанський провісень“ ДВУ.	III
Юнт Іл. Г. Косяченко „Полустанок“ ДВУ. 1930.	V — VI
Юрченко Ів. Л. Гребінка „Радість черноземна“. Поезії. В-во „Маси“	XI — XII

Романи, повісті, оповідання, драматичні твори

Божиско Сава. П. Голота. „Сходило сонце“ Роман. 1930 ДВУ	VII — VIII
Г. Г. Дмитро Бузько. „Голандія“ Роман. Вид. „Книгос- спілка. 1930	X
Гельфандбейн Г. Володимир Кузьмич. „Крила“ Авіоспіралі. Виробнич. роман. в 5. ч. ДВУ. 1930	IX
Горбань М. Вправи письменника Шільдкрета з україн- історії. (Замість рецензії)	XI — XII
Давид К. С. Божко. В степах. Роман. 1930	VII — VIII
Державін В. Катря Гриневичева. Шоломи в сонні. Істо- рична повість „Рух“ 1929	IV
Дубровський В. Проспер Мериме. Кармен. пер. Б. Ткаченко ДВУ. Харків, 1930	XI — XII
Е. Р. Еріх Марія Ремарк. На західному фронті без змін. Перекл. Ж. Бургарт. Київ. „Сайво“ 1929	I
Ерофіїв І. Франсуа Рабле. Гаргантюа. Перекл. М. Іва- нова. ДВУ. 1929	V — VI
Іваненко Ю. М. Куліш. „97“, ДВУ, 1929	V — VI
Кодацький М. М. Горбань. Козак і воєвода. Істор. пов. Вид. „РУХ“ 1929	II
Кодацький М. Віктор Петров „Аліна і Костомаров“ Вид. „РУХ“. Бібл. істор. ром. 1929.	III
Костюк Ю. Донченко Олесь. „Дим над яругами“ Вид. друге. ДВУ. 1929	III
Майфет Г. Джіованні Боккачіо. Декамерон. Перкл. М. Пахарецького. П. Майорського ДВУ 1929	II
Майфет Г. Василь Чечвянський „Між іншим“ Гуморе- ски. ДВУ. 1929. „Царі природи“. Гуморески вид. друге „Книгоспілка“	V — VI
Майфет Г. С. Пилипенко. Тисячі в одиницях. Друге доповн. вид. ДВУ. 1929	III
Петякіє Г. Теодор Пліве Des Kaisers Kulis Berlin. 1930	VII — VIII
Рублевська Л. Іжицький В. „Чорне озеро“ ДВУ. 1929.	III
Степняк М. Сорока Олександр. Кимак. ДВУ. 1929	II
Степняк М. М. Ледаєко. На -гора. Роман. Книга 1 - ша „Ятрань чорна“ В-во „Укр. Роб.“ (шомісячне пе- ріод. вид.: „Романи і повісті“ № 2).	I

Старинкевич Л. Кошуба Гордій. Змова масок. ДВУ. 1929	ММ журналу
Старинкевич Л. Діккенс і Олівер Твіст. Перекл. В. Чер- няхівської ДВУ. 1929	II
Старинкевич Л. Фльобер Гюстав. Мадам Боварі. Твори, т. I перекл. О. Бублик-Гордон „Книгоспілка“ 1930	IV
Старинкевич Л. Свекла. „Петря Слимак“. Роман ДВУ 1930	VII — VIII
Старинкевич Л. Яновський Ю. Чотири шаблі. Роман. Кни- госпілка 1930.	IX
Старинкевич Л. О. Слісаренко. Чорний ангел. Роман „Книгосп.“	XI — XII
Сушицький Б. М. Ірчав. Радій. Драма на 4 дії. ДВУ 1929	I
Фінкель О. О. Слісаренко. Зламаний гвінт. Роман. В-во „Укр. Роб.“ (романи й повісті № 9)	X
Фінкель О. К. Анищенко. Піраміди пролетаріату. ДВУ. 1929	II
Фінкель О. Курт Клебер „Пасажири 3-ої класи“ Роман. Перекл. С. Кап. ДВУ. 1930	II
Фінкель О. М. Даніель. На порозі. Пер. з єврейськ. Фінкель О. Греблі. Пер. з євр. С. Рейвин. Книгосп. 1930	VII — VIII
Фінкель О. Г. Брасюк. Донна Анна. „Сліво“ 1929	XI — XII
Шевченко С. Євген Марковський Укр. Вертеп. Матеріали до укр. народ. драми. Розвідки і тексти. Вип. I Київ. 1929	I
Якимович С. Райнгольд Айхакер. „Тайна метеора“ Ро- ман. Перекл. О. Варлама. ДВУ. 1929	I
	IV

Загальні твори, збірники, періодичні видання, журнали

Ананьев Б. Вопросы науки о поведении. (Труды кабинета педологии Горского Педаг. Ин-та во Владикавказе. Вып. I. 1927, 2 — 1928, 3 — 1929)	IV
Гнатюк Вол. проф. „Літературная Энциклопедия“ та україн. література	XI — XII
Гельфандбейн Г. „Молодняк“ №№ 1 — 6 за 1930 р. В-во „Рад. Село“	X
Держаків В. Современная литерат. Украина. Сборник под ред. Ал. Гатова и С. В. Пыльштенка. ГИЗ. РСФСР. Моск. Рабочий. Москва 1930	X
Ерофіїв І. Савченко Ю. Дещо з історії могили Шевченка. Ін-т Т. Шевченка. ДВУ.	III
Ков-Кол Г. М. Кравченко-Максименкова. Аноніми та псевдоніми загальні і в укр. бібліографії. Відбитка з методол. збірника бібл. ком. ВУАН, Київ 1929	I
Маслівець К. „Молодий Азербайджан“. Збірка творів суч. Азербайд. письмен. за ред. А. В. Багрія. перек. Гр. Підлубного. ДВУ. Харків Одеса 1930	XI
Милошійов Лев. Я. Брік. Місяя минулого і майбутнього по Чернігівщині. Літер. репортаж ДВУ. 1929.	IV
Немеровська О. Прообраз „Братьев Карамазовых“ Die Urgestalt der Bruder Karamasoff. Dostojewski. Quel- len. Entwurte und Fragmente. Erlautet von W. Ko- marowitsch. Mit einereinleitenden Studie von prof d-r Sigm. Freud. Munchen. R. Pipert. X. Co. Verlag. 1928	I
Посадов А. „Забой“ — журнал. Орган пролет. письмен. Донбасу	VII — VIII

Критика, історія й теорія літератури

Гула О. „Слово про символізм“ (Андрей Белый) „На ру- беж двух столетий“ ЗИФ Москва. 1930 р.	IV
Держаків В. Гр. Майфет. Природа новеці. Збірка друга ДВУ. 1929	III
М. А. Дневник В. К. Кюхельбекера. Матеріали к істо- рії русск. літератури и обществ. жизни. 10 — 40 г. г. XIX в Ленинград. „Прибой“ 1929	I

Назаревський О. В. Н. Перетп. Исследования и материалы по истории старин. укр. лит. XVI — XVIII в. в. (сборн. по рус. яз. и слов. т. I. в 3. Ак. Наук СССР) Ленинград 1929	III
Назаревський О. В. Г. Короленко. Полное посмертное собрание сочинений т. V. История моего современ. (Дополнения и материалы. ГИЗ. Украины, Полтава. 1929	IV
Немеровська О. Н. Берковский. Текущая литература. Статьи критич. Москва. „Федерация“ 1930	IV
Степняк М. Василь Чапля. Сонет в укр. поезії. Істор. теор. нарис. До соціал. укр. вірша. ДВУ. Одеса. 1930	VII — VIII
Фінкель О. В. В. Виноградов. О. худож. прозе. ГИУ 1930	IV
Фінкель О. Е. Кирилук. Пантелеймон. Куліш. ДВУ. 1929	II
I. Миронець. Творчість. В. Стефаника. ДВУ 1929	

Політика, економіка і маркенам

Ковалівський А. Necib Fazıl „Kaldirimlar“, Istanbul, 1928. Неджіб Фазиль „Бруки“	II
Ковалівський А. (Hans Albrecht von), „Kemal Re'is“. Ein Beitrag zur geschichte der turkischen flotte Bonn. 1928. Майстренко Я. Е. Ф. Гірчак. „На два фронти в боротьбі з націоналізмом“. ГИЗ, РСФСР, 1930	II
Могиланський М. Е. М. Феоктистов. За кулісами політики і літератури. Воспомин. 1848 — 1896. Ленинград „Прибой“ 1929	XI — XII
Погребинський О. І. І. Литвинов. Экономические последствия Столыпин. Аграр. законодат. ГИЗ. 1929.	I
Фалькович І. М. А. Сухов. Далекосхідний велетень. Доповідь про стародавній та новий Китай. ДВУ. Одеса. 1928.	I
Фалькович І. М. П. Житалко. „Економ. значен. Дніпро-строю“ Москва. 1929. Вид. Всеукр. К - ту „Сприяє. Дніпрелест“	IV
Харлампович К. Запросы белорусских послов в польск. сейм. 1922 — 1926 г. г. Минск.	V — VI

Фольклор

Ерофіїв. Українські думи та пісні істор. Вид. 2-е ДВУ. 1930.	VII — VIII
К - кий П. Ахмед Мохтар. Для школярів веселі пісні. Вид. мін. осв. Константинопіль. 1928. Пер. А. Сафарова.	II
Якимович С. А. Н. Лозанова. Народные песни о Степане Разине. Истор.-литер. исслед. и тексты. Нижегород. област. научн. общ. краевед. 1928. Ново-узенск.	I
Болгарський А. Г. О. Сабалдир. „Правописний словник та правила правопису й розділ. знак. Вид. т - во „Час“ Київ. 1930	X

Мистецтво

Ерофіїв І. Шевченко й суч. укр. театр. Збірка статей	V — VI
ДВУ. 1929	

Історія, Географія, Біографія

Г. Н. М. Коркішко та О. Остапенко. Грузія ДВУ. 1929	II
---	----

ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ

У статті П. Керженцева: „Деякі питання літературної політики“ з вини коректора трапилась прикра помилка. В першому абзаці цієї статті надруковано — „Питання про літературну політику, або про політику в царині мистецтва не дуже щільно ув'язане з загальними питаннями роботи нашої

партії... За авторовим же оригіналом треба: „Питання про літературну політику, або про політику в царині мистецтва д'у же шільно ув'язане з загальними питаннями роботи нашої партії“...

У статті А. Музички: „Про творчу методи Вал. Підмогильного“ (Ч. Шл. № 10) трапилися такі друкарські помилки: на ст. 108. 2 ряд. зверху надруков. — показуючи сили молоді людини... а треба — показуючи долю молоді людини. На стор. 111. 5 ряд. зверху надрук. — слиного комплексу, а треба — Едипового комплексу. На ст. 115. 3 ряд. зверху надрук. — інцестуозну бути до матері, а треба — інцестуозну тягу до матері. На ст. 117. 3 ряд. знизу надруков. — зарестральної, а треба — а уретральної. На стор. 114. після зноски: 4) має бути — Др. Степан Балей. З психології творчості Шевченка. Львів, 1916 стор. 15.

Ред.

№ 18444

АДКРЫТА ПАДПІСКА НА 1931 ГОД

НА ШТОМЕСЯЧНУЮ
БЕЛАРУСКУЮ ЧАСОПІСЬ
ЛІТАРАТУРЫ, ПОЛІТЫКІ,
ЭКОНОМІКІ, ГІСТОРЫІ, КРЫТЫКІ

„ПОЛЫМЯ“

Х-ТЫ ГОД
ВЫДАНЫЯ

ПАД РЕДАКЦЫЯЙ:
А. МЕНСКАГА, Я. КУПАЛЫ,
А. НЕКРАШЭВІЧА, М. ЧАРОТА

Х-ТЫ ГОД
ВЫДАНЫЯ

ЧАСОПІСЬ „ПОЛЫМЯ“ ВЫХОДЗІЦЬ ШТОМЕСЯЦ,
12 КНІЖАК НА ГОД, ПАМЕРАМ КОЖНАЯ У 10—12 АРКУШОУ

У М О В Ы П А Д П І С К И:

на 12 мес.	10 руб.	
„ 6 „	5 „	50 коп.
„ 3 „	3 „	

КОШТ АСОБНАГО НУМАРУ 1 РУБ.

П А Д П І С Ч Ы К І,

якія унясуць пры падпісцы поўнасьцю 10 рублёў, атрымаюць у 1931 годзе ДАРМОВЫ ДАДАТАК — літаратурна-мастацкую часопісь „УЗВЫШША“ за 1927 або 1928 год, па жаданьню.

НА ВЫПЛАТУ МОЖНА ПАДПІСАЦЦА:

ГАДАВЫМ ПАДПІСЧЫКАМ у 3 тэрміны: пры падпісцы — 4 р. 50 кап. да 1-га красавіка — 3 руб. і да 1-га ліпеня — 2 руб. 50 кап.

ПОУГАДАВЫМ ПАДПІСЧЫКАМ у 2 тэрміны: пры падпісцы — 3 р. 50 кап. і да 1-га красавіка — 1 р. 50 кап.

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА: У аддзеле падпісных і перыядычных выданняў БДВ (Менск, Савецкая, 79, тэл. 17-12); Цэнтральнай Кнігарняй Белдзяржвыдавецтва (Менск, вог. Ленінскай і Савецкай); усімі гарадзкімі аддзяленьнямі Беларускага Дзяржаўнага Выдавецтва; аддзелам падпіскі перыядсэктару ГІЗу РСФСР (Менск, Савецкая, 54), усімі паштова-тэлеграфнымі канторамі і усімі кніжнымі крамамі спажывецкіх таварыстваў БЕЛКООПСАЮЗУ.

Ціна 2 крб. 10

V.N. Karazin Kharkiv National University

00254626

7